

Zdánlivé zbytečnosti

Zdánlivé zbytečnosti

Jan Kameníček

Jiří Lojín

Zdánlivé zbytečnosti

© Jan Kameníček, 2013

© Jiří Lojín, 2013

Obálka © Jan Jiří Kalo, 2013

ISBN 978-80-87415-76-4

Básníci chtějí buď prospět, nebo pobavit.
Horatius

Vážený pane Kameníčku, v recenzi, která je uveřejněna na vašich internetových stránkách, jsem se dočetl, že kniha Dům je, cituji: „...druhou částí třídílné skladby (Konvikt, Dům, Město)...“.

Je to vlastně jediná zmínka o knize Město, která, jak tedy předpokládám, ještě nevznikla. Uvažujete stále o jejím napsání?

Milý pane Jiří, jsem moc rád, že máte zájem o moje knížky. Název *Město* nebyl doporučen, protože je podobných titulů víc (viz William Faulkner, *The Town*), takže knížka vyšla pod názvem *Vacant*...

Gratuluji - třebaže trochu opožděně - k vydání knihy Ikarovy monology. Se zájmem jsem si ji přečetl a dovolil jsem si napsat k ní i recenzi.

Moc vám děkuju, pane Jiří, krásná recenze. Pište! Máte na to!

...udělal jste mi velikou radost, určitě jako autor sám dobře víte, jak člověka potěší pochvala toho, co vytvoří. Kromě recenzí nepíšu. Nemám velkou důvěru ve svou schopnost fabulace, třeba se to jednou změní.

Jestli máte energii, mohli bychom spolu napsat knížku o psaní. Na vaše otázky bych se snažil odpovědět.

Pokud bych měl svůj pocit vyjádřit v kontextu probíhajících vánočních svátků, řekl bych, že se vaše nabídka podobá dárku ležícímu pod stromečkem. Když ho člověk rozbálí, zjistí, že to jsou zbrusu nové lyže, a zároveň si uvědomí, že nikdy nelyžoval: neví přesně, do čeho jde, je to lákavé, ale dá se tušit hodně práce.

Knížka *Zdánlivé zbytečnosti* by měla být o technice psaní, o potřebě psaní, o dialogu a monologu, o psaní povídky a o rozhlasové hře...

Z mailové korespondence - místo úvodu.

S knihami Jana Kameníčka jsem se seznámil náhodou. Ani si nepamatuji, jakým způsobem se mi do rukou dostala

útlá knížka s titulem *Dům*¹. Jméno autora mi při nejlepší vůli nic neříkalo, ale nepovažoval jsem to za podstatné. Vždyť po roce 1989 se na knižním trhu objevila spousta jmen, o kterých čtenář neměl nejmenší potuchy. Byli mezi nimi „autoři jedné knihy“, a to ještě ne moc zdařilé, ale začínali se oficiálně objevovat také autoři reprezentující odlišné pohledy, ukazující cestu do jiných zákoutí fantazie. Samozřejmě, jsou to zákoutí přísně individuální, ale v tom spočívá kouzlo literatury – pro každého člověka reprezentuje něco odlišného. Kniha *Dům* ve mně něco vyvolala, dnes se často říká „oslovila mě“ (spojení sice výstižné, nadužíváním však pozbývající svého významu). Nebyl to jen kafkauský podtón vyvolávající napětí, zvědavost a otázky, jak by se člověk v podobných situacích mohl zachovat, ale i něco těžce definovatelného, drobnosti, měnící slova na stránkách knihy v literaturu, v umění. Jsou to takové *zdánlivé zbytečnosti*...

¹ Jan Kameníček: *Dům*, 1986 samizdat, 1991, Academia 2001

Psaní začíná čtením – napsal bych, kdyby to neznělo jako otřepaná fráze. Přesto si nedokážu představit jedno bez druhého. Obojí spolu souvisí tak úzce, že se nezačnu ptát rovnou na to, jak a co začít psát. Zajímá mě vaše cesta, i když je jasné, že si každý musí nalézt svou. Vybavujete si okamžik, kdy jste si poprvé uvědomil, že existuje zvláštní svět fantazie ukrytý v knihách? Máte tento moment spojený s nějakým konkrétním titulem? Když jsem nad touto otázkou přemýšlel, vzpomněl jsem si na několik knih, které mi postupně měnily pohled na to, co pro mě čtení znamená.

Vaše otázka mě potěšila. Když jste projevil takový zájem o moji knihu *Konvikt*, musím se přiznat, že v té době vycházely knihy v hektickém tempu. Tuto knihu vydalo renomované nakladatelství² a chybělo tam motto z prvního vydání. Motto znělo: „Šťasten, kdo pozná příčiny souvislosti.“ Vergilius. Ale ve skutečnosti první oficiální motto u další knížky bylo zcela jiné, ale k tomu se později jistě dostaneme.

Ptáte se, jestli si vzpomenu na první knížky, které mě ovlivnily. Ne, nevzpomenu si. Do svých deseti jedenácti jsem odmítal číst, spíš poslouchal gramofonové desky. Táhlo mě to víc k hudbě. Možná jsem byl dyslektik nebo mě knížky neuspokojovaly. Fakt je, že u nás Na Šafrance hrálo dvakrát týdně smyčcové kvarteto, a i když jsme měli ohromnou knihovnu, naplněnou po okraj Bídničky, Holečkem, Ságou rodu Forsytů od Galsworthyho, staříčkým vydáním *Orbis pictus* a F.L. Věkem, Babičkou s Kašparovými ilustracemi a Ernestem Hemingwayem, nechávalo mě to docela chladným. Až jednou, asi v devatenácti letech, jsem mimoděk objevil útlou knížečku. Byl to Updike. Jmenovala se *Holubí pírká*³. Vyšla v roce 1965 a já zůstal celý ohromený. Epifanie. Zázrak. Nevím, už si přesně nepamatuji, ale myslím, že Hemingway vzpomíná, jak seděl v koruně stromu a četl. Ty stránky na něho tak silně působily, že je prohlížel proti slunci - chtěl přijít na tu záhadu, která byla schovaná v tom textu. Tohle bylo něco podobného. Lidsky, s láskou

² Jan Kameníček: *Konvikt*, Academia 2000

³ John Updike: *Holubí pírká*, Praha SNKLU 1965

popisovaný hrdina a jeho celá rodina, že mně to vyrazilo dech. Až mnohem později (nebyl nikde k dostání) jsem přečetl *Kentaura*, tři dny, které stráví syn se svým otcem. Je tam situace, kdy jistý muž volá na hlavního hrdinu, že zdálky je podobný svému otci, a syn odpoví: „Táta je větší.“ Vytryskly mně slzy. To nebyla zdánlivá zbytečnost, to bylo to nejkratší vyznání svému otci. V knihovně byly i jiné skvosty, Nathalie Sarrautová⁴ a *Pan Martereau*⁵, Robbe-Grillet⁶ a jeho *Gumy*⁷. Zjistil jsem, že se dá psát jinou formou, že existuje minimalismus, tropismy⁸, drobné zachvění květiny...

Rád bych se ale vrátil k *Holubím pírkům*. Knížečka byla velmi útlá, pár stránek, a to je pro začínajícího čtenáře velmi lákavé. A pokud to jsou k tomu ještě povídky, má pocit, že přečetl knihu a ví zase o mnoho víc. Proto je také pro mladého adepta lákavé nakoupit si co nejvíce líbivě nazvaných učebnic o tom, jak psát. Ale s prominutím, to skončí jako v románu Petra Skarlanta *Věk slasti*⁹. Tam jistý postarší autor obchází večer hospody a vypráví o svém nedokončeném destruktivním románu *Žiravina*. Krásná zdánlivá zbytečnost. Celý život nenapíše nic. Takže mladý adept psaní otevře svátečně první brožurku a napoprvé něco z napsaných vět nepochopí. Otráveně knížku odloží a s ještě menší chutí se pustí do další.

Zajímavé: pokud chcete začínajícího autora nalákat, je dobré rozepsat se hned v prvních větách o rituálech psaní. Nemusíte ho hned nutit psát vestoje, bosého a inhalovat shnilá jablka či pít litry kávy. Ale autora vždy zaujme, jestli je lepší psát tužkou, či na počítači, zda povídka má být krátká, a jestli stačí vjem a imprese, či něco žertovného, co jsme zrovna zažili ve škole. Jenže to hlavní autor netuší. Že

⁴ Nathalie Sarrautová (1902 - 1999), francouzská spisovatelka ruského původu

⁵ Nathalie Sarrautová: *Pan Martereau*, Odeon 1966

⁶ Alain Robbe-Grillet (1922 – 2008), francouzský spisovatel a literární teoretik

⁷ Alain Robbe-Grillet: *Gumy*, SNKLU 1964

⁸ podle knihy N.Sarrautové: *Tropismy* (1939)

⁹ Petr Skarlant: *Věk slasti*, Melantrich 1977

tvorba je *potřeba*, jak prohlásil Thomas Mann. A silná empatie k druhým.

Napadla vás v mládí myšlenka, že se stanete spisovatelem? Je psaní vždy jen vnitřní nutkání, které musí vycházet z vlastních prožitků?

Já jsem si moc přál zajímat se o hudbu a hrát na violoncello. Jenže na přání rodičů jsem musel na stavební průmyslovku. Můj strýc byl architekt Fanta, druhý strýc, který po válce emigroval, protože mu vzali továrnu TOS Kameníček, byl také architekt, tak mně to bylo jaksi souzeno. Hrůza! Něco tak nepochopitelného jako je deskriptiva, matematika a geodézie a chemie... To jsem opravdu nebyl schopen vůbec pochopit. Známký v nejlepší trojky. Kromě češtiny.

V prvním ročníku stavební školy jsem měl možnost navštěvovat soukromou výuku violoncella u pana profesora Sádlo¹⁰. Dohoda byla jasná: rodiče trvali na maturitě, a potom bych směl přejít do druhého ročníku konzervatoře. Maturitu jsem udělal a přečkal jsem netrpělivě prázdniny.

Bylo to nejkrásnější září v životě. Nastoupil jsem na řádné studium, cvičil jsem pilně, šest osm deset hodin denně. Nároky se stále stupňovaly. Nutno přiznat, že souboj kantorů mezi sebou byl obrovský. Kantori se předháněli v úspěších a žáci se stali závodními koňmi. Ve druhém ročníku jsem hrál Dvořákovo *Rondo* s orchestrem. Ovšem daň za tyto enormní výsledky přišla kupodivu dost brzo. Bolesti krční páteře, křeče v rameni, akupunktury, brufeny, injekce. Pan profesor vám na smyčci přesně metrem naměřil, jak dlouhý je tah smyčcem, každá nota byla na centimetry zapsaná do not a tlak smyčce na strunu se měřil na poštovní váze na dopisy, umístěné na židli nalevo od vás. Přisahám! Takže nakonec přišly křeče do rukou a záněty šlach. Nakonec jsem přestoupil k laskavému profesorovi Viktoru Moučkovi¹¹ (violoncellista slavného Vlachova kvarteta) a absolvoval Dvořákovým *Koncertem h moll*, Bachem a Beethovenovou *Sonátou g moll*.

¹⁰ Pravoslav Sádlo (1925 – 2000) - český violoncellista a pedagog

¹¹ Viktor Moučka (*1926) – český violoncellista a pedagog

Položil jsem violoncello na skříň, rozhodnutý, že po prázdninách si k cellu už nesednu. Koncerty, zájezdy i hudební prostředí mně vzaly veškeré iluze. Dvě maturity a přesvědčení, že se ani k jednomu oboru v žádném případě nevrátím. Lehl jsem si na postel a hleděl do stropu. Tři čtvrtě roku...

Byla to zajímavá doba. Rodičům na krku, bez peněz, bez perspektivy. Představoval jsem si, že by ideální práce byla taková, kdybych nebyl závislý na tělesné dispozici v půl osmé večer na podiu a ve fraku, kdybych si tak mohl svoji práci udělat, pokud se budu cítit při síle, no a pak vždycky nějak na to zahájení výstavy dojdu. Jenže o malování nemohla být ani řeč. Strýc byl sice akademický malíř, ale taková představa mě nelákala. V tu chvíli mě ani ve snu nenapadlo, že bych mohl psát, vleže fabulovat příběh, a když se dostaví energie, což bývalo hlavně v noci, sednu a příběh napíšu. Ovšem netušil jsem, že psaní si žádá moc energie, že půl stránky, natož dvě, mě totálně vyčerpají a dostaví se závratě, pocit na zvracení a nepříjemné pocení.

Jak ovlivnilo studium konzervatoře vaši literární tvorbu? U knihy o Bachovi a Vzniku románu v sonátové formě je to jasné, stejně tak u rozhlasových her o skladatelích. Odráží se ale i v jiných knihách?

Studium konzervatoře mě ovlivnilo opravdu na celý život. Rozhodně si začínající student nemůže představovat, že vchází do chrámu hudby, kde se hovoří jen o hudbě a rozboru například Paderewského nebo jak interpretuje Bacha Yo Yo Ma či Janosz Starker. Studenti se začnou vehementně shánět po kšeftech; vůbec jezdit autobusem do dvě stě kilometrů vzdálených sálů je nápor, poslouchat řeči v autobuse, na pokoji a u stolu, to vám vezme všechny ideály. Trochu odbočím. Bavili jsme se před časem na toto téma s producentem Janem Balzerem. Rok učil na FAMU. Dopadlo to tak, že ho skupina studentů pravidelně odtáhla dolů do Slavie a tam z něho tahali rozumy, jak co nejrychleji vydělat peníze, žádné otázky na produkci, práci s rekvizitami, se svícením, práci s hercem, jen a jen jak rychle vydělat na reklamě nebo jak se dostat do ciziny. Prachy, prachy, rychle dojít k cíli celebrity. Pan Balzer to vydržel krátce, odešel

a má svoji velmi úspěšnou agenturu divadelní a filmovou. Proboha, jistě že to nejsou všichni! Je ještě vždycky pár bláznů, kteří se izolují a začíná jim samostudium. A tak to má být.

Mám celoživotního kamaráda, spolužáka Svatoslava Gosmana, je o rok mladší, vystudoval gymnázium a potom konzervatoř, kde jsme se také seznámili. Zavolał jsem mu a nabídl mu, zda bychom nemohli zkusit spolu psát rozhlasové životopisné hry o skladatelích. On sám byl z hraní v AUSu¹² otrávený (musel si tam odbýt dva roky povinné vojenské služby), a tak jen suše prohlásil, že by o to velmi stál. Psali jsme spolu potom dennodenně třináct let. A první naše práce byla pro Lyru pragensis. *Život a dílo skladatele Foltýna*. Lékař najde v nemocnici starou složku s papíry o Bedřichu Foltýnovi, který v Bohnicích zemřel, a celý příběh rekonstruuje (tak opravdu měl končit Foltýnův příběh). Věděli jsme, že je to téma v té době polozakázané, a přizvali jsme skvělé herce. Paní Medřickou, milého pana Rehoře, Petra Štěpánka. Psychiatra hrál místo Miroslava Macháčka na poslední chvíli Rudolf Kvíz. I muziku jsme si napsali. To byla naše první adaptace.

Začít zčistajasna psát životopisné hry pro rozhlas není obvyklý nápad. Co vás inspirovalo, pamatujete si na to?

Bylo mně jasné, že bez rozhlasových znalostí a zkušeností je bláznovství se do něčeho takového pouštět. Zavolał jsem tedy svému spolužákovi, věčně veselému kamarádovi (později jsem se dozvěděl, že vyskočil z okna), a poprosil jeho maminku, paní Vlastu Sýkorovou, jestli bych mohl chodit na stáž na natáčení. Tak jsem se dostal k panu režisérovi Gustavu Heverlemu¹³, který mi s nebyvalou ochotou umožnil denně sledovat techniku zvukaře a stříhačů i práci s herci. Úžasná škola. Popravdě řečeno, byl jediný, jiní režiséři v žádném případě nebyli ochotni předat jakékoli zkušenosti a pěstovat si tak konkurenci.

¹² AUS - Armádní umělecký soubor Víta Nejedlého

¹³ Gustav Heverle (1920 – 2008), český divadelní a filmový herec a režisér

Řekli jsme si, že do televize rozhodně nepůjdeme, i když jsme zažádali o přihlášky na FAMU. V televizi s námi o praxi mluvil pan režisér Adamec. Byl velmi slušný a ochotný, ale to místo už dostala Lucie Borovcová. Pan režisér se zeptal, jestli nemáme nějaký námět na inscenaci, hned nás seznámil s paní Helenou Sýkorovou a jako svého dramaturga jsme dostali Jiřího Dufka. Vznikly dva náměty, ale moloch televize nás nezajímal. Bavila nás dokumentaristika. V té době vznikl cyklus *Hudba dětem*, uváděl to Waldemar Matuška s malým Honzou Vokurkou. A také vznikaly v roce 1984 obsáhlé *Obrazy z dějin české hudby*. Námět a celkový dohled měl dr. Václav Holzknecht a my některé díly rozpracovali a napsali scénáře. Dokumentaristika je krásný obor, bůh pro nás byl Jan Špáta, tak jsme napsali o vzniku klavírů v Hradci Králové, o firmě Petrof. Scénář jsme psali s Miroslavem Horníčkem. O konzervatoři pro nevidomé¹⁴, o mladých začínajících talentech, uváděl to náš spolužák Marek Eben. A další a další. Před samotným natáčením, kdy rozpis připraví producent, zasedne úzký štáb do mikrobuse a jede se na obhlídky. Režisér, asistentka produkce a produkční, kameraman, asistent a scénáristé. Je to úžasná škola, protože od stolu byste si mnoha zdánlivých zbytečností nevšimli. Na konzervatoři pro nevidomé vás zaujme vysoké železné pletivo, táhnoucí se od zábradlí až po strop. To pletivo se táhne pevně kolem zábradlí až do suterénu. I tam je natažená záchranná síť. Povinná zábrana proti přepadnutí přes zábradlí. Nebo běžecké závody při tělocviku: nevidomý běží a před ním pozpátku se zvonečkem v ruce běží bez větší námahy osobní asistent. Taková obhlídka se nevyrovná chození doma se zavřenýma očima. Nebo práce se dřevem v továrně Petrof vám nabídne množství unikátních záběrů, které byste doma u stolu nevymysleli. A tak je to i se psáním povídky, hry nebo filmu. Čím víc předem jste věděli, tím lépe se vám píše.

Stejně nejmíc ze všeho nás lákal intimní rozhlas. Pracují tam opravdoví nadšenci, kteří nemají potřebu vysedávat ve-

¹⁴ Konzervatoř Jana Deyla a střední škola pro zrakově postižené

čer v Adrii¹⁵ a dělat kšefty. Rozhlas, to je jiný svět. Můj první vstup do druhého podlaží v rozhlase byl šokující. Psal se rok 1977 a naproti Vinohradské byly všechny domy neopravené ještě z osmašedesátého. Domy jako od neštovic.

Přišli jsme s nápadem, který byl jednoduchý: navrhne námět k výročí nějakého slavného skladatele, napíšeme hru (aprobaci na to máme, vystudované dějiny hudby, konzervatoř) a tím, že je to hra nepolitická, budou hrát v inscenaci herci jaksi za odměnu. O tom jsme prozatím pomlčeli. Také se tak stalo: pan Hrušínský, Vladimír Ráž, Dana Medřická, Jan Kačer, Ota Sklenčka, Václav Voska, Jiří Adamíra, Eduard Cupák a další.

Po letech bylo pro nás překvapení, když hlavní roli dostal za odměnu za své činení Zdeněk Buchvaldek. Vrchnost už pochopila a věděla, jak toho úspěchu u posluchačů využít. Pan Buchvaldek absolutně nezapadl do kolektivu před natáčením, seděl sám a koukal do šálku s kávou, nikdo s ním nepromluvil. Pitomý osud kariéristů.

Vedle toho jsme si vymysleli rozhovory se začínajícími profesionálními hudebníky. A také povídky, *První tóny* se to jmenovalo. Staré pravidlo zní zaplnit mezeru ve společnosti. Tyhle pořady chyběly a pro nás byla realizace mnohem pružnější, než čekat na vydání knihy. Víte, ono mnoho mladých chodí a trousí kolem sebe, že píšou knihu. To vám ještě nikdo věřit nemusí. Když ale máte za sebou výsledky, na které se můžete odvolat, je to lepší. Přesto doporučuji s nikým se moc nebavit a dělat. Nechtít poklepání na záda, vydržet to bez toho. Ono totiž, když zapředete naivní debatu, dozvíte se, že je nesmysl psát, protože stejně nemáte ve dvaceti třech letech zkušenosti, je to všechno takové smutné, řeknou, proč nenapíšeš třeba detektivku, nebo humeristický román, aby se lidi zasmáli. Ty rady jsem dostával od svých nejbližších. Dost to bolelo. Rozhodně vám to vezme přinejmenším na chvíli chuť do dalšího psaní. Ale nemůžete se divit, ani ti nejbližší nevidí do vaší hlavy. A chuť pracovat stejně musíte najít u sebe nebo u stejně smýšlejícího kolegy.

Tím, že jsem byl ve svobodném povolání, měl jsem právo na pracovnu. To také vymyslel praktický Svát'a. Zařídil

¹⁵ Adria - filmový klub v bývalé Laterně magie na Národní třídě. Dnes opět klub privilegovaných filmových tvůrců

jsem si půdní pokojík i s příslušenstvím. Ideální. Měli jsme kde denně pracovat a nemuseli se s nikým moc bavit. Občas byl problém s penězi. Čekalo se na honoráře (hovnoráře se říkalo), k večeři byl kus salámu a dvě housky. A když byl hlad, spolkl se jeden Dinyl (prášek proti bolesti), ten chuť na jídlo bezpečně zahnal.

A taky se člověk musel naučit vydržet vyslechnout od druhého (dramaturga) slovo ne. A hlavně, jak se říká, převyprávět dramaturgovi celou hru ve výtahu. To je takové producentské pravidlo, nemám čas, když mi neřeknete celý film, zatímco pojedeme spolu výtahem, a když ho nepochopím, nemá cenu dál spolupracovat. To se týká i převyprávění povídky, reklamy, novely. Námět připraven. Odsouhlasen. Synopsis odsouhlasena. Všude byly parafy nadřizovaných. Pak napsat úvodní obraz. Druhý, třetí. Hra má 25 až 30 obrazů. A najednou připomínka, toto na str... je špatně, takže předělat i obraz 5 a 6 a 9. Trpělivě domů a psát znovu. Všechno se psalo na psacím stroji, vkládaly se kopíraky a dvě kopie. Rukou jsme vpisovali do textu a pak tuto vzácnost, která se nikdy naštěstí neztratila, dostala paní Bendová a ta napsala čistopis. Hra se odevzdala a byla vystavena smlouva. Když byla hra odsouhlasena a viselo obsazení, točilo se dva týdny. Hudba se stáčela také třeba do pěti do rána. A pak zasedli všichni režiséři, asistenti a vedoucí a hru si poslechli a schválili.

Prý se to tak dělalo. Nevím. K tomu jsme my dva nikdy pozváni nebyli.

Najednou, po tři čtvrtě roku, mně bylo nabídnuto, že bych mohl nastoupit do rozhlasu jako režisér ozvučení. V tu chvíli nikdo v redakci netušil, že už máme v rozhlase natočenou první hru *Třináct krásných let*. A já při své naivitě a suverénnosti netušil, jak to v rozhlase opravdu vypadá.

Je velký rozdíl mezi psaním povídek a psaním pro rozhlas?

To jsou zcela jiné obory. Povídka je klidnější, pracujete s reflexemi, střídáte dialog s popisem, retardujete děj a tím zvýšíte napětí, to všechno v rozhlasové hře musí mít rychlejší tempo, těžko se můžete v ději vracet, v knize je to jiné, tam klidně skočíte o stránku dozadu a přečtete si větu znovu.

U rozhlasové hry hlídáte každé slovo, zda není zbytečné, aby se často neopakovalo, také abyste se vyhnul hiátům¹⁶ a slovům, která nejdou herci do pusy (ležel líně, jas svítící, znals svoji matku? atp). Jsou to dvě stejné souhlásky vedle sebe, ty se špatně a namáhavě vyslovují, herci to nemilují. Ale stejně jako u knihy pracujete například s rytmem. Střídáním krátkých a dlouhých vět, monologů. Zkrátka ta stavební škola a pregnantnost a konzervatoř se svojí zvukomalebností při interpretaci skladeb se hodily. Dialog ve hře je kupodivu krátký, řádka stačí, dvě řádky jsou už podezřelé. Musíte také záměrně měnit prostředí, nedejte se mýlit, rozhlasem se dá vytvořit jakákoli nálada. Pokud si myslíte, že odehrajete celou hru v dialogu v šumící kavárně, jste na omylu, pokud od začátku do konce dáte podkres kavárny a cinkání skleniček, lžiček a náznaky hovorů a smíchů. S podkresem opatrně, pouze drobné krátké zvukové připomínky, nálady. Tak je to i s technikou psaní povídky.

V rádiu pracoval pan Artur Šviha, genius přes zvukové efekty. I byl jednou v pátek osloven panem režisérem, že od pondělí se točí tragická hra o horolezcích, bude to smutné, pane Šviha, až hrdinové zahynou. „No a já od vás, pane Šviha, nechci nic tak nemožného. Jen křupavé kroky ve sněhu, do toho vítr a vyčerpané vzdychání. Nic náročného, jak sám cítíte.“

Chudák Artur propotil víkend a v pondělí odpoledne přesně ve dvě všichni s napětím čekali, co se bude dít. Pan Šviha se nechal zavřít v akváriu, přizval pana Kokeše, aby mu dělal lehký vítr, a dal pokyn režii.

Stal se div. Režie zmlkla a zírala na ten měchuřinový propitý obličej pana Švihy osvětlený malou lampičkou. Režii se nesly namáhavé křupající kroky ve sněhu a nad tím vším se vznášel lehký vítr, mohutněl, sílil, až přešel v hrozivý dunivý víchř (to pan Kokeš dělal na ohromný válec potažený kůží). To vám bylo kouzlo, to byla imprese. To byl zázrak.

Všichni vtrhli do studia a objímali rudého pana Švihu, který ve zpocených rukách držel dva prezervativy značky Primeros, napěchované obyčejným moučkovým cukrem... Ten člověk měl nadměrně vyvinutý, až geniální smysl pro

¹⁶ hiát – setkání dvou samohlásek netvořících dvojhlásku (na rozhraní dvou slabik nebo slov), mezi kterými se ve výslovnosti může tvořit hiátová hláska

vytvoření zvuku. Víte, jak natáhnete staré kukačky? Lehce a pomalu pootočíte válcem u psacího stroje. Stejnou představivost využít sebemenší detail, zhmotnit nápad v konkrétní myšlenku potřebujete i u psaní. Každý detail, slovní obrat, každý pohyb či nečekaná reakce toho druhého se dají využít. Olga Scheinpflugová v *Českém románu* vzpomíná, jak byla jako malá holčička svědkem, když se jejich služebná dopisem dozvěděla, že její milý padl. S nepochopitelným zájmem sledovala, jak služebná přiložila ruku k ústům a potom si v rozpacích přešla dlaněmi po zástěře. Sledovala ten výjev. Po desetiletích použila to gesto v *Matce*. Už zcela vědomě.

Psali jste pro rozhlas také jiné literární útvary, nebo jen hry?

Vymysleli jsme si, jak jsem se už zmínil, pravidelný cyklus nazvaný *První tóny*, byly to hodinové povídky, napůl čtené hlavním hrdinou a napůl hrané, věnované začátkům slavných hudebníků. První povídka byla věnována Pablo Casalovi¹⁷ a četl ji Václav Voska. To bylo vyznamenání. Pro nás to byla perfektní průprava, jak se naučit psát povídku. Musím upozornit na jednu zásadní pravdu - opravdový spisovatel by psal snad pořád, seděl by nad počítačem a psal. Jenže přichází také únava (jak ji popisuje v *Dopisech Felice F.K.*), přichází tělesná slabost a nechuť. Člověk sedí nad svítící obrazovkou a není schopen vymyslet jedno jediné slovo. Je dobré vstát, dát si pauzu a zkusit to po chvíli znovu. Vybavuje se mi fotografie Leonarda Bernsteina, jak leží s hlavou v dlaních na desce klavíru, vedle něj oblíbená a nezbytná sklenka whisky... Strašná bezmoc.

V rozhlase jste dlouho nepobyl, proč jste v něm tak brzy skončil?

V rozhlase to začínalo být stále napjatější. Všechny výhody, plat, čtyři hodiny práce denně plus stáčení hudby v režii, to se dělo hlavně v noci, ale to mně vůbec nevadilo.

Najednou jsem objevil na stole jen tak položenou přihlášku do SSM. S úsměvem a nadhledem dramatika, který už

¹⁷ Pablo Casals (1876 - 1973) španělský cellista a dirigent

má odvysílanou hru, jsem hodil papír do koše. Mimochodem mimopracovní příjem nebyl povolen, což jsem fakt netušil. Druhý den ležel papír z koše na stole. Odmítl jsem. Jen pokrytecké úsměvy a pracovalo se dál. A protože jsem byl ve zkušební půlroční době, dostal jsem šanci ještě jednu a poslední. Příhlašku do KSČ.

Takže to byl konec. Požádal jsem paní vedoucí, zda bych si mohl vybrat do konce roku legálně dovolenou. Sladce mi bylo všechno odsouhlaseno. V půli listopadu jsem položil klíče večer na stůl, nikdo v redakci už nebyl, a zacvakl za sebou dveře.

Bohužel legální dovolená končila na Vánoce a já měl tu povinnost oznámit tatínkovi, že v lednu do rozhlasu už nenaštoupím. Aby nikdo nemohl tvrdit, že jsem nedokázal pracovat v rozhlase, vydržel jsem to rok, ale na další výhody a podmínky nemůžu přistoupit, řekl jsem mu. A také o té přihlašce jsem řekl. V tátových očích jsem uviděl údiv. A respekt a obdiv.

Když jste se stal spisovatelem na volné noze, psaní, které bylo předtím zábavou, se najednou stalo povinností. Uvědomil jste si nějakou změnu? Blokoval někdy pocit povinnosti chuť k tvorbě?

Když mně bylo naznačeno, že moje pracovní zkušební lhůta v rozhlase končí, byl jsem svým způsobem rád. Bude to znamenat mít celý den volno, číst a psát, žádná šikana. Ráno na Nový rok jsem vstal z postele Na Šafránce a druhého odpoledne, bez rozloučení, abych maminku nerozčilil, jsem byl už v zabydleném ateliéru. Před tím jsem tam půl roku chodil na půl dne, četl a zvykal si na nové prostředí a zvuky. Pár dní nato jsem byl zavolán do rozhlasu, abych si vyzvedl hru o mládí skladatele Prokofjeva, s tím, že hra je dosti slabá, a tak jestli s tím něco uděláme. Šel jsem domů s textem pod paží a říkal jsem si, že to takhle bude pořad. Doprošování se o zakázku, a potom, jako poslední nájemný kuli, udělat svou práci. Ale záměr jsme měli od začátku jasný, téma bude díky známým osobnostem lákavé, trochu didaktické, ale hlavně nepolitické a slušně poslouchané. Posluchači si hry nahrávali, žádali si z rozhlasu scénáře, rozhlas poslal scénáře i do ciziny. To jsme nikdy nedostali proplaceno. Jednou jsme už

zaplaceno dostali a to ostatní byla práce a příjem Čs. rozhlasu. Tak to fungovalo.

My měli za úkol napsat hru, jejíž syžet, hlavní kostra příběhu byla dána: objednávka zněla hra k výročí skladatele, tudíž nastudovat literaturu, najít oponenta a něčím příběh ozvláštnit, udělat originálním. S podivem jsme zjistili, že rychlou metodou brainstormingu přijdeme na nosný příběh a motto minimálně za rok. Opravdu. Nastudovat literaturu, připravit výpisky, poté předložit redaktorovi námět, dvě stránky, poté synopsi, po odsouhlasení bodový scénář. A vybrat a naposlouchat spoustu hudby. U životopisných her jsou dvě možnosti, obsáhnout celý život skladatele, nebo rozpracovat nosnou epizodu ze života hlavní postavy. Když chcete pojmout delší úsek života, musíte mít průvodce, vypravěče, který děj posunuje. Ono v *Amadeovi* to není řešeno jinak.

Takže sednout a nadepsat *Obraz 1* a začít tou první větou, podkresem, tj. prostředím, to trvá opravdu minimálně rok. A za tu dobu člověk jen chodí a trpí výčitkami svědomí, že je líný, a že talent, který kdysi měl, do nenávratna zmizel.

V té době jsme si navzájem začali nosit první povídky. Přes doktora Radkina Honzáka, lékaře a nepředstavitelně laskavého člověka, takového spiritus agens všech kumštýřů v Praze, jsme se seznámili s dr. Františkem Kautmanem¹⁸. S bývalým velkým komunistou, ve svých dvaceti čtyřech letech, hned po válce šéfem Československého spisovatele, který ovšem velmi rychle vystřízlivěl a v roce 1977 jako jeden z prvních podepsal Chartu. Skončil na pár měsíců v prodejně s numismatikou, což byla práce, kterou nemohl se svojí subtilní konstitucí zvládnout. Drobný mužíček, který byl zvyklý na svoji samotu nebo přednášky, a najednou osm hodin na nohou, mezi lidmi a k tomu nekonečné a nečekané výslechy. Přijeli si pro něho dvakrát třikrát v měsíci, mile pozdravili a odvezli ho z prodejny do Bartolomějské. Po třech letech se pan profesor psychicky zhroutil. Zlatý Radkin Honzák pomohl s důchodem a pan doktor mohl (i přes týdenní výslechy) psát. Jeho Kafka, Dostojevský, Hostovský, doslov k Janu Vladislavovi už patří do zlatého fondu české literatury.

¹⁸ František Kautman (*1927), český literární historik a spisovatel

A protože dostal dr. Kautman svolení od MUDr. Radkina Honzáka, že si můžeme plně důvěřovat, začali jsme se scházet na nádvoří Městské knihovny, nikým nesledováni, a pomalu jsme byli zasvěcováni do práce se samizdatem. Postupně seznámeni s písáčkami, knihaři, se sítí, distribucí a hlavně s právními zásadami, abychom se, při svojí naivitě, nedostali do problémů. A tak vznikla moje knížka *Inkarnace*, v roce 1979.

Proč musela Inkarnace vyjít v samizdatu? Bohužel ten text neznám, stejně jako následující dva, Synopsis a Damnatur. V současné době nejsou k dispozici a předpokládám, že je to právě díky jejich samizdatovému vydání.

Samizdat byl takový nešťastný překlad z ruštiny – samovydáváno. Písáčka psala na jednu stranu průklepového papíru, mohlo vzniknout pouze deset kopií, pak už se to nedalo přečíst, a tyto knihy se distribuovaly tajně.

V té době, koncem sedmdesátých let, nesměly nelegálně knihy vycházet, právníci vypracovali jakousi ochrannou známku pro autora, kdy se zavazuje, že knihy se nesmějí dále (nad deset výtisků) rozšiřovat. Přesto *Inkarnace*, *Synopsis* a *Damnatur*, sám nevím jak, a bylo lepší to nevědět, zmizelo u dr. Viléma Prečana¹⁹ a hlavně u pana Schwarzenberga v jeho knihovně.

Jak hodně bylo (a vlastně ještě je) těžké přinutit se k pravidelné práci? Život na "volné noze" určitě svádí k odkládání ze dne na den a předpokládám, že jednou z důležitých vlastností je vnitřní disciplína. Měl jste někdy krizi, období, kdy jste měl pocit, že nemáte sílu pokračovat, nedokážete v sobě onu vnitřní disciplínu zmobilizovat a znovu se pustit do psaní?

Zdeněk Svěrák říká, že raději vyčistí všem v rodině boty, než by začal psát. Zůstat doma sám a vědět, že musíte psát, je někdy hodně těžké. Úzkost a strach. Při mé první hře jsem měl nastudováno všechno, co se dalo v knihovnách sehnat,

¹⁹ Doc. PhDr. Vilém Prečan (* 1933), český historik, zabývající se moderními českými dějinami

kdy a kde Prokofjev studoval, nepěkný vztah s otcem důstojníkem, velký citový vztah k matce. Říkal jsem si, to snad není možné, takový blok. Kdyby byla aspoň první scéna, první obraz, prostředí, zvuky. Doslova jsem to vzdal. Řekl jsem si, že zavoláme do rozhlasu a vzdáme to. V tu chvíli přišlo uvolnění. Napadlo mě, že jednou mladý Prokofjev hrál s matkou a kamarády kriket. A odpálil jednu kouli tak nešťastně, že matce bolestivě poranil koleno. Matka vzpomíná, že hrozně plakal. Sednul jsem k psacímu stroji a asi za týden byla hra napsaná. Oidipovský komplex. Matka si nepřála, aby se zabýval malý Serjoža uměním. On stejně začne komponovat a vzpomíná na těch třináct krásných let. Byl to podvědomě vzkaz mé mámě, že budu stejně psát. Pochopila to. Stejně, jako se našel táta v napsané roli důstojníka.

Samotné rituály psaní určitě nestačí k tomu, aby dílo vzniklo. Proč myslíte, že tak hodně autorů o nich mluvilo nebo mluví? Je v tom spíše snaha upoutat pozornost čtenářů, něco na způsob reklamy, nebo skutečně některým autorům v tvorbě pomáhají? Jaký máte vy vztah k takovým rituálům?

Ty rituály, jak je nazýváte, je dynamický stereotyp, který je nutný co nejdříve vypěstovat. Pokud se autor rozhodne skočit do svobodného povolání, být sám sobě producentem, je velmi dobré, o tom jsem přesvědčen, začít psát ve dvou. Jednou se ptali v televizi Adolfa Borna²⁰, proč kreslí s Oldřichem Jelínkem²¹. Odpověděl pragmaticky: „Už jste někdy chodili po redakcích sami?“ Ve dvou se to lépe táhne, to je pravda. Dokonce je možné vytvořit si pro sebe určitý brainstorming (nijak jinak nepsali třeba Voskovec s Werichem, sedli si do Slavie a jeden nadhodil „tak řekni nějaký hausnumero“, prostě řekni první větu a nějak navážeme), filmy se už dnes ani jinak nevyrábějí. A disciplína u psaní je alfa a omega. Žádný romantismus 18. století. Sedět na židli a koukat do počítače. Ovšem ten strach a úzkost z prázdné obrazovky je někdy děsivý. Kafka se jednou sám

²⁰ Adolf Born (*1930), malíř, kreslíř, ilustrátor, animátor, karikaturista a kostýmní výtvarník

²¹ Oldřich Jelínek (* 1930), český malíř, grafik, ilustrátor

sebe ptal, jaké jsou nejhorší vlastnosti u člověka. Odpověděl, že jsou tři. Ne, dvě, opravil se. Ne, jedna, dodal. Netrpělivost.

Tvorba, pokud není jen řemeslná, je psychicky náročná. Nemám na mysli jen proces, kdy se autor prostřednictvím svého díla vyrovnává se svým životem nebo traumaty, ale i okamžiky, kdy, jak píšete, sedí nad prázdným papírem či obrazovkou počítače. Je více takových momentů, útočících na psychiku spisovatele?

Jako mladý jsem nechápal, proč veliký Herbert von Karajan jezdí denně na kole a v zimě na běžkách. Nevím, kolik to bylo reklamy, kolem tohoto mága, ale jistě je, že bez fyzické kondice dlouho autor psát nevydrží. Je to fyzická práce, všimněte si, že když máte chřipku a musíte napsat pár řádek, budete propocení jako po fyzickém výkonu. Hlava také potřebuje provětrat, živinu kyslíku, ne cigaret nebo alkoholu. To jsem si všechno zažil v obrovských dávkách a prožil i delirium tremens. Žádné bílé myšky, jen vedle soused v noci hrál Schuberta na cello i s doprovodem klavíru. Tudy cesta opravdu nevede. Ještě se o tom zmíním později.

Stane se, že se tělo ve středním věku vyčerpá, dojdou nápady a chuť, zátěž je příliš velká. Je úžasná příhoda, kdy se klavírista²² cítil tak přepracovaný, že mu lékař doporučil, aby půl roku sázel na Šumavě stromky. Klobouk dolů, ten pán to opravdu udělal a dnes je v první sedmdesátce světových klavíristů.

Na psychiku autora působí i nejbližší okolí. Nerozumějí ani za mák, co vyvádíte, kdybyste jezdil s bagrem, jste jim čitelnější. Ale takhle chodíte od ničeho k ničemu nebo ležíte na kanapi (práce na kanapi, tak to nazýval Václav Neumann). Je to ta soustředěná příprava. Matematici nebo šachisté prý stojí pár centimetrů před bílou stěnou a tam si promítají postupy. Dělají to například někteří malíři. Skladatel Alois Hába²³, autor čtvrttónové soustavy, chodil hodiny po okraji koberce, temný koberec byl doslova prošlapaný. Až potom

²² Ivan Moravec (*1930), český klavírní virtuos a pedagog

²³ Alois Hába (1893 – 1973), český skladatel

sedl a krasopisně, bez jediné chyby, napsal načisto celou skladbu.

Nikdy jsem neměl škrty v textu: pokud jsem ťukl jiné písmeno, přemýšlel jsem, jaké slovo by se ještě lépe hodilo. Dřív jsme psali do úplného vyčerpání, lámali rekordy, o kolik toho ten druhý napsal víc, dnes to už nedělám. Víc se ovládám. Raději nakousnu větu a aspoň vím druhý den, jak pokračovat. Už nejsem tak netrpělivý.

Samozřejmě, když dopíšete povídku, novelu, máte ihned nápad na další a druhý den začnete psát. Napíšete pár vět a zjistíte, že jen mělníte předešlé téma. Ještě o tom budeme mluvit. To je také náročné - nechat toho na chvíli a nepsat. Ale opravdový autor píše pořád, stále pozoruje okolí a lidi a jejich reakce. To vlastní psaní u počítače, to je už ta třešinka na dortu. Třešinka, která chutná tuze sladce, člověče. Jak by asi pravil K.Č.

Dřív v rohu Platýzu sídlila prodejnička Dilie a tam se prodávaly divadelní hry za 10 Kčs. Kromě sovětských, bulharských a polských byla občas k mání i literatura americká. *Dlouhá denní cesta do noci*²⁴. Ty hry jsme četli velmi pozorně, podtrhávali každé nutné slovo, to byla naše univerzita.

Hned z první věty člověka zamrazí: „Je tě plná náruč, Mary.“ Hra v pěti lidech, otec, matka narkomanka, dva bratři a služka. Tolik přetvářky, tolik divadla jeden před druhým! Skvěle napsané. Je nutné si uvědomit a dostat pod kůži, že všechny postavy na scéně neuvažují stejně, každá má jiný zájem, jiné ambice, jinou antipatii k druhému.

*Smrt obchodního cestujícího*²⁵: „Buďte zdrav, strýčku Willy!“ (potěšeně) Willy Loman: „Á, Bernard! Tys přišel...“ Následuje krátký rozhovor, jak soused Bernarda má dům a kurt a dobře se mu vede po všech stránkách. Loman odpoví pár replik a pak zavládne ticho, jako by si už neměli co říct. A v tu chvíli pronese Loman větu: „A to ten tvůj soused má vlastní kurt?“ Geniální. Autor nechal plynout rozhovor, ale najednou nám prozrazuje, co v hrdinovi vězí jako největší bolest, nebolestivější trauma - přepych druhého člověka, který má, nastojte, vlastní kurt...

²⁴ Eugene Gladstone O'Neill: *Dlouhá denní cesta do noci*

²⁵ Arthur Miller: *Smrt obchodního cestujícího*, 1949

Pro mnoho autorů by asi bylo těžké najít partnera pro psaní ve dvou – tolerovat ho, být schopný přizpůsobit se jeho názorům a vizím. Znáte nějaký způsob, jak odstartovat a překonat první ostych před prázdným listem? Existují zákonitosti, na které je dobré hned zpočátku myslet a snažit se je respektovat?

Pro začínajícího spisovatele bych měl několik doporučení. Uvolněně si sednout do křesla, přečíst jednu, maximálně dvě stránky nějaké povídky, zavřít knihu a pokusit se ty dvě stránky, samozřejmě že nepřesně, převyprávět.

Druhá, těžší metoda je otevřít knihu, opsat si do počítače jednu jedinou větu (podvědomí prozradí, která věta je zrovna pro cvičení vhodná) a na tu větu po svém navázat. Klasická metoda sněhové koule. Mimochodem, když jsem psal *Ikarovy monology*, dozvěděl jsem se ráno, že zemřel můj oblíbenec, autor *Herzoga*²⁶. Bylo mi smutno, moc smutno. Vzal jsem poslední větu románu a napsal povídku. A pokud se vám povídka povede, kvůli autorským právům první větu škrtněte.

Raul Duffy, malíř, řekl: „Je nutné zanechat obrazu, který jsme chtěli malovat, a pokračovat v tom, co nám vzniká pod rukama.“

Rozhodně ale psaní je řemeslo, je nutné slovní zásobu trénovat, studovat lidské osudy a chování svých blízkých (jak říká Proust, „přiznejme si, že to jsou naše nejoblíbenější a nejbližší objekty ke studiu“).

Když autor opravdu najde v sobě potřebu psát, důvod je obvykle úsměvný: otištěná povídka. Jak říká Jiří Suchý: „Ať se konečně mladý herec přizná, že jeden z hlavních důvodů, proč se dal na herectví, je vidět se na titulní stránce časopisu.“ Autor žije obvykle nutkavou představou, že jednou bude jeho kniha za výkladní skříní knihkupectví. A je to tak správné a je to nadmiru lidské.

Když profesionální spisovatel zasedne k počítači a začne psát, má – kupodivu – povídku už v hlavě připravenou. Ví, kde je vrchol, epifanie povídky, ví pointu a má první větu. První věta je natolik důležitá, že vymyslet ji trvá několik

²⁶ Saul Bellow (1915 – 2005), americký židovský spisovatel

týdnů. Minimálně. První věta musí obsahovat co nejvíce informací a mít v sobě napětí. To je velmi těžké. Těžší je jen vymyslet název. Kafka používal jedno slovo, byť tvrdil, že je to jen pracovní verze, Ota Pavel dodržoval zásadu, že název musí obsahovat tři slova, detektivka rozhodně v názvu prozradí žánr, stejně jako všichni ti milostní Konsalikové²⁷.

Co pro vás znamená motto?

Pokud se rozhodnu pro větší povídku či novelu, mohu kromě názvu použít i motto. Já jej používám jako odkaz po Ladislavu Fuksovi. Ovšem, pro mě znamená motto „předznamenání“, řečeno hudební terminologií. Jistý klíč, jak novelu číst.

Kdy jste poprvé skutečně musel něco napsat, lépe řečeno, kdy jste cítil, že něco napsat musíte? Proč?

Na otázku, kdy jsem opravdu musel napsat povídku, je třeba odpovědět, že to žádný hezký zážitek nebyl. Měli jsme na chatě sousedy, byli to prostí a moc hodní lidé, dědeček, babička a jejich dcera, sama vychovala syna. Byli tak chudí, že se rozhodli, aby jejich Jenda nastoupil k Veřejné bezpečnosti. Dostane stravné, oblek a bude zabezpečený na mnoho let. Jenda se oženil, měl dvě děti a vystudoval výtečně kriminalistiku. Pochopitelně, že dostal nabídku od kontrarozvědky, což odmítl. Tím, že by tady žila jeho žena a děti, by byla jistota, že by venku nezůstal, ideální kariéra. V té době jeho dědeček těžce onemocněl, tak nějak podivně celý zežloutl, ztrácel rapidně paměť, mnohokrát ho hledali po starých Nuslích, jeho žena málem zešílela. A jednoho dopoledne milá babička sepsala na lístek nákup, pět vajec, mléko, housky 3 ks, oblékla se, popadla síťovku a ve dveřích se rozloučila s nemocným manželem. Na chodbě tiše otevřela okno do dvora...

Když Jenda dostal na stůl výjezd do Nuslí s adresou, kde jeho dědeček s babičkou bydleli, bylo mu to jasné. Nenašel odvalu zvednout deku na tom dvoře plném čumilů, stačilo mu vidět botu vlastní milované babičky.

²⁷ Heinz G. Kosalik (1921 - 1999) psal dojemné milostné kýčovité romány

Rodiče přede mnou několik dní tu hrůzu tajili, ale vycítil jsem, že je něco v nepořádku. Když jsem se dozvěděl, co se stalo, reakce byla podivná. Během několika minut jsem sedl k psacímu stroji a napsal v jedné jediné větě povídku *Hra*²⁶. Děti si hrají odpoledne v opuštěné škole na schovávanou a hlavní hrdina, ve strachu z prozrazení, skočí u půdy přes zábradlí. Takový stimul k psaní jsem zažil několikrát a docela rád bych další nezažil.

Kde jste publikoval své první povídky? Vzpomínáte si, jak se jmenoval první zveřejněný text a kde se objevil?

První povídku jsem napsal v šesti letech, o smrti Karla Čapka. Maminka ji celý život schovávala, vím, že do rohu poznamenala, že mně bylo 6 let. V devíti letech jsem napsal povídku o Smetanovi, pro časopis *Sedmička*, pochválili mě, ale příspěvek už prý mají. Jediná možnost byla v osmdesátých letech publikovat v nejméně politických novinách: *Lidová demokracie* a časopis *Naše rodina*. Jiné časopisy, jako *Ahoj* nebo *Mladý svět*, nepřipadaly v úvahu. Byly to tendenční časopisy, *Mladý svět* vycházel pod hlavičkou SSM. Posílal jsem povídky do *Lidové demokracie*, inkognito. Když jsem byl vybědnut milou paní Lukavskou, abych ji navštívil, objevil jsem se ve dveřích, v texaskách a tričku. Zeptala se, co si přeju. Představil jsem se. Zírala na mě a pak řekla: „Tak to jste vy? Čekali jsme šedesátiletého pána. My totiž od dob pana Seiferta tady takové povídky neměli.“ Vytahuju se, mohl bych si tu vzpomínku odpustit, ale byla to pro mě taková vzpruha, že jsem seděl na Karláku a byl jsem naměkko. Ještě jednou jsem zažil podobnou, mnohem silnější příhodu. Maminka měla přítelkyni, tetu Věru, učitelku, těžkou rakovinu měla, ležela na Vinohradech. A my v tu dobu řešili se Svátou vůbec další práci, byli jsme bez výplaty, žádná motivace. Zazvonil telefon, volala maminka, jako vždy se omluvila, že nás nechce rušit, ale že mně chce něco nutného říct. Teta Věra je na tom špatně, teď jí volala. A řekla, viš, budu muset končit, budou tři hodiny a pánům budou vysílat hru, to je snad to jediný, co mě tady drží.

²⁶ Jan Kameníček: *Hra* 1979, přepracováno pro sbírku Daidalova zoufalství, dybbuk 2003

A pak jsem chodil každý pátek do Tabáku a nahlížel do páteční přílohy, jestli povídka vyjde. První povídka se jmenovala *Hosté*, starý pán čeká na syna se snachou. Snacha si zapálí cigaretu a popel sype místo do popelníku do krunýře žely, kterou měl tchán na památku. Klasicky smyslově předmětná řeč. Žádné noviny a časopisy už si dávno neschovávám. Ale to páteční čekání a nahlížení do novin, to byla krása.²⁹

Časem jsem přišel na to, že list papíru není dvojrozměrný, že má i svoji hloubku. Zjistil jsem, že máme pět smyslů: zrak, sluch, čich, hmat a chuť. To je nutné vše na papíru zmínit. Můžeme si na ukázkou přečíst úvod knihy *Paní Dallowayová* od Virginie Woolfové. Tam je všechno. Všech pět smyslů.

Květiny obstará sama, řekla paní Dallowayová. Lucy má dost své práce. Musejí se vysadit dveře, přijdou Rumpelmayerovi chlapi. A pak, pomyslela si Clarissa Dallowayová, takové ráno! – *svěží*, jako stvořené pro děti na pláži. Jaká radost! Jako by *skočila do vody*! Protože tak jí to vždycky připadalo, když s tichým *zavrzáním* pantů, které *slyší* ještě dnes, dokořán otevřela francouzské dveře v Bourtonu a vyrazila ven. Tak svěží, tak klidné, samozřejmě tišší než tady bývalo to časné jitro; jako *plesnutí* vlny, jako polibek vlny, *chladné a štiplavé*, a přece (pro osmnáctiletou dívku, kterou tehdy byla) sváteční, když tam u otevřených dveří postávala s pocitem, že se musí přihodit něco strašného, dívala se na květiny, na stromy, od nichž vzlínala *pára*, a havrani vzlétali a zase přistávali, stála a dívala se, až se ozval Peter Walsh: „Dumáš uprostřed zeleniny?“ (Woolfová, V. Paní Dallowayová³⁰)

Rád bych se ještě vrátil ke knihám, které jste četl a které vás ovlivnily. Existuje pro vás rozdíl mezi těmi, jež vás ovlivnily jako čtenáře, formovaly váš postoj k světu i k sobě samému, a mezi knihami, jež vás ovlivnily jako autora?

²⁹ záměrně použitý anakolut, viz později

³⁰ Překlad Kateřina Hilská 2004, Praha: Euromedia Group k. s., 2008

Ptáte se, které knihy mě ovlivnily jako autora. V sedmnácti letech jsme trávili celé prázdniny na chatě u Dobříše, vedle Strže, kde pobýval Karel Čapek. Vezl jsem si na prázdniny tašky knih, ráno jsem si nacpal dýmku, pohodlně se natáhl v naší malé chatičce, kterou nám postavil tatínek jako věrnou repliku domečku v Jevanech, a celý den jsem četl. Čapka, ta jeho naivní láska k dobrému člověku a celý jeho humanismus mě tehdy silně dojímal, povídky z kapes jsou skvosty, *Kupón*, kdy nakonec milá potají ztratí lístek, aby jejího milého nikdy nenašli, je krásný, *Poslední věci člověka* a pan Skřivánek s větou: „Vy jste na mě tak hodní...“

Mnoho soudniček Čapek dostal z kriminalistických analů, od Františka Gela, stejně jako později Jiří Marek, ale tu čistotu a lásku k jazyku a pochopení ubohého člověka málokdo dokáže. Olga Scheinpflugová sice na zadní straně supraphonské desky ze šedesátých let tvrdí, jak každý detail a zápletku nosil K.Č. v hlavě, že všechno má reálný základ. To je pravda. V roce 1929 si pochvaluje Čapek v *Dopisech Olze*, že chodí po bytě v županu a neoholený, práce jde sama, každý den jedna povídka. Myslím si, že to bylo trošičku jinak, že náměty opravdu čerpal ze soudniček.

Jedinou knihu, kterou jsem nepřečetl, byla *První parta*, ani film jsem nikdy neviděl. Stačilo mně přečíst první odstavce, ne, tam proti slunci jsem nic neviděl... Čapek chtěl v roce 1938 napsat *Joba*, osud malého člověka, ale bylo jasné, že cenzura už to nedovolí, a tak se pustil do nejlepší knihy svého života. Jestli jde o sebemrškačství sebe sama, nebo o histriónství jeho ženy, o tom se vedly dlouhé semináře (polský seminář, doc. Králík). Buď jak buď, *Foltýn* je vedle *Obyčejného života* to nejlepší. Měli jsme štěstí, že jsme mohli režirovat a napsat scénář pro Lyru pragensis. Byla to svým způsobem jistá blasfémie a travestie. Tehdy to byl zázrak, totálně nabito. Čapek byl koncem sedmdesátých let na indexu.

Pamatuji se, že Obyčejný život mě také hluboce zasáhl. Ve stejné době jsem poprvé pro sebe našel Ladislava Fukse. Jeho knihy mi otevřely dveře do světa úplně jiné literatury. O Ladislavu Fuksovi se zmiňujete v souvislosti s mottem na začátku knihy. Ovlivnil vás i jinak? V anotaci vaší prozaické

prvotiny se píše „Fuksovsky laděný debut Jana Kameníčka...“

Rekviem za kantora Bacha je knížka psaná pro tehdejší Albatros, je to oficiální debut, byla to zakázka, aby se mládež seznámila se životem Johanna Sebastiana Bacha. Jenže Ota-
kar Chaloupka ji přeradil do Československého spisovatele. Autor musí vydržet deset let, říká se, než se dočká vydání. Knížku redigovala už za nastupující nové doby (psal se rok 1988) dr. Marta Železná a ta napsala na předsádku, že je to fuksovská novela. Od toho jsem se distancoval, neuvědomuji si, že by to bylo fuksovské téma, šlo o stěh doby osvícenské s nastupující dobou racionální, rozumářskou. Je to téma dneška. Původní název *Cesty rozumu a srdce* byl zakázán. Mimochodem, měla být ještě napsána knížka o Škrétovi, kterak se skrývá po zločinu, který provedl, na Zderaze a přijme katolictví, aby mohl dostat majetek po matce, paralela s kariérismem s komunistickou stranou, ale to už se doba lámala a rukopis se stěhováním z jednoho ateliéru do druhého ztratil.

Pokud má mladý spisovatel svůj vzor a vědomě nebo podvědomě píše v jeho duchu, kde končí pocta oblíbenému spisovateli a kde začíná epigonství?

Nejdřív je dobré, když mladý autor napíše v duchu předlohy krátkou povídku, Vieweghovy *Nápady laskavého čtenáře*³¹, to je velmi dobře napsané, dřív se o něco podobného pokoušel Václav Lacina. Roztomilé jsou *Vedlejší příznaky*³² Woodyho Allena. Ale pokud je talent talentem, začne se projevovat. Jiným „dýcháním“, syntaxí, volbou slov, volbou námětu, jednáním postav. Zcela určitě se nemusí talentovaný člověk obávat, že by nebyl originální a svůj.

Autocenzura - jak k ní přistupujete? Brání vám někdy vyjádřit nějaké myšlenky? Setkal jste se někdy s takovým problémem? Měl by autor kontrolovat, co o sobě prostřed-

³¹ Michal Viewegh: *Nápady laskavého čtenáře*, Petrov 1993

³² Woody Allen: *Vedlejší příznaky*, Odeon 1975

nictvím textu svěří čtenáři, nebo je to právě absolutní otevřenost, která z obyčejných vět dělá umělecké dílo?

Hned po listopadové revoluci sklidil Jiří Menzel ostrou kritiku za výrok, že by v autorovi měla být vnitřní autocenzura. Nešlo o to, že s MOSfilmem natočil protektorátní jednoduchý film nebo *Frajery na blátě*³³. Mladým „tvůrcům“ vadil výrok o autocenzuře. Máme svobodu a můžeme si říkat, co libo. Arogance těch nemnoho mladých je zarážející. Obyčejně nevědí, co je expozice, kolize, krize, peripetie, katarze. Hyperbola, parabola, reflexe, regrese atp., ale už by točili a psali. A malovali. Kdysi přišel do hodiny takový vysoký mladík, a že ho posílá pan prof. Feld, jestli by si ho paní profesorka Snížková poslechla, že komponuje. Celí konsteronovaní jsme vstali od piana a mladík (pomalu v transu) usedl, sklonil hlavu a začal hrát. Zůstali jsme jako opaření. Ten hoch pinkal ledabyle po klávesách, forte a piano, odshora dolů, pořád dokola. Dívali jsme se s paní profesorkou na sebe plni strachu. Když mistr dohrál, zašeptala paní profesorka, jako, že to bylo zajímavé, a kdyby zahrál nějakou další skladbu. Zahrál zcela stejnou, podobnou, zase se jen ledabyle dotýkal klávesnice... Tak je to dnes s mnohými kumštýři.

Ale pro autocenzuru rozhodně jsem. Metoda emese³⁴ tu už byla dávno, catch-as-catch-can³⁵, Pollock byl opravdu jeden jediný. A byl to genius. Tudiž neopakovatelný.

Absolutní otevřenost nedělá ještě z obyčejných vět umělecké dílo. Musí být přetavené, jak se říká. A pokud najde autor odvalu na sebe upřímně říct nějakou intimitu a druzí řeknou, to znám, to prožívám taky! Pak je vyhráno.

Autocenzura a přístupnost díla jeho "konzumentovi" mě přivádí k otázce, nakolik by se měl autor snažit psát pro čtenáře. Kde začíná podbízivost, kde naopak nesrozumitelnost? Žádný z extrémů není dobrý. Dílo, kterému nikdo nerozumí, nemá smysl (nebo má?), podbízivost asi přináší vydávání ve

³³ Scénář a pracovní název filmu Kdo hledá zlaté dno, 1974

³⁴ Emese – zvracení, dávení

³⁵ Catch as catch can – chyt', jak můžeš

větších nákladech, ale ne uspokojení. Hranice je, předpokládám, pro každého autora jiná. Mění se tato hranice se zkušeností a věkem?

Jednou jsme si povídali s mým strýcem Bohuslavem Slánským, já v té době režíroval na Hradčanech v Martinickém paláci a on měl se svou oddanou ženou ateliér v rohu Hradčanského náměstí, na opačné straně, kde se scházel Mucha se svými nohsledy. Bóža Slánský se svou ženou opravovali celý Karlštejn, jako restaurátor je dodnes považován za špičku svého oboru, jeho rentgenování obrazů a přesné určení stáří díla se učí dodnes. Poslouchali jsme Beethovenovu *Sonátu pro violoncello*, to si pamatuji, a pan profesor, a to nezapomenu, mně řekl: „Víš, jaká moje největší deviza byla ohledně malování? Že jsem už na akademii zjistil, že dobrý malíř nebudu a že bude lepší věnovat se restaurování.“ To je velká moudrost, přiznat si svoje možnosti, nebojovat s nimi a s danými vlastnostmi dokázat maximum.

Strýc architekt Fanta, navrhl mimo jiné Hlavní nádraží, byl na konci života vysmíván mladší generací za stavbu paláce Ministerstva dopravy. V době revoluce, kdy se střílelo a nešel elektrický proud, stál strýček u okna a rýsoval. Tak byl jatý svou prací a tak jí věřil. Ani jeden z nich se neohlížel na čtenáře, na což se ptáte. Pracovali pro sebe a málo dbali na posudky druhých. A to je velké vědomí v sebe sama. Hraničící s bláznovstvím. Proto se dá tak lehce zaměnit a zneužít.

Umělec, který je plně zaujatý svou tvorbou a neohlíží se nalevo napravo, se může - stejně jako vědec nebo technik - dostat do situace, kdy se jeho díla chopí určití lidé a zneužijí ho pro záměry, na něž doplatí celé lidstvo. Ve vědecko-technické oblasti to byli třeba Nobel, Einstein, Oppenheimer; v literatuře si vybavuji třeba Knuta Hamsuna a Ezru Pounda, nechali se okouzlit fašistickou ideologií. Určitě se stalo i našim umělcům, že z přesvědčení sloužili totalitě. Pamatujete na některé?

Pamatuji. Je jich mnoho. Kariéristů, kteří pro společenské výhody, prebendy, pokojík v Dobříši a tituly (které byly finančně dotované), plus dárek v podobě ateliéru, stáží, reci-

procitou psaní u moře udělali všechno. Nezval, génius, kradl bezostyšně cigarety u ministra Kopeckého a smál se mu při tom do obličeje. Pitky, kdy se předháněli, kdo se víc zlije. Ale to se táhlo i po převratu. Mocipáni soutěžili, kdo má větší syfilis. Hruzy, které páchal Jan Pilař, Miroslav Florian, rozložený těžkou cukrovkou, tudíž druhem paralýzy, režisér V.Č., který měl sice výstavní vilu, ale na příkaz musel na minutu odjet - byla to konspirační vila. Nechci dál o tom mluvit.

A jak je to s tím uměleckým dílem, kterému nikdo nebo jen málokdo rozumí?

Přiznám se, snažil jsem se, ale *Odyseea* jsem nepřečetl, ani *Muže bez vlastností*, ani celé *Hledání umírajícího času*. Říká se, že to jsou knihy pro spisovatele. Já jsem na tento cíl nedosáhl. Moje představa byla napsat knížky, které se budou distribuovat do knihoven, hry, které by slyšelo mnoho stovek posluchačů a jsou ve Zlatém fondu. Balet *Alenka v kraji divů*, který zkomponoval Viktor Kalabis, se hraje až v Řecku nebo Rio de Janeiru.

Taky jsem psal experimentální literaturu, v sonátové formě, dokonce rozhlasovou hru o Rachmaninovi jsme psali na hudbu jeho *Variací na Paganiniho téma*³⁶, ale když je dílo příliš komplikované a čtenář jej hned nepochopí, reaguje klasicky: to je blbě.

Druhá forma reakce čtenáře je, že "je to zajímavé", "je to geniální". Taková vyjádření jsou často motivována nejistotou. Přiznat, že člověk nepřečetl Odyseea (ani já ho zatím nedočtl), případně že mu nerozuměl, nedej bože, že se mu dokonce nelíbil, chce jistou dávku odvahy. Osobně si vážím takových lidí více, než těch, které považují za pseudointelektuály. Jak se autor srovnává s takovými "obdivovateli" svých knih?

Autor je od přírody citlivý a empatický. Už z řeči těla pozná, nakolik to čtenář myslí vážně, nakolik se chce aspoň na chvíli ztotožnit s autorem a nakolik se předvádí. To roz-

³⁶ Sergej Rachmaninov: Variace na Paganiniho téma a moll pro klavír a orchestr

hodně není k smíchu. Pravý čtenář obyčejně zrudne a sotva mu rozumíte, ač si řeč předem pečlivě připravil.

Vy jste se osobně setkal s Ladislavem Fuksem, jak jste se s ním seznámil?

Osmělil jsem se a požádal pana Fukse, zda by byl tak laskav a přečetl moji prvotinu - samizdat. Zajímavé, několik povídek, které vyšly předtím časopisecky, měl pečlivě vystrížené, to jsme se ještě neznali, stejně tak sledoval naše rozhlasové hry. To mně vyrazilo dech. Slíbil, že si knížku samozřejmě přečte a zavoláme si.

A ozval se? Jaký byl jeho soud? Byly jeho připomínky pro vás přínosné? Byly to konstruktivní poznámky a užitečné rady?

To je to absurdní. Pan doktor Fuks si knihu přečetl velice pozorně. Četl velmi pomalu a na papírek si vypisoval slova či obraty, které se mu zalíbily. Myslel jsem, že moji knihu rozebere a vytkne každou stránku, ale ono to bylo naopak! Jen opatrně mně opravil špatně napsaný třetí pád a vepsal jemně malé n. Jednotlivé povídky pochválil, zalitoval, že na tu nebo onu povídku nepřišel sám. Byl jsem jak v Jiříkově vidění. Myslel jsem si, že si dělá ze mě legraci. Byl silně věřící člověk, a pokud činil dobré skutky, chtěl, aby o nich nikdo nevěděl, kromě toho Nejvyššího. Potichu předal rukopis doktoru Chaloupkovi a doktorce Věře Kovářové, která redigovala všechny jeho knihy. Podivná úcta. Na to jsem nebyl zvyklý.

Chápu, že na vás Ladislav Fuks jako na mladého autora hluboce zapůsobil. Nemusel jste pak trochu s jeho vlivem bojovat při své vlastní tvorbě, aby se do ní Fuks - spisovatel - nepromítal?

Pochopitelně ano. Kultura slova, psychologie postav, archaismus (i když leckdy skrytý a jen občas připomenutý), vedení dialogu, reflexe, to všechno se do mě obtisklo. Přiznám se - záměrně. Dokonce jsme dostali od pana doktora dovolení, že můžeme napsat filmový scénář *Pana Theodora*

Mundstocka pro Juraje Herze. Vědělo se, že Carlo Ponti skoupil všechna možná práva k českým námětům, když tu byl v roce 1968. Taky, že odmítl zaplatit Formanovi *Hoří, má panenko*, protože si dělá z prostých lidiček legraci (to si myslím taky), a z důvodů delší stopáže Formanovi nedal ani korunu a ještě si držel opci. Tak to bylo i s *Mundstockem*. Pan doktor Fuks z nějakého nadšení podepsal jakýsi papír a bylo. Také jsme věděli, že doba a hlavně Purš a Toman a Miler, nikdo nepožehná tomuto tématu. Redakci knihy dělal pan Ivan Klíma a za něj tu knihu redigovala moje teta doktorka Marie Petelová. Víím tedy, jak podloudnými tahy za zády cenzorů knížka došla do tiskárny. Jen taková zajímavost: Fuks, jak jsem říkal, poslal rukopis poštou a pak se objevil u tety Petelové v Československém spisovateli. Rukopis byl mnohem tlustší, plný gramatických chyb a nonsensů. Teta panu doktorovi knihu vychválila do nebes a začala studená mravenčí práce:

„Pane doktore, pokud *Mundstock* vstoupí večer do bytu, je hluboký podzim, takže je tma, on si v bytě nerozsvítil? Pravda, elektřina byla drahá...“ Pan doktor zesinal: „To jsem jaksi opomněl...“

„On si balí kufr a smí si nést padesát kilo s sebou. Já jsem si včera ten kufr doma naplnila knížkami a to je, pane Fuksi, hrozná dřina, to by neutáhl.“

Pan doktor zesinal ještě víc a začal se dusit. Celý rudý se chystal za krk, prý cítí plyn.

„Ale no tak, pane doktore, dnes toho necháme, vy se na to podíváte a já teď otevřu okno, ano?“

Tak to probíhalo. Byl, chudák zlatý, jako malé dítě. Vznikla z toho překrásná knížka, která má osm archů. On totiž, když dostal pan doktor nějakou připomínku, tak ji do příští schůzky pečlivě rozpracoval do nejmenšího detailu. Takže se text obyčejně musel zase vyhodit.

A když konečně u Topičů byla autogramiáda a čtyřicetiletý debutant byl představen, ze všech stran přšely dotazy na sebemenší detaily z knihy a pan doktor plynně odpovídal a večer nebral konce, jak se říká. Sukces. Pan doktor totiž před zahájením rozdál přátelům lístky s dotazy. Byl geniální dítě. V *Mundstockovi* se ukázala jeho lidsky dojemná stránka skromného člověka, který musí žít v totalitě, jako jsme v té době žili. Poté napsal román, zase útlou

knížku, kde se projevila jeho druhá strana. Krutost, surovost a jízlivost.

Juraj Herz málokdy čte knihy, podle kterých točí své filmy. Nečetl nikdy *Petrolejové lampy*, *Morgianu*, *Ve znamení raka*, ten název si vymyslel a názvu se přizpůsobil děj filmu. Později se mu zalíbil titul *Spalovač mrtvol* a zavolaal autorovi, zda by spolu nenapsali filmový scénář. Ta knížka je už napsaná jako filmový scénář, přesto se scházeli každý čtvrtěk ve Slavii ještě s dr. Věrou Kalábovou, dramaturgyní, a sepisovali jednotlivé obrazy, které pan Fuks napříště napsal načisto. Když práci dokončili, přijely tanky, které také měly být na konci filmu zakomponovány. S tím Fuks nesouhlasil a došlo k ostré hádce. Ovšem podstatné je, jak knížka napsaná Ladislavem Fuksem končí. Hrůznou vizí - přečtete si poslední dvě stránky a zamrazí vás. Šílený pan Kopfrkingl si uvědomuje, že teď přijde doba ještě šílenější, než zatím lid poznal. Jak tato coda se mohla dostat do tisku, nechápu.

Je to podivný osud, Fuks dlouho neviděl, kromě denních prací, svůj film, byla normalizace a snímek byl v trezoru, stejně tak neviděl ani italské provedení monodramatu *Pan Theodor Mundstock*. Jedno monodrama vzniklo sice ilegálně v Praze, ale to odešel doktor Fuks zcela znechucený nepochopením svého díla. Právem. Stejně jako nesouhlasil s Vlácilovým *Pasáčkem z doliny*, tam se ani nepodílel jako spoluscénarista. Jako scénarista spolupracoval s Josefem Nesvadbou a Dušanem Kleinem na filmu *Tajemství zlatého Buddhy*, ale práce mu nevyhovovala. Také napsal jako spoluautor detektivku *Mrtvý v podchodu*, ale to byla tvorba spíš okrajová. Ne všechno, co autor napíše, je chef d'oeuvre.

Ladislav Fuks si nejvíc vážil a nejvíc miloval *Variaci na temnou strunu*, inspirovala ho polská knížka, na autora si nevpomenou, psaná ve stejném duchu, začal ji psát jako mladý. To je jeho první kniha, samozřejmě vydaná až po Mundstockovi.

Takže, když jsme dostali povolení na scénář Mundstocka pro pana Herze, mohli jsme do detailů pročíst každé slovo – dodnes mám tu knížku schovanou, je tam podtrženo snad každé slovo, dáváno do souvislostí, podtrhané barevně, podškrtné dialogy... To je velká škola, a jestli pak můžete s autorem dokonce promluvit a zeptat se na mnoho asociací, to je opravdová analýza díla. Roztomilé na tom je, že mnohé

detaily si pan Fuks neuvědomoval, nepamatoval, a velmi se bavil. Náš scénář se jmenoval *Šamis*, podle té maličké svíčky, kterou se rozsvěcí sedmiramenný svícen...

Pro mladého autora je analýza velmi důležitá, stejně jako Beethoven analyzoval Haydnovy symfonie. Martinů proseděl u pianina v Paříži měsíce a jen analyzoval sonáty, přitom nenapsal ani jednu svoji notu či skladbu. Rozhodně mohu říct, že na mě měl Fuks vliv kulturou slova, což jsem záměrně propojil s hudebností, protože i na konzervatoři jsme měli analýzu. Tématem si je k Fuksovi blízko monodrama *Hrobník* nebo povídka *Kiaraan*.

Kdo vás s Ladislavem Fuksem seznámil? Určitě jste nepřišli a nezazvonili u jeho dveří jen tak.

Teta Petelová nám navrhla, že by bylo dobré seznámit se s dr. Ladislavem Fuksem. V té době jsme měli školu dr. Kautmana, můj první samizdat, knížka byla na světě, a tak jsem ji zabalenou přinesl na první návštěvu do Dejvic, Národní obrany. Dodnes se tam pravidelně na chvíli stavím a sáhnu na kliku dveří. Místo Fuksova jména je tam zvonek označený *Přítel*.

Doktor Fuks nás přijal velmi přátelsky, sršel humorem a bonmoty, rozhodně velmi půvabný, nám připadal už v letech, jako starší pán (dnes je mně přesně tolik let, kolik bylo tenkrát jemu). Bydlel velmi skromně, jeho byt byl mini-aturní. Úzká chodbička, nalevo v předsíni vysazené dveře do koupelny, kde chyběla vana, prostě byla odmontovaná, jen malý stolek a staříčkový dřez. Tato předsíňka, s vysazenými dveřmi do koupelny a vyklizenou vanou (pan doktor se koupal jednou týdně u milých sousedů o patro níže), měla ještě jedny tajemné dveře, patrně od spíže, byly přesně proti vchodu na toaletu. A vedle dveří na WC byl závěs a tam se vcházelo pouze pro zvané do Mistrovy pracovny. Místnůstka byla veliká čtyři na čtyři metry, s knihovnou, kde byly pečlivě látkou zakryty Mistrovy knihy, a též látkou byla zakryta veškerá zrcadla v místnosti. U stropu visel veliký papoušek, který nepromluvil za celou návštěvu ani slovo, ale pokud návštěva odešla, mluvil někdy až do rána, tvrdil vážně Mistr, takže papouška musel zakrýt na noc těžkým přehozem. Zblízka byl papoušek na mnoha místech prožraný od molů,

dost páchl naftalínem, ale to nebylo pro nikoho z nás nikterak relevantní. V temném rohu pokoje byla umístěna postel podivného tvaru s tvrdou deskou místo matrace. Později jsme se dozvěděli, že v noci se deska jednoduše sklopila a Mistr spal v obyčejné prosté rakvi. Naše hovory, hlavně o literatuře, trvaly mnoho hodin a schůzky se pravidelně opakovaly po třech měsících od roku 1979, od mého odchodu z rozhlasu až do tragického rozloučení v roce 1984. Bylo někdy podivné, při našich nočních hovorech, že jsme v bytě zaslechli nepatrný zvuk, jako by někdo otočil zámek u toalety. Ale vždy ten jemný zvuk byl Mistrem psychologicky zamluven nějakou otázkou směřovanou na nás.

V předsíni stál malý stolek a lavice, zde Mistr podával pohoštění. Švédskou mísu, pečlivě obloženou šunkou, salámem, vajíčky natvrdo a pečivem. A nechybělo bílé víno. Mistr kouřil Sparty, pečlivě naskládané do kulaté dózy, Sváťa nekouřil, a pro mě vždy připravil dózu s cigaretami Clea. Všimal si, byl empatický a uměl, při své nadprůměrné inteligenci, použít přesnou poznámku v ten nejsprávnější čas. Věděli jsme, že je homosexuál, ale myslím, že k nám choval takovou úctu a že také z nás vyzařovala jasná heterosexuální orientace, že si ani slůvkem či dotekem nedovolil nic dejme tomu nepatřičného. I když už prvního večera jsme museli zažít chvílku, která s námi na dost dlouho otřásla.

Poznámka: Beru už druhé balení antibiotik, dost velká slabost, takže pokusit se dát správnou intenzitu do dalšího popisu sekvence stojí dost energie. Nazývá se to odborně alienace, duševní práce, která se nedá změřit. Autor je po chvíli zcela vyčerpaný, pokud chce splnit denní penzum, odchází od počítače v mdlobách z nedostatku kyslíku.

Ptal jsem se jednou na tento problém dr. Fukse. Pozdvihl udiveně obočí, v žádném případě by nebyl schopen napsat v jednom zátahu dvě stránky, čímž jsem se vytahoval, „napíšu řádek, dva a jdu si lehnout. Koukám se do stropu a pak napíšu další řádku. Pokud mám vyřídít ten den pohlednici nebo korespondenci, už nejsem schopen psát.“ Mimo chodem, krásně o tom hovoří ve vzpomínkách Jaroslav Seifert. František Hrubín si mu postěžoval: „Taky seš tak v prdeli, Jaroušku, když máš jít se složenkou na poštu?“ Seběmenší detail, niť na koberci autora rozptýlí a vyhodí z konceptu. A ještě jedna poznámka: Ladislav Fuks psal zásadně na kuf-

říkovém psacím stroji Consul, rukou vpisoval poznámky, věty. Bílou barvou a štětečkem zamazával škrty a vlepoval nové odstavce do textu bílým lepidlem. Tomu se říká pečlivost.

Záměrně jsem odvedl pozornost čtenářovu někam jinam a mohu nyní popisovat v klidu příhodu, která se odehrála. Mistr, v bílomodrém námořnickém tričku, se náhle omluvil, patrně si na něco vzpomněl a pohlédl na švédskou mísu. Zamyšleně vstal a zavřel za sebou dveře. V klidu jsme čekali s jistou převahou a nadhledem, zda dostaneme ještě očka či rovnou kaviár. Doba čekání se už trapně prodlužovala, dokonce jsme dvakrát vesele zvolali, zda nechce pan doktor s něčím pomoci, a Svát'a si troufl zaklepat a mírně pootevřel dveře. Dveře se surově přibouchly. Podíval jsem se na Svát'u, byl zcela bílý a opakoval, když si sedal zpátky do křesla: „... to je strašný... to je strašný...“ Dostal jsem strach. Konečně se dveře otevřely a nám začalo prudce bít srdce.

Ve dveřích stála stařena s bílými dlouhými vlasy, na tváři měla latexovou masku, brokátový župan, smyslně se vlnila a kňouravě začala naříkat: „Já už jsem celá nešťastná,“ vypískla, „už mám vážně chuť si něco udělat a jít na hřbitov za matkou. Láďa,“ podívala se na nás a my jako opáření, abychom se za každou cenu zúčastnili hry a nemohli být ještě víc manipulováni, jsme řekli, že pana doktora známe a jestli může říct, čím ji tak trápí. „Chodím ho navštěvovat, nepravidelně, pravda, jsem už dávno v důchodu, ale stále pracuji na poště a hraju na akordeon, ale ten můj Láďa, když přijdu – chybí!“ Náhle zbystrčila sluch. „Slyšíte?“ A povyskočila a vběhla do druhého pokoje. „Já ho slyším!“ volala, „je určitě tady! Jistě, že se schovává! Je to jenom taková hra!“

A bylo ticho. Po chvíli se dveře otevřely, tam pan doktor v námořnickém tričku a ptal se ustaraně: „Nebyl tu někdo?“ „Byl... Taková odporná stařena, pane Fuksi.“

„Ach,“ usmál se, „moje vzdálená teta, občas přijde, ale já se před ní vždycky schovám.“ A dodal: „Jde mně občas pěkně na nervy.“

Co si s odstupem času myslíte o hrách, které Ladislav Fuks hrál? Změnil se od té doby váš pohled na ně? Asi to nebyla součást umělecké "image", v té době se na to příliš

nehrálo. Byl to přetlak fantazie prolínající se do reálného života?

Co si myslím o psychohrách, které pan doktor měl ve svém rejstříku? Těch etud bylo asi všehovšudy pět či šest, od totální opilosti, kterou ovšem hrál, a vizí, které v tu chvíli zažíval, po arogantní, agresivní a zlé invectivy. To vše se dělo hluboko v noci, za okny polepenými těmi nejlacinějšími výstřižky modelek a krásných tváří hochů. Tou hrou a předem udávanými pravidly ovládal mistrně situaci, byl dominantní a nehrozilo tudíž žádné nebezpečí útoku na jeho osobu. Ovšem pravdu říct chci, abych byl objektivní, byl to velmi, velmi věřící člověk, pokorný a slušný. Jeho žalostné výlety do Fantovy kavárny, kdy navečer přivedl nějakého chudáka domů, nechal ho umýt, dal mu šaty a peníze a druhý den propustil do světa, byly dojemné. Jen Bůh má prý vědět o skutcích, které konáme, pokud o nich nikdo jiný neví, tím lépe. Došlo mně, že to byla právě jeho přímluva, aby knížku o Bachovi převzal Československý spisovatel. Ladislav Fuks se o tom nikdy nezmínil.

V tvorbě Ladislava Fukse jsou dvě knihy, které se často označují jako autorova úlitba tehdejšímu režimu. Je to Křišťálový pantoflíček (ten provokuje snad jen postavou Julia Fučíka), zejména však Návrat z žitného pole. Jak je to se svědomím autora?

Ladislav Fuks byl homosexuál. Bylo to v době, kdy jemu podobným hrozil paragraf. Oženil se sice v Itálii, velkolepá svatba požehnaná samotným papežem, ale pan doktor tu noc po obřadu utekl a nějaký čas se skrýval na psychiatrii u dr. Plzáka. Těžký osud. Celý život měl panickou hrůzu ze svého otce (*Příběh kriminálního rady*), naopak miloval svoji matku, o kterou se staral. Proto jsme občas zaslechli podivné zvuky v bytě. Žila potají, ukrytá přede všemi, v malé místnůstce. Měla chudinka strašnou sklerózu, utíkala z bytu, hledali ji všichni po celých Dejvicích, zatápěla v kredenci, hrůza. Proto, když se Ladislav Fuks kolem šedesátky dozvěděl od dr. Valji Stýblové, že na jeho očním pozadí se dá vystopovat počátek sklerózy, zhroutil se mu svět. Věděl, že tato nemoc je dědičná. To všechno je ode mne upřímně konstato-

váno a musí být bráno na zřetel, proč jeho povaha byla někdy velmi labilní. Na jedné straně chodil do Fantovy kavárny, aby přivlekl nějakého bezdomovce, a na druhé straně věděl, že za toto chování, motivované homosexualitou, je sledován. Chodil k výslechům, každou konspirační schůzku si dopodrobna zapisoval a zápisky velmi rafinovaně schoval. Z každé schůzky měl nepřičetnou hrůzu, duch otce se zjevil zcela konkrétně a tomu neuměl čelit. Takže když mu nabídli napsat o Julkovi, snažil se vyhovět vrchnosti, co mu zbývalo. Knížka vznikla v roce 1979, kterou mně sice dal a podepsal svým jménem se slovy: „Tvé jméno tam, jak jistě vidíš, nepíší. Je to můj psychologický tah. Můžeš ji kdykoli dát do antikvariátu.“ Měl smysl pro humor. Na filmu se nepodílel, film natočil Ota Koval s Filipem Renčem a Ladislavem Frejem. Byla to zakázka, úlitba vrchnosti inspirovaná Gustinou Fučíkovou a soudružkou Kabrhelovou.

Návrat z žitného pole je ještě mnohem slabší, než Otčenáškův *Občan Brych* (mimochodem Vávrou natočený film celý ve tmě je velmi dobrý). Jen konec je deus ex machina, motivace, proč se Brych otočí na podpatku a jde domů, není věrohodná. A *Návrat z žitného pole* jsou pocity rozvráceného intelektuála. Myslel si, že tímto bezmála třistastránkovým románem se dobře a nastálo zapíše u vrchnosti. Fuks věděl, že patří do triumvirátu s Hrabalem a Páralem, čekal na titul národní umělec. Čekal netrpělivě dlouho. Dokonce ještě několik let po listopadu se ptal, zda dostane nejvyšší ocenění. Smutné. Moc smutné.

Ještě dlouho před revolucí jsme měli běžný hovor, Fuksovi volal Sváťa, aby zběžně dohodl schůzku, už předjednanou. Fuks Sváťovi klidně oznámil, že si má u sousedů vyzvednout víno, které jsme mu věnovali k zářijovým narozeninám a ať si vezme před sebe papír. „Piš, Sváťo.“ „Píšu si, Mistře, můžete diktovat,“ zažertoval Sváťa. „Napiš si: končím spolupráci, už se nesetkáme. Skončili jsme.“ A položil telefon. Byli jsme jako opáření. Strašný smutek.

A podivný pocit viny. Pořád jsme vymýšleli, co jsme udělali. Později jsem se od doktorky Kovářové dozvěděl, že toto provedl mnoha lidem. Věděl, že jeho život končí, už se nechtěl s nikým bavit... Po revoluci vysílali Feničův *Gen* o Ladislavu Fuksovi. Viděl jsem starého seschlého pána.

Vytočil jsem telefon a poblahopřál mu.

„To jsem rád, Jendo. Pozdravuj Svátíka.“ Telefon klapl. Zemřel 19. srpna 1994, v jednasedmdesáti. Tři dny ležel v tom památném parném létě, než byt násilím otevřeli...

Jsou ještě jiné osobnosti, které ovlivnily vaši spisovatelskou práci (nebo ovlivnily váš život, postoj), podobně jako Ladislav Fuks? Zmínil jste se o Radkinu Honzákovi - zaznamenal jsem, že nedávno vydal knihu nazvanou Jak žít a vyhnout se syndromu vyhoření²⁸.

Doktor Honzák je vynikající psychiatr, který se zabýval především dialýzou a stavem nemocného po prodělání těžké nemoci, hlavně po ztrátě obou ledvin. V osmdesátých letech se u něj léčilo mnoho pražských intelektuálů. Měl jsem a mám velké problémy s krční páteří, pan doktor vždy pomohl, měl velké konexe a je to výborný diagnostik, a tak s doktorkou Valjou Stýblovou a doktorkou Nesvadbovou byli vždy nablízku. Je to vynikající profesor a jsem rád, že u mé knížky *En ten tý ny*³⁷ napsal krásný doslov, který se dá přečíst na mých stránkách na internetu. Je to člověk, který se vždy choval neobyčejně slušně.

Vzpomínám si na jednu příhodu. Dramatik amerického původu Mario Gazzo napsal v roce 1955 divadelní hru *Klobouk plný deště*. Pro Československou televizi tuto hru natočil výtečný režisér František Filip. Je to drama otce a dvou bratrů. Starší bratr (hraje ho Luděk Munzar) je silně závislý na drogách. Mladší bratr (Petr Haničinec) se o něj stará. Otec (poslední skvělá role Jana Pivce v televizi) netuší, jaké má rodina problémy. Začalo se natáčet a měla přijít scéna, kdy starší ze synů dostane abstinenční příznaky. Režisér povolal na plac mladičkého Radkina Honzáka, aby vysvětlil, co to vůbec abst'ák je. Pan Munzar netušil absolutně nic. Inscenace se točila v roce 1973 a o této problematice se nic nevědělo. Akorát o Fenmetrazinu a Algeně a vínu. Pan Munzar trpělivě naslouchal a pořád se nechápavě ptal. Dr. Honzák mu vysvětlil, jak se nebohý celý třese, potí se, rozšiřují se mu zorničky a dostává křeče do stehien a rukou.

Začalo se točit. Stal se zázrak. Pan Munzar dostal takový záchvat, byl propocený během minuty, zuby zaťaté, třas a křeče. I ty zorničky měl roztažené. Když se na první nato-

³⁷ Jan Kameníček: *En ten tý ny*, Krásné nakladatelství 1995

čilo, bylo totální ticho. Všichni stáli v údivu před tím hereckým neznámem, před tou hereckou magií.

Pan doktor dostal ihned po převratu nabídku přednášet na 1. Lékařské fakultě Univerzity Karlovy. Přišel jsem ho navštívit do Neklanovy ulice, kde zkoušel studenty. Chudák, byl značně vyčerpaný a totálně ulítaný z přednášek. Hned také mu vyšla výborná kniha *I v nemoci si buď přítelem*. Byl připravený na tu novou dobu i s rukopisem. Jen toho věku mohlo být o pár desítek let miň.

Ale proč o tom mluvím. Pár let před tím listopadovým obratem jsem psal jednu knížku a myslím, že jsem do psaní dal hodně síly a energie. Ono psát knížku chce soustředění a dennodenní psaní. Rukopis byl hotov a já taky. Pár dní jsem ještě byl schopný se mírně najíst, rychle jsem ještě začal další knihu, to tak bývá, že člověk je ještě v tempu a začne psát další opus, aby po pár stránkách zjistil, že to téma je stejné, jako bylo předchozí, a jen ho rozemílá. Došel jsem k panu doktorovi, jako každé úterý, dali jsme si kávu a cigaretu a já se sesul. Totálně zhroutil. Rozbrečel jsem se, začal se nad vším dojímat a byl jsem na omdlení. Pan doktor zvedl telefon, zavolal kolegyni, paní doktorku Nesvadbovou, a už jsem jel s jednou taškou na Pavilón nemocí z povolání do Vinohradské nemocnice.

Pan doktor mi prorokoval týden. Tři dny jsem probečel, dostával jsem kapačky s glukózou a vitamín B. Za týden jsem popadl tašku a jel vesele tramvají do ateliéru. Psaní není možné podceňovat. Stojí spoustu energie a soustředění. Je nutné se naučit vědomě odpočívat. Chodit ven a nabrat kyslík do mozku. To všechno podceňujeme, protože svou práci nebereme vážně. Jsme netrpěliví.

Já o tom mluvím zcela záměrně. Na konzervatoři bylo mnoho žáků, velmi, velmi talentovaných. Skončili buď v Bohnicích, nebo proplakali hodinu u své profesorky. Velmi talentovaná spolužačka harfenistka dostala zánět žil, jednostranný pohyb způsobí bolesti páteře. Jenže mladý člověk nebude provádět profylaxi. Až se bolest opravdu přihlásí, sežene si protekčně doktora. Psaní je velmi namáhavé, milióny let neseseděl člověk takto ohnutý a nedržel myš v ruce. Máte pravdu, že potom člověk sahá po alkoholu. Jak jsem říkal, já sám jsem se propil k totálnímu deliriu tremens. Celé dny jsem jen pil a prázdné lahve házel do popelnice v garáži.

Slyšel jsem jasně, jak někdo v místnosti (byl jsem doma sám) hraje Schubertovu sonátu na violoncello. Ono přemýšlení, kdy se člověk dostane do svého podvědomí, stojí mnoho úsilí. V té době mně zemřel táta i strýc na Floridě, bylo toho dost. Také jsem měl ještě závazky, kdy jsem psal scénáře a režíroval v Lyře pragensis (*Malý princ* s paní Věrou Galatíkovou se hrál v Lyře nebo na zájezdech pět nebo šest let). Sáhnu si na dno. Den ze dne jsem pití nechal, dvanáct let jsem se už nedotkl alkoholu. A to jsem byl v situaci, že jsem beznadějně věřil, že toho nikdy nenechám. Do toho rozvod. Už jsem měl pečlivě připravený scénář, jak odejít ze světa. Zničil jsem všechny rukopisy, dokumenty, vysvědčení, smlouvy a fotografie. Večer jsem se zcela klidný připravil na noc. Detaily prozrazovat nebudu. Kupodivu, druhý den jsem se probudil jako rybička. Nepochopitelné. Ale ta zkušenost byla dobrá. To bylo moje setkání se smrtí. Jeden čas jsem zkoušel lehkou drogu, prý mně to pomůže od bolestí páteře, ale vůbec mě to nenadchlo. Víte, musíme vzít na vědomí, že páteř je prodloužený mozek, všechna paměť je tam geneticky schována po tři generace. Jak říkal Karel Čapek: „...ani minutu bez bolesti.“ To všechno musí být. „Musí to být?“ ptá se Beethoven v mottu svého posledního kvartetu, *Velké fugy*. „Ano, musí.“ odpovídá si.

Rozhodně se s panem Čapkem ani Ludwigem van Beethovenem nesrovnávám. Tak co si stěžovat. A komu?

V té době jste psali ve dvou rozhlasové hry. Jak vůbec taková práce vypadá?

Metodu brainstormingu vymysleli Američané za 2. světové války. V deset hodin ráno (kdy začíná být mozek výkonný) se v kruhu sešlo dvanáct lidí. Dva z nich byli záměrně kolem dvaceti čtyř let. A nahlas říkali svoje názory. Napřeskáčku. I ve dvou můžete psát, ale musí v tom být láska, žádné soutěžení, kdo co vymyslel a řekl. Nebo dokonce podprahový útok na toho druhého.

Popíšu (když jsme mluvili o Stravinském), jak taková práce vypadá. Oba dva jsme si nastudovali podklady a napslouchali hudbu. A vybrali hudbu.

„Potřebuju, aby byl sám. Namalujeme si scénu, jak je Stravinský sám.“

„Stýská se mu.“

„Jo. V Americe je sám. Venku jezdí auta. Plno aut.“

„Hluk. Byznys. Kontrast proti jeho komponování. Je v cizině. Sám.“

„Kameloti vyvolávají. Jeho nezámem.“

„Má zatažený žaluzie. Je sám.“

„Skvělý. Zatažený žaluzie a zvenčí sem doléhají klaksony aut, hluk ulice.“

„A do toho koláž reklam. Anglicky. Reklama na Denim. Hluk.“

„Potřebujeme šok.“

„Šok... On mlčí. Doma je ticho. Ostrý zvuk zvonku u dveří.“

„To je dobrý. Máme to hotový.“

Takhle tedy vypadá úvodní scéna, kterou vynikající režisér Ladislav Rybišar natočil bravurně. Vidíte, že se pracuje s obrazy, zvukem i světlem... Jak se to pak dostane na papír? Dostane. On se totiž o tom ten návštěvník nenápadně zmíní. O samotě i o těch žaluziích. Tak se pracuje ve dvou. Za tři hodiny toho máte dost. Potom jeden z nás napíše doma první návrh obrazu. Opravit text ve dvou je velký problém. Každý si stojí za svojí pravdou. A tak přijde na řadu disciplína. Obětovat obrat, slovo, dialog a dohodnout se na kompromisu, v zájmu celku a uchování vlastního života, jak se říká.

Padlo zde i jméno Otakara Chaloupky a určitě jste se setkal i s jinými...

Otakar Chaloupka byl spisovatel a vynikající teoretik literatury, byl to kamarád Fuksův, jeli spolu i na dovolenou k moři. Když jsme se všichni sešli na první Valné hromadě Obce spisovatelů v prosinci 89 v Realistickém divadle, přisedl si doktor Chaloupka ke mně a já se ho zeptal, co teď bude. „No, co by bylo. Přijdete k moci vy. Ale,“ dodal, „choval jsem se k vám slušně, vidíte...“ Choval, pane doktore, velmi slušně a pomohl jste mně svými posudky. Děkuju.

Dvakrát jsem se setkal s dr. Hrabalem. Měli jsme ve vznikající Literární scéně režírovat *Slavnosti sněženek*, které jsme přednostně dostali, než vyšly, v obtahu od tety Petelové. Přijal nás nadšeně, souhlasil a říkal, že nemá čas, protože právě dělá druhé korektury této knížky. Podruhé jsme si

umluvili schůzku U Tygra, s tím, že si dovolím mu dát k posouzení svůj rukopis. Kolem sedělo několik nohsledů, zvědavých, a já nemohl uhádnout, který z nich je fízl. Představil jsem se a Hrabal mi objednal pivo. Začal být agresivní, možná nechtěl, abych tam moc konkrétně mluvil, nebo byl opilý. Znechutilo mě to. Vstal jsem a řekl, že mě to nebaví a půjdu. Škemral, ať si dám další pivo, že mně ho zaplatí, ale já popadl vázaný samizdat a raději odešel. Hnusný zážitek. Byl arogantní a nenávistný, jako stará panna. Ale některé povídky jsou skvostné. Myslím, že v jedné z posledních knih říká, že by bylo nejlepší sednout do auta a napálit to do zdi. Pár let nato to udělal, vyskočil z okna na tvrdý studený beton.

Když se postupně dozvídám, s kolika zajímavými lidmi jste měl možnost se setkat, uvědomuji si, jaký význam mělo pražské kulturní prostředí, zvláště v době, kdy se informace šířily pokoutně a neoficiálně. Lidé mimo Prahu či větší města byli svým způsobem odříznuti a mnohdy dezorientovaní. Cítil jste to v té době, nebo si to nemyslíte?

Myslím si to. Už v 19. a 20. století bylo v Praze mnoho kroužků a vybraných salónů. Moje vzdálená teta Glazerová měla význačný salón, kam chodil Franz Werfel, občas prý i tichý a velmi nenápadný Franz Kafka. A po druhé válce, v šedesátých letech, tyto spolky znovu ožily. Můj strýc dr. Hoppe (mimochodem, můj dědeček je masarykovský filosof Vladimír Hoppe), měl kvarteto, čtyři vystudované konzervatoristy, kteří dvakrát týdně zkoušeli u nás v pánském pokoji. Žili jsme tenkrát ve vile Na Šafránce (přesně je ta vila popsána v novele *Dům*), čtyři profesionální hudebníci, kteří pořádali veřejné koncerty. Sál nabídl vždy nějaký podnik (konkrétně n.p. Labora) a pod dohledem slušného kulturního referenta vyšly cyklostylem natištěné programy. Měl jsem možnost si s nimi párkrát zahrát Schuberta C dur kvintet³⁸.

A také se pořádaly odpolední koncerty, kam byli pozváni známí. Strýc připravoval hudební přednášky, tzv. *Hudební podvečery v Michalské ulici*. Dokázal jich připravit 99. Stá přednáška (měli to být Kovařovicovi *Psohlavci*) byla už za-

³⁸ Franz Schubert, Smyčcový kvintet C dur, op.163

kázána. Začala tuhá normalizace a cenzor nemohl dost dobře vědět, jaká podivná inteligence se schází za dělnické peníze někde v klubu a šmidlá tam nějaké „durmoly“... Jinak od roku 1970 začalo opravdové peklo. Zmatek. Všechno se rušilo, jen náznak spolčování, kluby, kroužky, Junák, všechno se muselo rozpustit. Připravené knížky v tiskárnách (a to je moc práce a korektur, než se kniha připraví) šly do stoupy. Balíky knih se vozily na nákladních vozech a házely do vody. Dělníci pár knih zachránili. Mám doma překrásnou učebnici *Hudební výchovy* s ilustracemi Oty Janečka, s reprodukcemi notových zápisů ze starých biblí. To byla záminka, proč knihu vyhodit. Cenzoři se snažili. Večer jste nevěděli, co se bude ten den vysílat v televizi. Ohlášený pořad byl pár minut před začátkem „z technických důvodů“ nahrazen. Zkrátka buď autor, nebo herec byli zakázáni, film musel do trezoru.

V roce 1978, kdy jsem byl v rozhlase, byla na druhém podlaží na veřejné chodbě velká kovová krabice. Byl to elektrický magnet. Nahrávka, která se nelíbila, byla vložena do té krabice a byl zmáčknut na pět vteřin obyčejný knoflík. A velký kotouč BASF byl ihned čist'ouneký a připravený pro účely dalšího nahrávání. Tak jednoduchá je cenzura v praxi. Troška toho magnetu... Ovšem, na to všechno dohlíželi cenzoři a popsali mnoho papírů, kde zdůvodňovali svá rozhodnutí. Samozřejmě, že se pásky potají přetáčely a kopírovaly. Hlavně slavné světové skupiny. O to byl zájem. Vynést ven nebyl absolutní problém. V poledne jste si v čase oběda došel na dvůr a tam jste kamarádovi na chodníku podal obálku. Oni totiž Led Zeppelin, Stouni, Párpli, Wet Wet Wet nebo Cream s Ericem Claptonem nikomu zas tak mnoho nevadili. Zajímavé, že rozhlas dostával takovéto desky i nahrávky slavných dirigentů a sólistů. Jen nesměly být vysílány. Po útěku Mstislava Rostropoviče na Západ byly staženy jeho nahrávky z pultů. ABBA podepsala podporu polské Solidaritě v roce 1980. Ihned všechny jejich desky zmizely. A bylo po kšeftě. Absurdní hnusná studená doba, která skončila 26. dubna v roce 1986. Vybuchl Černobyl. To byla jasná destrukce celého režimu. Doba tichého čekání, kdy lid odejde z Egypta.

Musím se tady zmínit o jednom faktu, který mě ještě před touto dobou poznamenal na celý život. Byl to 21. srpen 1968. Žili jsme už rok krásnou dobu, nevídanou a tolik víta-

nou. Nepředstavitelnou. Vycházely knihy, Solženicin, *Literární Listy LL*, *Světová literatura*, mohli jsme číst scénáře Felliniho, *8 1/2*, *Vittelloni*, *La strada*. To bylo zážitků. A v televizi *Jizvy jiskry jistoty*, uváděné Jiřinou Jiráskovou, redaktoři Ladislav Daneš, Jindřich Fairaizl, který se chudák z toho všeho nakonec v roce 1989 zbláznil, podpálil chalupu a naboural se záměrně v autě. Televizní noviny začaly být veselejší, žádná studená válka. Když si vzpomenu, že jsme museli do první školy přinést čisté igelitové pytlíky a tam, nic netušíce, jsme si je celí zpocení nasadili na nohy a ruce, nahnali nás do sklepa a tam nás dusili strachy, kdy přiletí bomba, co nás brzy rozmetá na cucky. Prý zůstane po člověku jen stín na stěně, taková je to teplota.

„A teď rychle, děti, pytlíky srolovat a kdo bude první na obědě!“

A ta doba najednou, jako by proutkem mávl, zmizela, a v televizi mluvil populisticky a nápadně lidově Smrkovský (ten Smrkovský, co stál v koženém kabátě, když mluvil Kléma na Staromáku), moudře hovořil baťovák Ota Šik, Čestmír Císař, miláček studentů a fešák Svoboda, všichni partajníci, a mluvil Jan Procházka, scénárista, napsal *Už zase skáču přes kaluže* (a ne Ota Hoffman), *Páni kluci* (nikoliv scénář Vít Olmer ani Věra Šimková - Plívová). Nakonec StB smontovala Procházkův projev a pustila jej do éteru, že chudák na všechny strany psal všem přátelům dopisy a v noci je házel do schránek, až dostal těžký, smrtelný infarkt.

Ale zatím byl krásný 1.máj 1968 a lidi byli štěstím bez sebe. Jenže v červenci začalo první vyjednávání s Rusy, pak Čierna pri Čope a srpnová středa, kdy od rána přšlo a byly tady tanky. Totální frustrace. Byli jsme celé prázdniny na chatě u Dobříše a poslouchali rádio, jak hlasatelé sdělují hesla *Karel volá Mirka*, *Lída volá Tomáše*, a do toho střelba. Prudké, ostré rány ze samopalů. Když jsem přesně po deseti letech stál v redakci a viděl kulky ve stropě a rozstřílený dům naproti, to nebyl sen. V srpnu se lidi k sobě chovali krásně. Ten den, druhý, možná třetí. Ještě jedna vzpomínka. Šel jsem se na chatě vyčůrat na záchod, hlava mě bolela z rozčilení, a když jsem otevřel dveře záchodu a vyšel ven, dva metry ode mě stál ohromný plechový vůz na bílých kolech, nahoře voják se samopalem, v bílé helmě a mířil na mě. Otočil jsem se a pomalu šel zpátky k chatě. Až okénkem za záclonou

jsem sledoval, že se ten ohromný vůz neslyšně rozjel. Měl jsem horečku. Pro třináctiletého kluka dost nepříjemný zážitek. Nevěřím, že jsem byl blízko smrti, neměl jsem zkušenosti a vědomosti, voják by dostal asi velký trest, kdyby vystřelil na bezbranného kluka. Ale na prahu smrti jsem byl, o mnoho let později, a uvědomil jsem si, že všechno je opravdu jinak, jak se říká.

Ten čas pospolitosti opravdu trval dva tři dny. Pak začaly šarvátky, hádky, výpady. Tak vypadá občanská válka. V Dobříši byla nervozita, bitky o chleba, o základní potraviny, o baterky do tranzistorových rádií. Začaly výpady proti komunistům, o kterých se to dávno vědělo, jak se chovali, a byli i tací, kteří armádu vítali a bez skrupulí šli do polí, která byla rozryta tanky, a nabízeli peníze vojákům a cigarety a jídlo a hodinky. A dostali za to naftu. Hodně nafty na topení a benzín. Hodně děvčat šlo vojákům večer v ústrety. Bylo mi z toho špatně. Doufal jsem, že tohle si český národ nikdy v životě neodpustí. Zapomnělo se. Brzy.

V té době v Sovětském svazu politicky odsouzené dívky dostávaly vybrat: buď vězení na Sibiři, nebo Československo. Ty naivní si vybraly Československo. Za několik měsíců byly tajně odváženy v kovových rakvích. Zešilely a byly prolezlé syfilidou. Tak vypadá opravdová válka.

V Praze byla situace jiná. Tam se studenti před rozhlasem snažili domluvit s vojačky a vysvětlit jim omyl, který se stal. Došlo ovšem k ďábelské fintě: během několika dnů tanky odjely a přijely jiné, s posádkou šikmookých Tatarů a Arménů, kteří rusky neuměli ani slovo.

Vedení všech šesti trpitelů v čele s Dubčekem, Svobodou, Císařem, Šikem, Smrkovským, Krieglem, který jediný nepodepsal, bylo odvečeno letadlem do Moskvy, a zde se chystalo potichu jednání mezi Biľakem, Lenártem, Jindrou, Korčákem, Kempným a dalšími o nastávajícím vývoji strany. Vysočanský sjezd se připravoval. To vše řídil samozřejmě dr. Gustáv Husák, nadprůměrně inteligentní člověk, který měl dar nevěřit a opovrhovat každým spolupracovníkem. Byl v padesátých letech sám zavřený a šla taková lživá fáma, sofistika, že je vlastně ještě ten nejlepší, protože prý nechce dopustit případné zlo, které by ruská noha u nás napáchala. Přece se ví, že kam ruská noha vkročí, zůstane dalších sto let.

Celé to bylo průhledné, Rus se potřeboval dostat víc do středu Evropy, připustil uvolnění a pak bratrsky zasáhl, pardon, pomohl. Samozřejmě dočasně. Český národ už zase žertoval: jaká je jednotka dočasnosti? Jeden furt. Rojily se kreslené vtipy, Lid'ák, přezdívaný Haďák, Kantorek, Barták, Vyčítal a jiní. Vycházel Dikobraz, nanejvýš sršatý, s ruským Krokodýlem se to nedalo srovnat. Jenže v Dikobrazu začal pan Jindřich Bešta přitahovat šrouby, Ba-Pe, Ceplecha, a pak několik kariéristů, lépe nejmenovat.

Ještě do konce roku nálada a únava docházela a přišly smutné Vánoce.

Rok 1969. To nikdo netušil. V lednu se upálil mladý Jan Palach, zděšený, jak rychle se národ podvolil. Šli jsme se zamlklým tátou po Václavském náměstí neodhrabaným sněhem a četli na výlohách další výzvy: pokud nebudou splněny požadavky navrácení svobody slova, odjezd vojsk, zaplane další pochodeň. Pokud vím, mladí studenti, úzký tajný spolek, si vylosoval čísla a bylo ohlášeno další datum pochodně. StB řádila. Zatýkalo se. Manželka jednoho velmi slavného hudebníka našeho význačného smyčcového kvarteta šla dát prádlo ráno na půdu. Na půdě visela její dcera. Neunesla tlak a tíhu určeného osudu. Její láska, přítel, měl být na řadě. Televize bombardovala mladé lidi výzvami, aby nepokračovali v tak hrůzné akci. Na Václavském náměstí, pod ostrými lampami vystoupil psychiatr Zdeněk Dytrich, krycí jméno Zdeněk, a prohlásil, že Jenda Palach byl duševně narušený. V televizi vystoupil Vilém Nový, otec národem milované hlasatelky Kamily Moučkové, a sdělil, že Palachovi byl podstrčen na poslední chvíli studený oheň a slova, která křičel, byla plná zděšení s jedinou otázkou: „Kdo mi to vyměnil!“ Národ byl v šoku. Viděl, jak se každým večerem loučí hlasatelé, a naopak si jiní sypou popel na hlavu, jak byli pomýlení.

A pak v březnu došlo na MS v hokeji. Finále CCCP-ČSSR. Vyhráli jsme 2:0 a 4:3! Na Václavské náměstí vyjela všechna naše auta, lidé se smáli, bylo to morální vítězství. Tři dny nato vyšel článek v *Květech* (tiskový orgán KSČ, už snad veden Milanem Codrem a Janem Zelenkou a soudruhem Švestkou), tam jsme se dozvěděli, že vše bylo připraveno, byl rozbit Aeroflot, citace mnoha telefonátů. Teď teprve přijde trest.

Přišel. Za pár týdnů přijel do Prahy Leonid Iljič Brežněv, Gromyko, Kosygin, sestupovali z letadla, to vše snímáno kamerami, a tak vřele se objali s prezidentem Svobodou a Dubčekem, to vše v záplavě květů malých nevinných pionýrů, že v ruském týdeníku s vhodným komentářem nemohl nikdo ani na chvíli zapochybovat, že je něco snad v nepořádku. Tak se dělá propagace.

První výročí srpnových událostí bylo otřesné. Na Václavském náměstí vodní děla, pendreký, zatýkáni, to už práci odvedla česká VB a milice, Dubček už podepsal pendrekový zákon, že naše bezpečnost beztréstně smí zasáhnout. A do té honičky, uřvaných lidí, zděšených, protože věděli, že jsou lustrováni a budou vyhozeni ze zaměstnání a škol, nelžu, ze všech ampliónů na celý Václavák řval stále dokola Karel Gott a jeho Lady Carneval. Brainwashing ad absurdum.

Na konci roku, po Božím hodě, zemřel Jiří Šlitr. Není to sice úplně pravda, ale jeho poslední písnička byla *Jó, to jsem ještě žil...* Lidi si to vzali za své, byla to tečka za tím vším.

V roce 1970 jsem udělal přijímačky na Střední průmyslovou školu stavební a v září a říjnu jsem se nestačil divit. Začaly čistky. Milovaná profesorka na literaturu, dr. Vašíňová, odešla na hodinu, prof. Vlašíňová, suchá matematicka, nám s hraným dojetím v očích poradila, ať jí koupíme aspoň kytku na rozloučenou, a hned se sama stala zástupkyní ředitele. Kantoři byli v půli vyučování odvolávání rozhlasem do ředitelny, kde seděla komise a položila pár jednoduchých otázek. Souhlasíte se vstupem bratrských vojsk? Ano? Ne? Pokud váháte, cítíte se pomýlený a jste ochoten odvolat? Pokud ne, musíme s tebou na hodinu rozvázat pracovní poměr. Je nám nesmírně líto. Znovu se tě ptáme, necítíš se pomýlený? Ano? Pak je všechno v pořádku, podepiš nám tenhle papír, o nic nejde.

Jenže to největší drama jsem ale prožíval doma. Tušil jsem, že tatínka čekají prověrky taky. Nespál. Jako syn továrníka, který léta odolával, jezdil s nákladákem po Slovensku, přišel o ledvinu, tušil, že v dvaapadesáti už další vzdor nemůže zdravotně vydržet. Miloval svoji ženu, která byla nemocná s páteří a měla ostudný důchod pár stovek, přál si, abych dostudoval a odjel do Kanady.

V roce 1969, kdy Husák nechal ještě otevřené hranice, dal všem veřejně příslib, že kdo se vrátí z emigrace, nebude

potrestán. Později samozřejmě byl. Ale my jsme byli pozváni v červnu do Vídně, abychom se sešli se strýcem Kameničkem, jeho ženou a Pepíkem, architektem, a dostali nabídku, že můžeme odjet ihned do Kanady. Máme připravený byt, cottage, a já budu rýsovat u Pepíka v jeho ateliéru. Po třech dnech jednání jsme odmítli. Neuměli jsme si představit, že opustíme republiku. A já se strašně moc těšil na hodiny violoncella. Vrátili jsme se ještě za světla zpátky domů, v troubě voněla sekaná, protože teta Slavíková (žena dr. Jaroslava Slavíka, našeho význačného znalce Josefa Čapka) i strýc Hoppe věřili, že se vrátíme.

Takže prověrky potkaly i tatínka. Dal na pokání, dohodli se ve vile všichni a máma souhlasila, Jára Slavík i strýc Hoppe. Táta se změnil a bylo žalostné to jako čtrnáctiletý syn pozorovat. Zestárnul, byl podrážděný a začal se drasticky vykupovat. Maminku uložil na postel, mě i sestru Evu taky a začal o nás pečovat. Nakupoval, nosil prádlo z mandlu, pral na staré pračce, odevzdaně o ni opřený, luxoval, myl okna. Nechtěl pomoci v ničem, všechno sám, sám, jedině sám, o žádnou pomoc se nikoho neprosil.

V roce 1968, jak sám píšete, vám bylo teprve třináct let. Určitě jste v tomto věku vnímal dobu jinak, než dospělý, jinak, než ji popisujete teď ze zpětného pohledu. Tím nechci říct, že se vás nijak nedotkla, ale určitě jste si postupem doby své názory upřesňoval, tříbil. Kdo měl na tom rozhodující podíl - rodina, kamarádi, lidé, které jste později potkával?

Národ se změnil. Deziluze, defétismus, nikdo s nikým nemluvil. Ve škole, hned v prvním ročníku jsme byli zcela otevřeně upozorněni jedním kantorem, at' si dáваме pozor na jistého Ratajika z 1.A. Je to uduvač a kariérista. Osnovy se měnily za pochodu. V televizi se promítaly kromě slovenských pondělků, výtečných adaptací s výtečnými herci (práce Husákova týmu a protěžování slovenského národa), v úterý špatně dabované válečné ruské filmy. Učili jsme se zpívat v televizních kurzech *Avanti popolo*, těch *Nedělních chviliek poezie*, a inscenace pana Hužery, Evžena Sokolovského, Vojtěcha Trapla. Režisér Karel Steklý (režisér skvělé *Sirény*) přišel jako první do biografu snímkem satirou *Hroch*. K moci se dostal Miroslav Fábera, Jiří Purš, Ludvík Toman a Ivo Toman a obsadili Barrandov. Televizi obsadil Antonín Dvo-

řák, jmenovec, mohutný chlap, přezdíváný Velká noha nebo Moby Dick, vypadal jako velryba. Mocný byl velmi. Budu sprostý, omlouvám se, ale mnohé herečky u něho musely absolvovat tzv. ústní zkoušky, aby kladně rozhodl o jejich další kariéře. Ve filmu šel proces schvalování jinak. Purš nebo Toman si zavolal režiséra a letmo prolistoval scénář. Pokud mezi listy byly vloženy bankovky, kývl a příště scénář vrátil odsouhlasený k natáčení. Pokud byl scénář prázdný, doporučil ještě na díle zapracovat. Jak vidno, nic nového pod sluncem. Slovy *Kmotra* od Mario Puzza: „Co z toho budu mít já?“ Ovšem byli tací, kteří nedávali žádné poloviny honorářů. Naopak, měli své vily a točili. Mělo to drobný háček. Museli hlídat schránku na dopisy a telefon. Pokud se ve schránce objevil nenápadný pohled, beze slova spakovali dva kufry a do dvaceti čtyř hodin vilu opustili. To byla jejich opravdová práce. Byly to konspirační byty a prozrazení takové adresy končilo obyčejně smrtelnou havárií.

Nic nového, jen jsme to všechno zdokonalili. A tak jako dříve, držet občánka v permanentním strachu a lhát mu, jen ho nechte, ať se bojí.

Na pokání se při prověrkách dalo mnoho lidí. Někdo ze strachu o sebe, o svou kariéru, někdo ze strachu o rodinu. Kolik lidí místo strach použilo slovo "zodpovědnost"! Co si myslíte o takové zodpovědnosti k rodině? Je zodpovědné ponížít se a zajistit dětem relativně lepší budoucnost za daných podmínek, nebo je větší zodpovědnost pokusit se bojovat s větrnými mlýny i za cenu, že to pro děti znamenalo stop studiu na školách? Přemýšlel jste o tom tenkrát? Uvědomil jste si toto dilema vašeho otce později? Z dnešního pohledu je odpověď' jednodušší.

Za války se říkalo, máme přece rodinu. Za normalizace kdo nekrade, okrádá rodinu. Dnes mnozí prostituují, protože potřebují na složenky. Je to sofistika. Žijeme v malém státě a traumata z Mnichova, z roku 1968 a listopadu 1989 lidi strašlivě poničila. Dnes se nedivím, že Švejk je pro celý svět ohromná postava. On totiž nikdy, v celém mnohasetstránkovém románu neřekne, co si opravdu myslí. A frustrace, nenaaplnění, je hrozná kletba tohoto národa. Naučili jsme se žít ve vnitřní emigraci, to máme naučeno, zakódováno, teď se

tam zase vracíme. Nic nemá cenu. Jenže tenhle výrok se má správně přeložit, že vy nemáte cenu. A v tom jsme vyučeni rodinou a školou a systémem mistrně. V těchto časech, kdy opravdu nad námi nedozoruje Velký bratr, vidíme, že se někteří z nás chovají jako utržení ze řetězu. Není dohled. A co bude za chvíli dav ještě žádat, lépe nepomyslet.

Švejk postupem doby přerostl z pouhé literární postavy na symbol, prostřednictvím kterého okolní národy chápou českou mentalitu. Zjednodušeně řečeno, Slováci mají Jánošíka, Švýcaři Viléma Tella, my Švejka. Haškova kniha je skvělou kritikou Rakousko-Uherska, ale její hlavní hrdina nás diskredituje v očích okolí. Myslíte, že jsme Švejkův národ?

Je to zevšeobecnění, zjednodušení, simplifikace. Každá vesnice má svého hloupého Honzu a hrdinu, který by jistě přepral draka. To jsou základní Berneovské³⁹ archetypy. Na Švejka ani trochu hrdý nejsem. Je úžasné, že máme Smetanu, který napsal dva světové moderní kvartety, Kupku, Heyrovského, Křižíka... Na Cimrmana pyšný nejsem. To je tragická postava. Namyšlená, sebestředná, suverénní a frustrovaná. Vždycky přijde pozdě. Prý málem vyhrál na olympiádě běh na dlouhou trať, ale těsně před cílem vzdal. Prohlásil, že běhá pro radost, ale právě teď ho to už přestalo bavit. Proto tato postava vyvolává stále salvy smíchu, je to geniální a propracovaná postava. Měl vyhrát jako největší Čech.

Karel Steklý byl výborný scénárista, horší byl jako režisér. Ale dvoudílný *Švejk* se mu povedl, nahrával dobře padesátých let, byl líbivý a plnil kasu. Zajímavost: Švejka měl hrát Josef Karlík, nakonec pan Hrušínský přibral značným požíváním piva a roli zvládl skvěle. Snažím se, jak vidíte, najít něco dobrého, ale můj šálek čaje to není.

Jen jedna drobná vzpomínka z mládí: když byly volby a já měl prvně volit, odjeli rodiče v pátek odpoledne na chatu, předtím odvolili Národní frontu a já došel do školy, kde se volby konaly, přetrhl jsem lístky a vhodil je přede všemi do urny. Doma jsem se zamkl a dostal hrozný strach. Přešlo to za dva dny. Až týden nato, při snídani, se mě sestra

³⁹ Eric Berne (1910 - 1970), americký lékař a psychiatr, autor transakční analýzy

ironicky zeptala, jak jsem volil. Toho jsem se bál. Řekl jsem, že jsem nevolil. Rodina ztuhla. Chceš nás dostat do maléru? Zavládlo ticho. Tak takhle to funguje, pomyslel jsem si. Proto byl na mě táta tolik hrdý, když jsem mu řekl, že odcházím z rozhlasu, a dlužno říct, že mně od té doby všemožně pomáhal. Dítě tvrdě soudí, nekompromisně se říká, až později, někdy mnohem později odpustí, protože láska všechno odpouští. Když si představím, že otci vzali veškerý majetek a byl nemocný, zcela chápu, že při prověrkách řekl mámě, že by už u lopaty nevydržel. Proto se všichni u komise všemožně kroutili a lhali, aby vypadali čestně, jenže komise dobře věděla, jak se všichni bojí. Proto táta, za to pomýlení, byl za dva roky poslán na týden do Anglie, byla mu dána důvěra. A já za odměnu dostal originální struník na cello, který tady nebyl samozřejmě k dostání.

Někdy ty výmluvy byly absurdní. Můj tchán dál jezdil do ciziny, a když jsem se ho ptal, co řekl při prověrkách, prý, že souhlasí, protože jsme v RVHP, ve Varšavské smlouvě a tak vedení rozhodlo správně. Podivné vysvětlení. No, zas tak podivné nebylo. Po roce 1989 se zjistilo, že tchán byl konfident s krycím jménem Karlík.

Když byla generální stávka v listopadu 89 a davy šly ulicí a hřměly sirény a náš Kubík se náramně bavil v kočárku, šli jsme dolů Vinohradskou a zrovna z rozhlasu vybíhali lidé, mnoho spolupracovníků jsem poznal, a smáli se a třepotali nad hlavami klíči, aby to každý i na dálku viděl a slyšel. Tak takhle to tedy je. Když jsem si o pár měsíců později šel do rozhlasu pro svoje přetočené hry, všichni se na mě tak srdečně smáli a byli jsme zase dobrými kamarády.

P.S. Ty své hry jsem musel draze zaplatit a podepsat, že je nebudu dál šířit. Patřily přece Zlatému fondu.

Ve třinácti člověk už hodně vnímá, možná vnímá nejcitlivěji. A pro mě byli rozhodující rodiče. Kamarádů já moc neměl, moc jsem si neměl s nimi o čem povídat. Hrál jsem na cello, strýc, kterému emigroval syn, mě přijal za vlastního a věrně mě doprovázel na klavír. Doma i na koncertech. S maminkou jsem si moc rozuměl. Moc. To byl silný vztah. Odejít z bytu na pracovní schůzku ke Svát'ovi znamenalo dát si dva tři doušky vodky, abych se vůbec odpoutal a nevrátil se s nějakou výmluvou zpátky domů. Byli jsme jako rodina

na sebe velmi vázání, celé dětství jsem prožil na zahradě. Proto jsem napsal *Hrobníka a Rodinný román*.

Otce jsem chtěl milovat, i když mnohému nerozuměl. Byl technokrat, co se dalo spočítat a dvakrát podtrhnout, to bylo v pořádku. Nechápal zcela, proč tolik čtu, proč hodiny poslouchám hudbu. Snažil jsem se studovat psychologii, vždy v úterý jsem měl napsaných spoustu otázek pro Radkina. Zjistil jsem, že tatínek nepoznal svého otce, zemřel mu ve třech letech, a tak se naučil jen chování milované matky, a k tomu všemu se ještě musel (nebylo zbytí) starat o invalidního mladšího bratra s těžkou obrnou, staral se o matku a snažil se po průmyslovce živit rodinu. Na vysokou stejně nemohl, jako syn továrníka. Vzniklo z toho velké drama. Matku uložil na postel, byla přeci nemocná s kyčlemi, oběť za dvě děti (to se dítěti věru příjemně poslouchá), a nás děti také uložil na postele. Teď bylo království jeho. Tím, že dal na pokání při prověrkách, odedřel všechno sám, nákupy, úklid, mytí oken. Večer nám určil večeři a my s díky a pokorou poděkovali. Hrůza nastala, když jsem se vzepřel, odmítl jet na prázdniny a chtěl trávit červenec s dívkou v Praze. To mě otec v pláči proklel, matka plakala, věděli, že je konec dětství. Konec krásných třinácti let... Táta odjel s poslušnou sestrou do Prahy, mě nechali, ať si dojedu do Prahy, jak chci. A ať se s vyprcaným dítětem nevracím!

Převzal vládu nad celou rodinou ve jménu dobra pro sebe a mně ta situace začala velmi připomínat dobu, kterou jsme žili, dobu totality. Žádná práva, každý dostal přidělené místo, minimální funkci a také minimální možnost rozhodování. Nebylo možné otevřít ledničku, a proč taky, když chudák tatínek (slova matky) věděl moc dobře jak nakoupit, měl to přesně propočítané. Ven jsme bez dovolení nesměli, proč taky, chybělo nám snad něco? Nebylo by lepší povídat si s matkou, je tady celý den sama? Opovrhoval jsem otcem, za slabostství, že se nevzepřel, místo chlapa jsem viděl věčně nadávajícího otce na režim a na ty kurvy bolševický, který matka měla vychcat do kopřiv. A přesto všechno bylo ve mně tolik lásky, že jsem tatínka chtěl milovat, hledal jsem drobné detaily, za které bych mohl to všechno zlé zapomenout... Když jsem se vrátil ze školního zájezdu z hor, právě v té době odjel otec, za odměnu a důvěru v něho vloženou, do Anglie. Moje violoncello na skříní nebylo. Nevěděl jsem, co

se děje. Vše se vysvětlilo, když se tatínek se vrátil. Za dva dny leželo moje violoncello na svém místě. A mělo originální anglický struník, který tady nikde nebyl k dostání.

Ve vašich knihách občas probleskne odkaz na Bibli. Nedá se ale říct, že by byl prvoplánový nebo že by to bylo hlavní téma vašich textů. Jaký je váš vztah k náboženství?

To je krásná otázka. Odkaz na Písmo neprobleskne, je tam vždy přítomný. Konec konců nějak tato knížka začala a já vím, jaké jsou její poslední věty. Uvidíte. Pokud se hlásím k nějaké obci, národu, kmenu, měl bych se hlásit i k morálnímu kodexu, desateru, krédu, na kterém se moje skupina dohodne a snaží se jej dodržet. A pokud si přeji, aby povídka nebyla plochá a neměla jen dva rozměry, šířku a délku, musí mít hloubku, odkaz, tradici. Jednou jsme si povídali o hře, kterou moje žena připravovala (je divadelní režisérka), a našli jsme v každé postavě přesný odkaz na starozákonní postavu. Samozřejmě, že to autor ví. To jsou typické archetypy. Proto vzniká tolik apokryfů, odkazujících na Bibli. Vacant, město, které se bojí vývoje, tak se nevyvíjí (mimořádně téma je o anorexii), končí záměrně starozákonními symboly, vědomě velmi zdůrazněnými. Konečná apokalypsa, kterou v Bibli nepovažuji za tak hrůzné čtivo, nekončí ohněm (v analýze agresí), ale vodou, ze které se rodíme, která je očištná. Doktor Novotný si v recenzi krásně všiml, že nad vodou zpívají ptáci, kteří se určitě budou moci za čas někde usadit. Příběh končí smrtí hrdinů, po právu. A kromě toho se smrtí příběh posvětí. A můj vztah k náboženství? Velmi silný. Byl jsem pokřtěný katolík a do třinácti let jsem se nijak o víru nezajímal. V rodině bylo toto téma tabu a já si říkal, proč se modlit, když stejně Bůh ví, co se má a je dobré, tak proč nějaké přímlyvy, bral jsem to jako takový kismet, osud. A to je typické, člověk je o svém tvrzení přesvědčený a stojí si za ním. Jenže Pán Bůh jej opatrně upozorní. Pozor, řekne, já si moc přeju, aby ses modlil krátce a abychom byli ve vztahu. On opravdu ví, co pro nás je dobré, a ví, co si přejeme. Pak si člověk prošel takovým normálním vývojem, kdy se modlil od rána do večera, pomalu by opakoval nějaké mantry, a když dobře neřekl mod-

litbu, opakoval ji znovu. Žádná radost s Bohem v tom nebyla, jen utrpení.

Psycholog by řekl neuróza. A to věru nemá co do činění s vírou a modlitbou. První poučka, základní, je – velebit. Chválit Boha. Potom děkovat. Říká se, že když stojíte před oltářem, máte mlčet. Bůh ví, co je třeba. Vše napomáhá k dobrému, k vývoji, ne k destrukci. Utrpení je nutné, prohlubuje a dělá člověka citlivějším. A základ je radost a prostota. Stejně nemáme tolik informací, abychom se mohli rozhodnout. Já nevěřím na náhodu. To už konec konců říká Bach v Rekviem. Míň prosit a víc děkovat. Zbavit se úzkosti a strachu, naučeného strachu, který do nás vtluoká okolí. Radujte se! To je snad čtyřicetkrát (tuším!) napsáno ve sv. Janovi. Krédo je sloužit. Vědomě sloužit, ne slepě. A všechno neomlouvat! To by byla velká chyba. Být důsledný. Starý pan profesor Sádlo, který učil Smetanovo kvarteto, opakoval: „Pracujte a všeho se dočkáte!“ Zní to jako biblické přikázání. A klid, žádnou paniku, soustředit se a zkoušet to znovu.

Mám pocit, že se povědomí o biblických a vlastně i o antických a jiných starých textech stále snižuje. Odkazy na ně, které se v literatuře objevují, pokud nejsou vysvětlené, ocení stále méně lidí. Pokud stojí autor před rozhodnutím, jestli do knihy vložit odkaz či narážku, požadující pro pochopení hlubší znalosti, přemýšlí o tom? Má smysl rozhodovat se, pro koho píšete, zohledňovat znalosti nebo neznalosti čtenářů?

Je to základní nevzdělanost. Školství v Japonsku je zcela jiné. Mladí musejí hrát na nějaký hudební nástroj, dokonce Yamaha má v programu vyrábět dostupné nástroje z celé škály Orffovy školy. Mladí musejí mít zájem o výtvarné umění, design. Tady je hrozně úzká specializace. Je nutné shlédnout mnoho filmů a naposlouchat hodně muziky, to všechno je inspirující. Ale a priori si určovat, komu a pro koho píšu, je nesmysl. Miroslav Horníček jednou řekl, jsem optimista, tak doufám, že tři až pět lidí pochopí tenhle konkrétní vtíp. Jiní vtíp přejdou, takže by to vypadalo jako zbytečná práce. Vlasta Burian měl, říkalo se, pro každé představení tři začátky a podle reakcí diváků poznal, jak je obecně

stvo inteligentní a náročné. Buď hrál na plný plyn, nebo představení, jak se říká, vypustil.

Takže v žádném případě nemá spisovatel být podlézavý, nebo se dokonce vlichotit do přízně, protože tohle má přece čtenář rád. To se hned pozná. Ve výtvarném oboru se tomu říká manýrismus.

Lidé potřebují víru a po roce 89 ji začali hledat i ti, kteří se o to předtím nesnažili. Hodně z nich hledalo alternativy k víře v Boha, různá východní učení, západní varianty buddhismu, spojení východních nauk a křesťanství. Vždy jde ale o víru. Co si o těchto hledáčích myslíte? Hledají stejného Boha jinými cestami?

Hitler měl svého Putzi Hanfstaengla, Stalin podporoval ezoteriku, Brežněv měl význačnou léčitelku. Mezi válkami, snad jako ukončení nedořešených úmrtí, kvetl spiritismus.

Dnes, po otevření železné opony, je u nás registrováno 33 společenství. Kolik je tajných a záměrně neevidovaných, není možné zjistit. Hned v roce 1990 uspořádala myslím Živá voda setkání v Edenu s Australanem Steve Ryderem. Veselý muž kázal, házel citáty z hlavy a potom dostával dav do transu. Nakonec, to jsem viděl, lidé vstávali z invalidních vozíků a ušli pár kroků. Alelujá! A padali jako podřatí za asistence Stevových asistentů. Dojemné. Jen mně bylo divné, že si to Steve sám natáčí na kameru. Poslední schůzka byla v Edenu smutná. Steve fuč, peníze fuč, zase jedna víra fuč. Český človíček chtěl vidět zázrak. Takto ho viděl. Naplno.

Teď v televizi v noci vysílají dva kanály, kdy za minutu volání zaplatíte krásných 70 Kč a počkáte si hezkých pár desítek minut, pak se dozvíte, že máte něco s játry a srdíčko jede jen taktak, a vy jste si koupili informace a vážně, něco tady na tom srdci slyšíte, šelest, jako měl náš strejda Jindřich, ale ten kouřil... Šlendrián. Léčitel si sám předplatí vysílací hodiny a pak se s televizí rozdělí.

Žijeme ve střední Evropě, a i když nás katolictví Bílou horou zděsilo a později někteří v Pacem in terris se chovali zbaběle kolaborantsky, pořád věřím v Toho, jehož jméno nedobré vyslovit nahlas.

Jaký je váš vztah ke Kafkovi? Takovou otázku jste určitě očekával, Kafkův vliv je ve vašich knihách výrazně cítit a taková srovnání se objevují i v recenzích na vaše knihy. V některých pramenech jste přímo označován za jednoho z českých pokračovatelů tohoto spisovatele. Co vás na Kafkově díle nejvíce přitahuje?

Cožpak není těch společných znaků víc, než by se vůbec zdálo? Stejná izolace a stranění se druhých, tvrdohlavost, velická touha po lásce, přátelství, po ocenění. „Polož to na noční stolek,“ slavný otcův výrok, když se Franz chtěl pochlubit svou první knížkou. V analýze nedošlo k osobnímu kontaktu, otec nepřistoupil k vítězi, nepřevzal knihu, natož aby ho objal či políbil na tvář a běžel se podělit s darem k matce, uznal tak veřejně synovo vítězství. Jen: „Polož to na noční stolek.“ Studená věta. Prohra. A kdyby přišly výmluvy, otcovo podlé vykrucování, že to tak nemyslel, že se Franz zcela mýlí, jsou to jen vytáčky a sofistika. Prohra zůstala. Otce neporazil v tom archetypu řeckých tragédií. Na druhé straně si Franz moc přeje mít otce nablízku, prosí o jeho přízeň, jak celý život vzpomíná, kdy ho otec obr vzal hubeňoučkého, rachitického mezi ostatní na plovárnu a objednal mu párek a pivo. To byl pro malého Franze silný zážitek. Ovšem otec nechápal, jak může být dvacetiletý mladík, obřezaný, studující tóru, svobodný. To se neslučovalo. V tom věku už měly viset všude ohlášky. Franz se sice seznámil s Felicií, ale rafinovaně zasnuby zrušil. Chtěl psát. Mimochodem, tento román v dopisech, kdy se nedochovaly odpovědi F., činí veliké napětí při čtení, jednu tuto formu si vyzkoušíme později. A tak byl Franz předvolán příbuznými do hotelu a podroben výslechu. Soudu. O něm se rozhodvalo přede všemi, proč a z jakých důvodů není v řádu, tj. řádně ženatý. Franz tam seděl jako opařený a zjišťoval, že všichni všechno o něm vědí. Každý detail. To na nás později působí až hororově, když se na Josefa K. obrátí neznámý člověk, mimoděk si přiloží své hodinky k uchu, aby se ujistil, zda jdou, a jen tak mimochodem prohodí, zda K. už ví, že se všechno vyvíjí výtečně a že v jeho věci může být spokojen. Je to schizofrenie, všichni vědí víc, než on sám, svědomí zcela odhalené, jste a budete souzeni. Za vše. Starozákonním Bohem.

*Kdy a s jakým Kafkovým dílem jste se poprvé setkal?
Doporučil vám ho někdo?*

V době raného mládí jsme o Kafkovi neslyšeli. Jen v jedné encyklopedii byla zmínka, že Kafka řeší odcizení mezi lidmi a neschopnost vyhrát. To mě tedy zaujalo. Dokonce v roce 1983, kdy svět slavil sto let od narození, vyšla jedna jediná útlá knížka.

Ta nenávist ke Kafkovi vznikla už dříve a vypukla naplno v květnu 1963 v Liblicích. Dr. František Kautman měl představu vydat věstník nebo časopis, kde by se konečně Kafka připomněl. Svěřil se Alexeji Klusákovi a vznikl nápad uspořádat konferenci. Navštívili Pavla Reimana, vysokého činovníka na ÚV KSČ, a naznačili mu, že už i v SSSR se o Kafku zajímají a že by bylo dobré zde v Praze (vědělo se, že je to věc nemožná) instalovat muzeum Franze Kafky. Reiman pochopitelně pokrytecky zdůvodnil tento nápad nedostatkem vhodného domu. V tu chvíli Kautman přišel mimoděk s nápadem svolat konferenci. Reiman souhlasil. Ale musí to být mimo Prahu. Pochopitelně, ale mohli by být pozváni zahraniční hosté.⁴⁰

Když jsem začal psát, každý večer jsem si uvařil konev čaje a zapálil dýmku. Odpočítal jsem si u zvolené knihy povinných sto stránek a s tužkou v ruce začal číst. Strýc Jaroslav Slavík mně ochotně zapůjčil *Proces*. Nic netuše jsem večer začal číst. Doslova jsem zůstal v šoku. Už ta první věta! Nebo jak v neděli K. utíká přes město, aby se dostal včas k soudu, a zahlédne jednoho z úředníků, kteří ho před pár dny přišli zatknout, v tramvaji, která je právě míjí, a opodál se druhý úředník v kavárně naklání přes nízké zábradlí a s novinami v ruce na někoho volá. To bylo zjevení. Nebo návštěva v Chrámu, v deštivý den, kdy sám bloudí jen tak a čeká na schůzku s klientem, uvidí malou hořící svíčku. Poté se ozve: „Josefe K.“ Spisovatel nemusí mluvit o písku na podlaze, a přesto cítíme skřípot pod jeho střevíci, vnímáme zimu, chlad, slyšíme hal, když z ničeho nic zvolá kněz

⁴⁰ Ke vzniku konference o Franzi Kafkovi in Zlatá šedesátá, materiály z konference pořádané Ústavem pro Českou Literaturu AV ČR 16.-18. června 1999, str.103-111

Josefovo jméno. To jsou literární fotografie, jak tuto techniku psaní nazývám.

Existuje v současné české literatuře nějaký převládající směr? Přiradil byste třeba svou tvorbu k existencialismu nebo magickému realismu? Chápu, že autor nemá chuť škatulkovat a hlavně svou práci, je to spíše práce kritiků, přesto se někteří spisovatelé k určitým směrům sami hlásí.

Magický realismus na mě nijak nezapůsobil, *Sto roků samoty* je mnohostránkové dílo, mimochodem ilustrace Borise Jirků byly skvělé, ale Márquez se mně znelíbil, jak adoroval Castra. Pak si to u mě polepšil, když tak vychválil Shakiru. On miloval *Proměnu* a je to znát. První věta v *Kronice ohlášené smrti* je jako od Kafky. Ale je to skvělá útlá knížka. Skvělá. Všichni ve vesnici vědí, že se stane strašné neštěstí, a nikdo nic proti tomu neudělá. Současný román.

Zůstanu věrný existencialismu. Pocit osamění, odcizení a nepochopení zůstává. Doba, ve které žijeme, je strašná. Zlý hnusný sen. Bez náznaku ideálů.

To máte pravdu, v dnešní době se lidé vzájemně odcizují více než kdy jindy. Lidé nemají už zapotřebí mezi sebou komunikovat přímo, počítače nahradily osobní kontakt, sociální sítě simulují skutečné sociální interakce.

Lidé se neodcizují. Lidé stejné sociální skupiny se neodcizují. Ale utopie rovnostářství, o které už Lenin věděl, že je utopii, ale použil ji jako hlavní heslo v praxi (dlouhé a bolestné praxi 20. století) padla a začalo se prudce kastovat. Všechna listopadová hesla: Máme holé ruce, Slúbili sme si lásku... to vše bylo záměrně zvolené pro nenásilí. Hlavně v klidu, pokojně. Ovšem dav je dravé zvíře, potřebuje vidět krev, satisfakci. A tady jsme žili stále pod dohledem někoho, kdo nás dával do latě. Velký bratr padl (ten šok, když Gorbačov řekl, dělejte si to tady sami, to Husák, který stárl, netušil, myslel, že má spojence), a jak tento bratr zmizel, začalo peklo. Bez dozoru, bez trestu, s vydíratelným prezidentem V.K.

František Rachlík v knize *Oblázky*⁴¹ má postřeh: Náš lev měl vždycky dva ocasy. Jako by ti lvi původně byli dva

⁴¹ František Rachlík: *Oblázky*, Mladá fronta 1969

a jeden postupně vlezl tomu druhému do zadku. Stejně tak máme vždycky dva stožáry na dvě vlajky. Neumíme žít sami.

Ano, druhý stožár byl připravený na EU. Ani se nikdy neboural. A Schopenhauer⁴² říká, že s lidskými vlastnostmi člověka je to jako s velkým městem, přepychové bulváry, ale také malé špinavé uličky. S tím je nutno se smířit. Teď se stoky plné balastu a hnusu (morálního) objevily na všech stranách a světu na očích víc, než kdy jindy, vládne ďáblovu hovno (řečeno Giovannim Papinim), uměle vytvářené peníze.

Elias Canetti⁴³ řekl, že národy nejsou zavražděny, jako spíš páchají sebevraždu. To je logické. Tento systém padne, zhroutí se, sesune na hliněných nohou, jak je psáno. A začne řád nový. Lidé se bojí číst *Zjevení sv. Jana*. Zbytečně. Je to o katarzi. Mimochodem, jak byste jinak ukončil tak báječnou knihu? Nic nekončí, nebojme se.

Pokud jde o tu izolovanost, není to úplně pravda. Lidé nikdy nebyli informováni víc, než teď. A vždycky láká zpráva hrůzná, než která by i souseda potěšila. A lidi čtou. Nikdy nečetli tolik jako dnes. (Jen kolik je těch návodů na všechno možné!) Další „velká pravda“, že lidé nejsou věřící. Jsou. A velmi. Ovšem, vyznávat občas to, co vyznává církev, je něco docela jiného! Bůh nás od toho opatruj!

Můj dědeček, dr. Vladimír Hoppe, přeložil Plotina⁴⁴. Středem všeho konání je Bůh, subjektivní idealismus. Utopie. Ale krásná.

V Lidových novinách⁴⁵ jsem si díky vašemu upozornění přečetl článek o Marii Fantové, vaší tetě, která psala pod zkratkou Ma-Fa. Její život byl pozoruhodný i z jiných stránek, než jen z pohledu jejích novinových článků. Neuvažoval jste o knize nebo povídce inspirované její postavou?

Neuvažoval. Byla to tragická a hrdá žena. S manželem, univerzitním profesorem, se nechala rozvést, prý pro jeho

⁴² Arthur Schopenhauer (1788 – 1860), významný německý filosof

⁴³ Elias Canetti (1905 – 1994), britsko-rakouský spisovatel.

⁴⁴ Plótinos (205 - 270), filosof, hlavní představitel novoplatónismu.

⁴⁵ LN 8.2.2013

malé IQ. Byla samostatná, doba emancipace začala. Strýc Kameníček, majitel továrny TOS Hostivař, věděl, že komunisté továrnu nad pět set dělníků zaberou, a věděl, že ho dělníci pověsí na vratech továrny. Chystal útěk přes Belgii, stejně jako Baťa, ovšem své dcery dostat ven za hranice nebylo jednoduché. Eva Horlivá, moje kmotra, byla vyvezena lstí, Marie Fantová Ma-Fa odmítla. Zůstala ve Sněmovní v domě po strýci architektovi Josefu Fantovi a obývala tam jednu místnost. Překládala Shakespeara a napsala roztomilý epitaf: Holubička s ratolestí na hlavu nám sere štěstí. Byla to doba smutku, žalu a stesku. Dnes se nechce povídat o mileneckém vztahu s Honzou Masarykem, o výletech v Jevanech, to už je rodinné tajemství. Zbyla mi jen fotka v koženém kabátu od Otty Dlaboly.

Marie Fantová zemřela v roce 1963, to vám bylo osm let. Máte na ni nějaké osobní vzpomínky? Stýkala se s ní vaše rodina? Použil jste výraz "rodinné tajemství", a také když jste psal o svém otci v době normalizace, zmiňoval jste o rodinné radě. Držela pospolu vaše širší rodina, existovalo skutečně něco jako rodinná rada a měla i svou hlavu?

Na její sestru, která byla moje kmotra, Evu Horlivou a Ma-Fu si nepamatuji. Jak jsem řekl, strýc celou rodinu odvezl do Kanady. Zůstala tedy jen Miládka, sestra strýce, majitelka čokoládovny. O továrnu přišla i o vilu ve Vlašské ulici, kterou nám dodnes nevrátili. Nejdříve tam byl domov pro dementní děti, takže to jsem odmítl, a dnes je tam ředitelství Dětského domova. Bruce Willis, když byl v Praze, projevil o tu vilu enormní zájem, protože jde o soudní proces, odešel s prázdnou.

Strýc v padesátých letech požádal tátu, aby se o Miládku postaral. Bydlela v Orlických horách, podivném stavení, všude plíseň a okolo nenávisť, byli jsme ji tam s tátou několikrát navštívit. Začátkem sedmdesátých let se totálně zbláznila. Chodila jen ve spodním prádle a všem na počkání žehnila stříbrným křížem. Táta ji pravidelně navštěvoval každou středu v Bohnicích, kde zemřela.

Po roce 1989 jsem požádal o navrácení veškerého majetku (musím podotknout, že ač jsem o to žádal, nepomohl mi z rodiny nikdo). Šlo o 27 nemovitostí nebo jejich částí

a dvě továrny. Tu práci jsem dělal dvacet let s právníkem. Od strýce jsme dostali plné moci a za práci navíc 10%.

Když strýc na Floridě zkolaboval (selhala mu ledvina), vzali mu tam mladí veškerý majetek. I s mým podílem. Naštěstí strýc vstal z mrtvých a chodil na dialýzu. Ať Ti pánbíček ruce políbí, že se o nás tak staráš, napsal mi v jednom dopise a já jej nosil na prsou v kabátě v peněžence. Odjel jsem na Floridu, protože strýc mně dal nové smlouvy, rodina ho prohlásila za nesvéprávného, což de iure znamená, že mohli rozhodovat o jeho majetku. Mohu prohlásit, že strýc byl v nejlepší duševní pohodě. Na Floridě jsem se po čtrnácti dnech dozvěděl, že mně v Praze zemřel otec. Chtěl jsem odjet na pohřeb, ale strýc si přál, abych byl s ním, strašně se bál smrti. Přežil svého bratra o měsíc...

Ovšem pokud šlo o vyplácení peněz z prodaných domů a pozemků (vše muselo být zažalováno u soudu, který se musí platit), přijelo příbuzenstvo z Kanady s návrhem, že smlouvy budou blokovat, nebo se dohodneme. Samozřejmě, zredukovali smlouvu, můj zemřelý otec nedostane pochopitelně nic, ergo jeho dcera Eva také nic, domy se smějí prodat jen za vyšší částku o minimálně 1 korunu odsouhlasené ceny. Navrhl jsem jim 40%. Byli nadšením bez sebe. Pečlivě si vybrali podíly a nechali si proplatit letenky.

Ptá se synek tatínka: „Co znamená mišpoche? To je něco k jídlu?“ (mišpoche znamená v jidiš příbuzenstvo).

„Ne,“ odpoví otec, „to je na zvracení.“

Co je pro vás jako spisovatele měřítkem úspěchu? Na první pohled by se mohlo zdát, že je to náklad vydané knihy nebo příznivé kritiky. Je to opravdu tak jednoduché?

Měřítko úspěchu je velmi vágní věc. Můžu být z knihy nadšený a druzí jí nemusejí rozumět. Přesto si stojím za svou. A taky poznám, kdy jsem psal knihu, jen abych psal, pak je to rozvláčné a mělké, všechno špatně. Ale i to je nutné, protože spisovateli se chce tuze psát. Taková poučka, o které jsem už myslím mluvil: autor dopíše knihu a hned se pustí do další. Ještě je v tempu, ale už jen rozemílá knihu předešlou. A pak se trápí půl roku, že je líný a nepíše, že je budižkničemu, parazit a příživník. Jenže v tuhle chvíli píše nejvíc. Zatím podvědomě připravuje materiál, situace, dialogy. A když

zasedne k počítači, to je slavnostní chvíle, to je už sklizeň úrody. A když prvně knížku uvidí, pohoupe ji v náručí, udělá jí křížek a položí ji do knihovny. Málokdy ji znovu čte.

Hodně autorů se ve svých knihách vrací do doby předchozího režimu. Důvodů je hodně, možná ani nemá smysl je všechny vyjmenovávat. Vzpomínky na tu dobu v literatuře jsou tak výrazné a časté, že je kritici komentují. Ve vašich knihách jsem si nevšiml, že byste takovou tendenci měl. Nepovažujete vzpomínky na minulou dobu za dobré téma pro knihu?

Byl jsem potěšen, když jsem viděl prvně *Pelíšky*. Výborní herci, celá okupace je řešena jedním tankem a točitým stínítkem s letadýlkem. Nebo stříh, kdy tančí Holubová s Duškem na singl Karla Gotta, a aby režisér hudbu zkrátil, škrábne záměrně jehlou po desce. Bohužel podruhé, když tančí ti dva mladí, je už po překvapení, po efektu. Velmi dobře udělaný film, opravdu příběh. Ovšem pak přišly další filmy, *Pupendo*, a mladý divák má pocit, že ta doba byla vlastně prima a se spoustou legrace. Jsem přesvědčený, že to od producenta je záměr. Podprahová výchova. Vznikl řetěz bakalářských povídek s regresivní tematikou, roztomilé retro, bez problémů, bez hloubky. To je škoda. Filmaři se učí nejdřív prodávat, až potom základní řemeslo. K umění daleko.

Pokud vím, napsal jsem několik regresivních povídek, *Výlet, Daidala, Hru*, aj. Výhoda je, že vypravěč je už dospělý, může mít bohatší reflexe, nebo se stylizuje do dětské postavy. Půvabné je *Bylo nás pět* (ovšem, když si člověk odmyslí dobu, kdy a jak a hlavně proč knížka vznikala). Ne-překonatelná novela je *Kdo chytá v žitě*.

Český film má sklony k idealizování minulosti. Máte také pocit, že nostalgický pohled v současné době masivně podporují i sdělovací prostředky? Nevím, nakolik sledujete televizi nebo posloucháte rozhlas, ale staré normalizační zábavné pořady vysílá už i veřejnoprávní Česká televize. Opravdu čeští diváci tak touží po vzpomínkách, nebo je to otázka peněz?

Pokud chcete dělat zábavu, přilákat diváka do kina, musíte pracovat se stylizací. Vždyť mnohé filmy za války byly točeny podle předloh z ženských časopisů, jako podle *Pečírková kalendáře*. A bylo to pochopitelné, lidé opravdu chtěli na chvíli zapomenout a dívat se, jak ti herci na plátně jsou k sobě milí a laskaví. Idyla. *Pantáta Bezoušek*, *Krb bez ohně*, *Lízin let do nebe*, produkce manželů Kmínkových. Byly to hrozné kýče. Na jeden film ale rád vzpomínám: *Zlaté dno*. Skvělý Burian, zestárlý, bez kníru, ženatý a laskavý. To byl jeho poslední film za války. Proto také na konci filmu si vezme stoličku, vyleze na ni a řekne: „Odtud na vás všechny dobře uvidím...“

Po znárodnění vznikly desítky krásných filmů: *Zlatá reneteta*, *Romance pro křídlovku*, *Intimní osvětlení*, *Případ pro začínajícího kata*, *Už zase skáču přes kaluže*, moc mám rád Čabrádkův a Kachyňův film *Čekání na dešť* s Ditou Kaplanovou, to je jasný Nový román, na osmdesátá léta si ale nevzpomínám, možná Menšíkův švec Bursík podle scénáře Vladimíra Kaliny a Karla Kachyni *Lásky mezi kapkami deště*. Juraj Herz natočil skvěle *Spalovače*. Fuks si představoval na Kopfrkingla pana Somra, Herz prosadil správně požívačného a dekadentního pana Hrušínského. Rudolf Hrušínský sám prohlásil, že to byla jeho největší role. Mimochodem, film měl být natáčen na barevný materiál a vytažená měla být jen rudá barva krve. Ovšem tehdy by to bylo dražší.

Krásně natočené *Ostre sledované vlaky*. V knize je smrt Hrmy popisovaná tuším na dvaceti stránkách. Ve filmu jen krátké štěknutí samopalu a jak je to účinné.

Je idealizace v českém filmu a literatuře tradicí? Bohumil Hrabal dokázal o špině hospod a nevábných osudech vyprávět tak, že z jeho líčení lyrika jen kanula. Jiří Menzel jeho knihy dokázal podobným způsobem převést na filmové plátno. O Svěrákově filmové poetice ani nemluví. Nemyslíte, že tento sklon k idealizaci přitakával tehdejšímu režimu a dnes v lidech utvrzuje myšlenku, že tenkrát bylo lépe?

Právě Jiří Menzel se rozhodl pro tu laskavost ve filmu, ty drobné lidi a lidičky a pár veselých hlášek: „Hergot, chlapi, nelijte to pivo z vokna!“ A divák byl vděčný. *Středisková*

vesnička, Frajeři na blátě, Čonkin... raději se vraťme k filmu, který potěšil. Jenže, na žádný si nevzpomínám...

To je psychologický trik: pokud si chcete vyvolat příjemné chvíle z dětství, vybavíte si, kolik bylo sněhu v zimě, vždycky! A teplo v létě, pohoda. A ta sranda na vojně! Tohle umí film bravurně, pracuje podprahově a působí na vás tolika smysly, od detailně zabrané krásné ženské tváře přes hudbu, kameru, střih, zvuk. Na detailní záběr dominantního polibku Greta Garbo se chodilo kvůli jednomu záběru do kina znovu a znovu. Dnes zní dokonce pravidlo, že velký komerční film musí dopadnout dobře. Když si divák to zboží zaplatil. U nás zcela vědomě vzniká nostalgie pohody a milých vztahů. Kdo se chce dnes zabývat nějakým *Žertem*?

Dnes jsem narazil na jednu větu o Kafkovi. Autor píše, že Kafka ve svém díle vyzýval k revoltě proti byrokracii. Máte pocit, že jako autor hlásící se ke Kafkovi k něčemu vyzýváte?

Bylo to trochu jinak, jak to bývá. Kafka chodil ze Staroměstského náměstí, kde je dnes jeho pomníček na rohu domu, pěšky do Dělnické pojišťovny, hned za obchodním domem My (čti anglicky máj-můj, vtipné a světové) a vedle divadla Ypsilon ve Spálené. Měl za úkol dávat referáty a přesné popisy úrazů dělníků. Perverzní práce. Zakresloval uřezané prsty a stroje, které úraz přivodily. To je i odkaz na ty všemožné mučící stroje. Vše se mu v psaní promítá. Trpělivě čekající invalidé sedící podél stěn. Představte si, že i *Umělec v hladovění* má zcela reálnou předlohu. Na poutích se lidé bavili člověkem, který se nechal zavřít do klece, a vznikaly sázky, kolik dní vydrží bez jídla. Zvrácená zábava. Takže jako slušný a velmi citlivý člověk trpěl s těmi lidmi a cítil bezmoc a vztek. Psal na ředitelství a navrhoval změny pro dělníky, jak práci ulehčit a jak, pokud k úrazu přece jen dojde, dělníka lépe pojistit a odškodnit. Obyčejně se dočkal výsměchu, žádných změn. A také viděl, že když je židle, úředník se k ní hned najde. Měl chuť někdy ty úředníky skopat ze schodů. A k tomu všemu byl podporován rodiči, aby v práci vydržel, byla to práce pod penzí. Psát si může jen tak, po večerech. Je až nepochopitelné, kde se vzala v tom člověku tak nadprůměrná víra v psaní. Ovšem, kdo napíše v začátcích příběh Řehoře Samsy, ví o psaní hodně. A kdo

prožije a napíše jednu z nejlepších knih *Dopisy F.* a kdo napíše *Proces*. Díky příteli Brodovi měl skvělou reklamu, Jesenská jako první vůbec přeložila knihu do cizího jazyka, do češtiny. A dnes na Staroměstském náměstí drahého Franze na černém tričku ani nepoznávám...

Že bych měl pocít vyzývat k revoltě, to zdaleka ne. Sv. Jan říká, pokud je v Tobě světlo, svít'. Jestli si druzí z mého chování, jednání a psaní něco vezmou, budu nesmírně šťastný.

Má pro autora smysl psát, i když v hlavě zrovna nemá žádný příběh, který by stál za to?

Ale to je taková potřeba, co by za to autor dal, kdyby měl nápad a mohl psát. Ideální chvíli jsem, pravda, zažil, bylo to jednou ve čtvrtek odpoledne a trvalo to asi dvě hodiny. Ideální chvíle není. Paul Hindemith tvrdil, že nemá problém s tématem, témat je prý plný telefonní seznam. Jenže je lidská únava, špatná nálada, starosti. A člověk by je rád zahnal psaním. Je známá příhoda, kdy Ravel opravdu neměl nápad, tak napsal osm taktů, klasickou hudební periodu, tu neustále ostinatně opakoval, přesvědčený, že napíše skladbu pro děti a seznámí je s orchestrací a zvukem orchestru. Vznikla geniální skladba. Geniální *Bolero*. Umět takhle orchestraci, no klobouk dolů.

Někdy je dobré jen tak klást slova, nápad přijde, říkám tomu psitacismus⁴⁶. Je to lékařský termín, kdy pacient říká slova a nevěnuje jim logickou souvislost. Dadaisté si napsali jednotlivá slova po pokoji a pak je skládali dohromady, bez ohledu na logiku. Proto říkám, půjčte si větu z jiné knížky a navažte na ni. Hrajte si. Bavte se.

Čechov využíval anekdot, vznikaly perly světových povídek, věděl, že musí psát a trénovat psaní, jinak nebude jeho slovník tak lehký. Jindřiška Smetanová říkala, že v nějakém klášteře mniši vařili tak nadýchané ovocné knedlíky, že jednou jakýsi převor do jednoho knedlíku nevědomky ťukl a knedlík se lehounce vznesl, a druhé blahorodí, také s dovolením, do knedlíku ťuklo a takhle ten knedlík létal k pobavení přítomných kardinálů nad stolem. Tak byl nadý-

⁴⁶ psitacismus - chorý si neuvědomuje význam slov, která říká

chaný. A tak to má být i se slovy v povídce. Lehkost. Ta se musí naučit. Jako suita od Bacha.

Nebo z jiné strany - je primární touha psát, nebo příběh, který autor sděluje? Musí autor vůbec něco sdělovat?

Autor by měl vědět předem pointu, dokonce ji někdy furiantsky naznačí v úvodu, aby se předvedl. Ale psát á these, tak se dneska už moc nepíše. Vystavil se jakýsi transparent a tomu se sloužilo, té tezi. Ani divadelní hry se tak nepišou. Ale vždycky nakonec autor, pokud je poctivý, něco sdělí. Jen, jak říkám, aby to nebylo málo.

Jaký je váš názor na obscénnosti, kterými jsou některé knihy přeplněné? Obstojí zdůvodnění, že jde o umělecky pravdivé zobrazení světa, nebo jde spíše o snahu upozornit na sebe?

Vulgarita? Necudnost? Laciný efekt. Když kina promítala *Poslední tango v Paříži*, bylo to něco nového, šokujícího a plnilo to kasu. Jedna naše spisovatelka L.V., ve své době velmi čtená, tvrdila, že hrdina po dlouhé cestě musí připlout ke břehu a tam tělesně splynout s křehkou duší. Prý to tak čtenářky chtějí. A co řekla, také činila. Bylo to až směšné. Dnes se mluví o svobodě projevu. Podle toho vypadá jazyk, výrazový prostředek. Výtvarné umění, které v mnohém koketuje s oplzlostí a nekrofilii a emesí. Je to generační provokace. To ale bylo vždycky. Ovšem jsou díla, která se zdají být vulgární a necudná, a přitom jsou na hranici geniality. V literatuře je to bezesporu Nabokov a jeho *Lolita*. Geniální a nepřekonatelné dílo. Skvost.

Je pro vás psaní vážná činnost, nebo spíše zábava, hra?

Krokot. To je pro mě vážná činnost, ale také zábava a příjemná hra. Nebo taky vaření. Moc rád vařím (velmi dobře), ale je to napůl hra, protože si dost recepty vymýšlím. Ale takhle mluvit o psaní... Vždyť služba věcem je bohoslužba, řekl kdosi⁴⁷. Psaní beru velice vážně a důkaz snad je,

⁴⁷ Karel Čapek, *Život a dílo skladatele Foltýna*

že někdy mám z psaní strach. Bojím se, jak napsané slovo se může realizovat. Já mám také jednu obsedantní myšlenku, nosím ji léta v hlavě, týká se *Domu*. Pořád mám obavy a modlím se před psaním, abych nenapsal nějakou heretiku a nesvedl čtenáře ze správné cesty. A že bych si při psaní hrál se slovy, s písmeny, kalambury, na to jsem příliš studený a racionální.

Jakou realizaci napsaného slova máte na mysli? Znamená to, že něco, co napíšete, se může opravdu stát? Něco na způsob synchronicity?

Opravdu беру psaní zcela vážně. Jak jinak se předávají informace mezi lidmi? Zvukem, vůní, tlakem a písmem, psaným slovem. To je odpovědná záležitost. Už jsme o tom mluvili: citát, 13. kapitola Korintským, že láska všechno omlouvá, všemu věří atd. Jeden verš a kolik mně let dělal starosti. Měl jsem tehdy k dispozici Žilkův překlad, což nebyl katolík, a později ekumenický prapodivný překlad, který měl konvenovat všem. To je vždycky bída. A já tedy věřil, že láska všechno omlouvá a všemu věří. Překlad přitom je: láska se snaží činy (skutky) omluvit a snaží se věřit. Tenhle hloupý a zajiště záměrný překlad vás měl naučit všecko omluvit a všechno obhájit. Kolik tzv. věřících se tímhle citátem rádo ohánělo! Říkám to jako příklad, že špatně řečené slovo udělá velkou škodu. To se týká také frází. Té stupidity mezi lidmi. V literatuře tomu říkám nedozírná oblaka. Kliše, nevkus, kýč. Pokud spisovatel nezačne myslet samostatně, aktivně a proaktivně, daleko se nedostane. Věřit a jít za svým cílem. Pracujte a všeho se dočkáte. Žádná energie, natož duchovní, se neztratí. Lidi vás označí za blázna a začnou manipulovat. Frázemi. „Ty myslíš, že na Tebe čekají? Nejsi první ani poslední, kdo si myslel, že bude psát. Kdybys raději...“ atp. Nebezpečí frází je velké. A naopak myšlenka, která je destruktivní a je „zfosilněna“ na papír, začne žít svým životem. Mnoho spisovatelů si předurčilo svůj osud svým jednáním. Psali o tom mnoho let dopředu.

Synchronicita ve smyslu Junga to ale myslím není. Stalo se mně, že jsem knížku *Dům* psal jakoby v transu, jako bych stahoval věty z nebička a prsty přenášel na papír. Kdysi to

řekla krásně skupina Lucie: „Měli jsme dojem, že jsme ty hudební nápady jen odstříhli od nebe.“

Můžete na nějaké, nejlépe své povídky naznačit, jaké zásady při psaní je dobré dodržovat a co všechno by měla dobrá povídka obsahovat?

My jsme o tom už myslím mluvili. Ať to nevypadá směšně, ale představte si babičku, kolem ní děti, je večer a děti přistupují na hru, že se budou bavit. A babička vypráví... To je základ, přistoupit na to, že se nechám vyprávěčem bavit. To je základ triku. Přistoupit na dialog: já vás budu bavit a vy přistoupíte na mé triky. Vlasta Burian ve *Zlatém dnu* jako pan Putička vypráví dlouhou příhodu, pikantní, prý pro dámy. A výtečná paní Šlemrová řekne: „Pikantní! Sem s ní!“ A pan Putička vypráví, jak jde hajný a vidí sedmeráka, krásného samce a vystřelí a „Bác!“ a všichni se hrozně leknou. „Vyprávějte dál, pane Putičko, jsem tak napjatá!“ A hajný zase vidí velkého samce, jak tak stojí, zamíří opatrně a „Bác!“ A všichni se zase strašně leknou. „A jak to bylo dál?“ zeptá se paní Šlemrová celá vyděšená. „Dál? Nic. Jelen utekl. To je všecko.“

„A co je na tom tak pikantního, pane Putičko?“

„Víte, prosím, ony u té příhody dámy obvykle piští a hrozně se lekají.“

To je krédo vyprávění. Nejde ani tak o příhodu samu, jako o její dopad a vytvoření paradigmatické pointy. Jde o to pobavit.

Jednoduše řečeno, povídka je malá detektivka. S napětím, záhadou, hrdinou. Teď si dovolím napsat povídku, kterou jsem nikdy nenapsal, jen zaslechl před časem kratičkou zmínku v televizním dokumentu. Myslím, že s napětím a nejistotou pracuje. Poznámka: Celé je to pravda, až na několik vymyšlených jmen.

Brežněvova smrt (JK)

A přišel listopad 1982 a zemřel Leonid Iljič Brežněv. Všichni cítili, že může nastat změna. Běhal jsem šťastný po Praze, ale všichni byli smutní, vlajky na půl žerdi, kina nehrála. Tři dny z rozhlasu zněla jen funebrální hudba, i moje milované Adagio z druhé věty violoncellového koncertu h moll opakovali pořád dokola.

Víte, jak tento muž zemřel? Byl velmi starý, nemohoucí, špatně chodil a po prodělané mrtvici nedovíral ústa, takže mu ustavičně utírali sliny, bylo mu těžko rozumět. Leonid Iljič si ještě půl roku předtím, těsně před slavným Svátkem práce, usmyslel, že pojede lovit medvědy. Stařecká umanutost, pomyslel si komorník. Všichni ho od toho zrazovali, ale on trval na svém. Komorník ho spolu s dalšími oblékli do loveckého a naložili s námahou do Volhy. Ráno, jarní úsvit, vyrazilo z dači za Moskvou pět Volh stejné barvy. Na určeném místě čekali lovci se dvěma starými medvědy a připravení střelci, ukrytí před zraky Leonida Iljiče. Když suita přijela na místo, kde by se mohl medvěd objevit, podal komorník Leonidu Iljiči nabitou zbraň. Dva muži státníka podepřeli polštáři a pevně mu opřeli pušku o povytažené okénko. Volhy zpomalily. Byla to náhoda, ale lovci nemuseli dlouho čekat, na sto metrů, pod rudým vycházejícím sluncem se pomalu vlekli dva staří cirkusovní medvědi. Vozy zastavily. Bylo ticho, všichni viděli, jak Leonid Iljič sípavě dýchá a ruce se mu třesou. Byla to pro něho námaha, pomyslel si komorník a přitiskl mu zbraň pevněji k rameni. Když se medvěd zvědavě blížil k vozu, bylo znát, že Leonid Iljič je zkušený lovec. Čekal a mířil na oči medvěda. V tom tichu se stalo něco, co nikdo nečekal. Ozval se výstřel, téměř v ten okamžik druhý, po vteřině třetí. Leonid Iljič bolestivě zachroptěl a jeho hlava se vymrštila prudce dozadu, našťěstí do opěradla zadního sedadla. Medvěd se skácel k zemi. Leonid Iljič se sesul z polštářů, všude plno tmavé krve, celý vůz páchl močovinou.

Z druhé Volhy vyběhli dva lékaři a jeden z nich, Ivan Vladimirovič Švarz, dal příkaz, ať generálního tajemníka nechají ve voze. Bylo to jasné. Vůdce nedržel zbraň pevně u tváře. Jakmile totiž zmáčkl spoušť, lekl se patrně předchozího výstřelu a kovaná dvouhlavňovka mu rozbila tvář. Ko-

lem pravého oka byla roztržená vetchá kůže, krev mu stékala po tváři a mísila se se slinami a zvratky na pupku. Švarz nahmatal tep, srdce v pořádku. Generální tajemník cosi zachrčel a bez zábran si ulevil. Švarz se pousmál. Všechno je tedy v pořádku.

Do dvou hodin byl generální tajemník bezpečně převezen zpátky na daču a odtud, po řádném ošetření rány, zpět do Moskvy.

Bylo 25. dubna, slunce teple svítilo. Ti nejvěrnější seděli kolem lůžka Leonida Iljiče a nikdo neřekl pro jistotu ani slovo. Všichni totiž věděli, co je čeká za pouhých pět dní.

Podle diplomatického protokolu už několik měsíců bylo Československo vybráno a poctěno na 1. máje návštěvou generálního tajemníka a předsedy Nejvyššího Sovětu Leonida Iljiče Brežněva. Nepřicházelo v úvahu, že by soudruh Brežněv nepřijel, vzniklo by mnoho spekulací, ostatně o špatném zdravotním stavu se vědělo dávno.

Brežněv byl brzy ráno 1. května dopraven letadlem do Prahy. Tam, za přísného utajení, několik maskérů započalo svoji práci, kterou si nastudovali ještě v Moskvě. Oko bylo zbaveno strupů a slaboučké kapky krve zastaveny obyčejným kamencem. Potom spodní tělní podklad, zapudrovat a celý obličej nalíčit na opálenou hnědou. Takhle, s velkou beranicí na hlavě, lapající po dechu jako kapr, byl doveden soudruh Brežněv krátce po desáté hodině až k zábradlí tribuny. Čtyři chlapi z ochranky lezli po kolenou vedle Leonida Iljiče a další dva ho jistili na kolenou za ním. Státník párkrát pokynul, velmi těžce se pootočil a pomalu odkráčel z tribuny. Lid jásal. Kolik škodolibosti nebo přetvářky v tom bylo nikdo nerozeznal. Hlavní je, že na tu dálku a stíny na tribuně nikdo nic nepoznal.

Opět rychlý převoz letadlem do Moskvy, rychle na lůžko. Na druhý den ráno byla v protokolu ohlášena mnoho měsíců předem návštěva jedné z největších továren na lodní šrouby.

Od rána panovala v závodě sváteční nálada. Všude prapory, portréty Leonida Iljiče, všechno se lesklo. V největší hale bylo zbudováno provizorní dřevěné lešení, aby odtud dělníci mohli zblízka zahlédnout generálního tajemníka. V deset hodin ráno bylo v hale k prasknutí. Okna byla otevřená, aby sem mohl vzduch, protože stovky a stovky děl-

níků se tlačily k lešení a snažily se dostat co nejvýš a vidět na vlastní oči generálního tajemníka.

Pro Grišku Stralčinova, to on byl dnes pověřen připravit ochranku na všemožné situace, které by mohly nastat, nezačala dnešní služba zrovna šťastně. Výstup z pancéřované Volhy proběhl přesně podle naučených instrukcí, ale dovléknout alespoň trochu majestátně vyhlížejícího Leonida Iljiče do úzké brány haly bylo nanejvýš obtížné. Všude ženy s květinami. Ochranka na tolik lidí nebyla připravena. Dav začal jásat a tleskat, když zahlédl Leonida Iljiče s velkými černými brýlemi a vlasy podivně nahrnutými do čela. Každý se ho chtěl nevěřicně dotknout, pomyslel si Griška. Dal rozkaz obestoupit Brežněva a udělat svými těly neprostupný kruh. Pomalu se prodírali do středu haly. Místní závodní stráž, obyčejně sedmdesátiletí staříci s páskou na saku a rádioučkou, rozháněla hrubě dav před sebou.

A pak se to stalo. Ochranka byla už uprostřed haly, když náhle zaznělo několik výkřiků, nesly se odshora a bylo slyšet praskání dřeva. Horní zábradlí, téměř u střechy haly, prasklo pod tíhou zvědavců a dvacet třicet těl letělo kolem ostatních na betonovou podlahu. Křik, nesnesitelné dusno a panika hnaly lidi přes ležící těla co nejbliž k Brežněvovi. Byla v tom zvědavost, fanatická zaslepenost i velká nenávisť vidět generálního tajemníka tváří v tvář.

Situace už byla neúnosná. Griška jako první sáhnul pod sako a vytáhl pistoli. Dav ztuhnul a na chvíli nastalo ticho. Bylo slyšet jen zraněné, kterých si ale jinak nikdo nevšímal.

Stralčinov držel pistoli pevně před sebou a všem bylo jasné, že pokud se jen jeden z dělníků prudčeji pohne a přiblíží k nim, vystřelí. Pomalu couvali i s chroptícím Leonidem Iljičem.

Díky bohu vycouvali z haly. Dav se kupodivu tiše rozestupoval. Vůz byl přistaven, naložit Brežněva do zadních dveří byla rutina.

Kolem lůžka generálního tajemníka seděli v těžkých křeslech ti nejnervnější. I Kosygin přišel na krátkou návštěvu. Chvilí pobyl Antonov, šéf KGB. Komorník se podíval na dva telefony, které stály na masivním pracovním stole. Za tu dobu, pomyslel si, za těch dlouhých čtrnáct dní, kdy tu jeho šéf leží, nezazvonil telefon ani jednou. Ani jednou. Dějiny se ubírají už jiným směrem, pomyslel si. Vstal, potichu poodhr-

nul těžký závěs a opatrně pootevřel okno, aby se do místnosti dostalo aspoň trochu čerstvého vzduchu.

Tu povídku jsem napsal včera a dopsal dnes. Vám se ne-
líbila?

Vážně, líbila! Téma je výborné, je dynamická. Zneklidňující nejistota, kde je hranice mezi pravdou a fikcí. Které details jste do ní záměrně vkládal, abyste dosáhl kýženého efektu?

Ano, tak je to záměrně napsané. Základ je vypravovat, s chutí bavit. Celé je to pravda, opravdu takhle absurdně probíhal rok 1982. Ovšem citlivost autora je, že zaslechne takovou zprávu a vycítí, kolik tragiky, bolesti a komiky (ta je nutná, činí nutné napětí - vždyť se musíte jako slušný člověk hanbit, kdyby se vám chtělo jen pousmát), a hlavně, hlavně soucitu. Tím to vyhrajete. Protože máte soucit i s takovým zvířetem, jakým bezesporu Brežněv byl. Ale teď tu před vámi leží, slintá sliny se zvratky a strachy se pomočí. A musí tam být nutná komičnost situace, klidně se lékaři mohou nad tím bezvládným tělem naklánět a rokovat a ptát se, co teď? Do dlouhého ticha se ozve jen úlevný pšouk generálního tajemníka. A pokud čtenáře zaujmete, musíte pracovat s překážkou, jak ji nemáte, je z toho obyčejný popěvek, ne skladba. Dělníci opravdu, také ze zvrácené nekrofilie, chtěli tu zrůdu vidět. A viděli zapudrovaného člověka, který sotva jde. Je to evokace zapudrovaného starce nastupujícího na loďku v *Smrti v Benátkách*. Stejně jako závěrečný pád je Westův *Den kobylek*. Povídka musí mít tradici, kořeny. Děj vrcholí ve chvíli, kdy Griška (jméno je podstatné, zní mile a lidsky) mlčky vytáhne zbraň proti těm chudákům dělníkům, kdy dojde ke střetu dvou světů. A na závěr se připomíná opět komorník, který nikdy nic neříká, mlčí a všimne si, že telefony nezvoní, nikdo už nemá zájem o tajemníkovy rady. Poslední věta je parabola, kdy komorník roztáhne závěsy a pootevře okno, aby se do místnosti dostal čistý nový vzduch. Teď můžeme pracovat se synopsí povídky, jak je libo: začít přímou řečí, začít akcí výstřelu, retrospektivou, začít můžeme regresí, můžeme v povídce výjimečně použít dialogu nebo trialogu, konec, kdy padají těla, může být rozpracovanější. To jsou jen cvičení, která ukážou možnosti, jak a na kolik způsobů povídku uchopit.

Je poněkud deprimující sledovat, na kolik věci musí autor myslet, aby jeho povídka byla víc než pouhé vyprávění nějakého příběhu. Jsou to ty zdánlivé maličkosti, které tvoří rozdíl mezi dobrou a špatnou literaturou? Lze se je vůbec naučit?

Zdánlivé maličkosti a zdánlivé zbytečnosti je rozdíl. Maličkosti, to je koření povídky. Dokonce by se autor cvičně měl nutit najít ke každému slovu za každou cenu přívlastek. Jaká je Volha, jak se potácí medvěd, má lékař Švarz nějakou zvláštní vlastnost, slovník? To se dá naučit, musí se s tím šetřit a musí se o této technice vědět. Jít po detailu. Zapojit všech pět smyslů. Je nutné text retardovat, v nejlepší možné míře, odskočit, i v krátké povídce. V románu to řeším obvykle kapitolami.

Mozek je počítač. Pamatuje si, jaké slovo jsem použil, v jakém kontextu, a kdy ho smím znovu připomenout. Pár slov nemám rád, podivné: chléb, sýr, brýle a hlavně vlastně. To je slovo, které zjednodušuje. Je lepší říci naplno, nesimplifikovat. Naučit se to dá. V to určitě věří čtenáři, když se dočetli až sem. Je to řemeslo. Hlavně řemeslo. Cvičit a analyzovat. Věta musí být zvukomalebná. A jak jsem předeslal, pracuji se stavbou a pochopitelně s hudbou. Pokud použiji ř, musím vážně přemýšlet, kdy ř znovu využiji. Střídání dlouhých a krátkých slabik, vedení dialogů, což je kapitola dlouhá a necháme si ji na jindy.

Zdánlivé zbytečnosti, to je cosi navíc, postřeh, zmínka, originální popis. V jedné Čechovově povídce má starý generál tolik medailí, že když si je všechny připnul, říkalo se mu oltářiček. Zbytečnost. Zajímavé, název povídky si nepamatují, ale toto ano. Zdánlivá zbytečnost.

Pokud autor napíše dvě stě povídek, pamatuje si kupodivu detaily, vlastnosti, účes, mimiku. Dokonce slovník postav si pamatuje. I ty postřehy.

Když Tomáš Baťa vybíral adepty do svého sdružení Mladý muž Mladá žena (odtud se rekrutovali režiséři, produkční, reklamní pracovníci aj.), tak uchazeče nechal přejít po místnosti. Podle rázného pohybu poznal, kolik je v člověku energie. A toto je velmi podobné. Začátek povídky musí mít říz, energii, musí čtenáře zaskočit, pobavit, zmást. Jinak se nudí a odloží text. Protože už ví, že to budou fráze,

jak říkám nedozírná oblaka, fráze a fráze. Ona ho má ráda a on zrovna ne. To je sice pravda. Ale málo pravdy, málo. Dialog musí být právě takový dialog napsaný s napětím, humorem a dokonce to může být monolog ve dvou lidech. Jen žádné fráze. Originálnost. Originalitu. A právě u začínajících adeptů zažijete na papíře nejistou chuť, fráze, co někdo řekl, faleš a pokrytectví (pokrývající neumětlost), povídka má být psána jednou čarou, pevným tahem. Jenže, jak malují děti? Chvilí nakreslí čáru, zastaví ruku a čáru o kousek nastaví, znovu zastaví a nastaví...

Pokud je psaní hlavně řemeslo, dalo by se říct, že se ho může naučit téměř každý. Jakémukoliv řemeslu se je schopna většina lidí naučit. V tomto ohledu jsem optimistou. Připouštím ale, že jsou dobří a špatní řemeslníci, s tím asi má každý svou vlastní zkušenost. V čem pak spočívá talent? Ve schopnosti fabulace? Nebo i ta je vedlejší?

Základ je řemeslo. Když sednete k violoncellu, je nezbytné zahrát několik desítek stupnic, nějaké části ze sólového Bacha, a pak můžete teprve hrát skladbu, kterou si notu po notě nacvičíte. Dnes je tady veliký útok čínských umělců na koncertní pódia. Yo Yo Ma, klavírista Lang Lang. To je veliká show. Je to promyšlený atak na koncertní síně. Herectví. Janosz Starker, to bylo umění. Yehudi Menuhin, Oistrach, Casals a další. Nyní začíná prvoplánová show. Okované boty, šátky, zlaté housle, skleněné housle, ale tichost a pokoru necítíte. To je stejné i se psáním. Agentury adepty donutí do extravagance, udělat skandál, vařit v televizi a hodit nějakým tím míčkem v tom správném televizním klání. Ale to je omyl, passé. Ostuda. Talent vzniká v tichosti a ustavičném napětí a obavách, jestli ten den se ještě podaří „namalovat ptáčka, a když do klece vstoupí, pomalu zavřít štetcem dvířka, a pak tiše do rohu napsat podpis...“⁴⁸

Psaní je empatie, upřímný zájem o druhé, za všechno okolo, o bližní se bát a radovat se s nimi, bližní jsou i ti, které míváte na ulici, talent je to, jak domýšlíte jejich osudy, jak žijí, když je vidíte proti sobě v metru. Dlouho to nezkoušejte, skončí to smíchem! Vždyť je několik dobrých knížek: *Jak*

⁴⁸ Jacques Prévert: Jak namalovat portrét ptáka

*napsat dobrý scénář*⁴⁹ od Syda Fielda, *Jak napsat hru*⁵⁰ od Waltera Kerra, za našeho mládí, kniha se dá sehnat v antikvariátech, napsal Jaroslav Sekera *Dar slova*⁵¹. Dnes není problém získat teoretickou knížku, spíš je problém vůbec ji přečíst, pochopit a řídit se dál jejími pokyny. Obyčejně literát běhá po prodejnách, listuje na internetu, ale potřeba psát odejde tak rychle, jak přišla. František Langer napsal krásnou knížku *Bratrstvo bílého klíče*⁵². Kdy chlapec dostane od strýce klíč k zahradě, aby tam mohl nerušeně psát. Chlapec je nadšen, ale je mu tam smutno, tak si tam přivede kamarády. A je po psaní. V tom je velká hloubka veškerého psaní. Psaní je teorie, pravý život je s kamarády, při psaní prožijete i velikou samotou.

Významná škola pro mě byla v šedesátých letech televizní distribuce neorealistických filmů a povídkových filmů, které se promítaly obyčejně v osm večer v neděli. Krátké povídky s bezvadnou a jasnou expozicí a někdy nedokončenou pointou. Zjistil jsem, že povídka může být i jakési torzo, nakousnutí, vjem, imprese.

Taky jsem již použil termín literární fotografie. Je to popis prostředí, interiéru. Doporučuji tím začít. Jako se malíř učí kreslit hrnek s hadrem nebo židli (a to je oboje velmi těžké), je nutné trénovat popis. Zastavení. Prostředí, lépe prostředí uzavřené, si najděte. Nedělá to fotograf jinak? A nenajde i nějaký vtíp, humor ve svém záběru? Někakou pointu? Tím totiž naznačí (prozradí), že jeho práce není náhodná, že si ji promyslel a že svoje řemeslo umí.

Pokud ovládnete popis, můžete pracovat se slovíčkem *ale* nebo *jenže*. Stane se to a to, *jenže* do toho přijde zpráva, host, zvonek. Těší se na schůzku, *ale* přijde tetička. A už pracujeme s expozicí, kolizí a krizí. To bohatě stačí. Najděte si krátkou povídku a označte si expozici, kolizi (kdy se děj začíná hýbat), krizi (totální zvrát), peripetii a katarzi (vyústění) povídky, nebo krizi (smutný závěr).

⁴⁹ Syd Field: *Jak napsat dobrý scénář*, Rybka Publishers 2007

⁵⁰ Kerr Walter: *Jak napsat hru*, Orbis 1960

⁵¹ Jaroslav Sekera: *Dar slova*, Profil Ostrava 1980

⁵² František Langer: *Bratrstvo bílého klíče*, Československý spisovatel 1964

Co si osobně myslíte o fenoménu výuky tvůrčího psaní?

Každý teď používá – neurazte se – slovo *fenomén*. Také *boom* a spojení *přišlo mi*. Fenomén je jev. A na otázku, zda se dá vyučovat psaní, odpovídám, že dá. Ono je moc příjemné na otázku, co studuju, odpovědět píšu. Nebo maluju. Nebo studuju herectví. Těch škol, kdy se vymyslí projekt, seženou prostory a vypůjčí se peníze, je moc. Ještě před válkou v Moskvě vznikl institut, vysoká škola, která byla založena na popud samotného Gorkého, kde se měli vychovávat noví spisovatelé. Samozřejmě, že měli sloužit plně novému režimu. Skončilo to krachem. Totálním debaklem. Proto u nás intuitivně vznikaly skupiny, utvářely se spolky, kde se po kavárnách diskutovalo o literatuře, a to bylo něco jiného než masová hysterická výuka. Národní třída byla plná kaváren, Union, Metro, Národní kavárna, tam, kde je Topičův dům, Slavia, kde si mohli spisovatelé popovídat. Jan Werich na tu dobu vzpomíná: „A když se to pohádalo, šlo se o kavárnu dál...“ A také si chodili umělci vydělat. Ve Slavii seděli režiséři a nakladatelé, popíjeli kávu a autor nabídl nápad. Za tolik a tolik. A prodal vtip, gag do filmu nebo námět. A prodal své jméno. Protože pod scénářem byl obyčejně podepsaný režisér a ten vyplácel autorovi podíl. Také velkou roli sehrála každý večer šatnářka. Na malou tabuli napsala jméno režiséra Vávry nebo Weisse a pikolík se prošel kavárnou. Pan režisér vstal, patrně měl důležitý telefon. A prošel se sálem, aby ho všichni dobře viděli a záviděli, kolik má práce. Pan režisér došel k šatnářce, dal jí korunu a vrátil se na své místo u stolku.

Ale naučit někoho doslova psát nelze. Inspirovat ho a popichovat nápady a utvrzovat ho v přesvědčení, že to půjde, smysl má. O to jde.

A můžeme začít prvním cvičením. Sežente si na internetu *Minutové romány*⁵³ Petera Altenberga. Byl ve Vídni známý pod značkou P.A. Psal krátké minutové sentence, reflexe, úvahy na půl stránky. Zkuste si jako on sednout do kavárny, která je vám příjemná, a popište ji. A myslíte přitom na všech pět smyslů. Jak na vás ta kavárna působí, jak koberce tlumí kroky hostů, jak je slyšet cinkání šáleků

⁵³ Peter Altenberg: *Minutové romány*, SNKLU 1958

a příborů, cítíte vůni doutníků? Co jste zaslechli kolem sebe? Jaké je vám teplo? Jen strohý popis. Všechno je podstatné.

Nikdy jsem se vážně nezamýšlel nad tím napsat nějakou povídku, ale přece jen mě láká zkusit, jestli se dá alespoň něco naučit. A tak posílám pokusný text. Není situován do kavárny, protože svou oblíbenou kavárnu nemám, nicméně kafe tam je. Nemá název, budu jí říkat Káva.

Káva (JL)

Restaurace zeje prázdnotou – není divu, je tupá doba mezi snídaní a obědem. Vlastně ani na ten oběd nikdo nepřijde, většina hostů se trápí na svahu, sníh sice není nic moc, ale první zimní lyžování je potřeba využít až do naprostého vyčerpání.

Usadím se ke stolu. Trochu váhání... Předě mnou je deset prázdných stolů, je úplně jedno, ke kterému si sednu. Proto váhání. Neustálé rozhodování mě vyvádí z míry, jsou to jen maličkosti, prázdné stoly, jídlo, pití. Servírka se mě ptá, co si dám. Rád bych řekl – nic. Přišel jsem si jenom přečíst zprávy na internetu a restaurace je jediné místo, kde je možné se připojit. Zvítězí konvence, nebudu sedět jen tak, oči vpité do obrazovky, moderní zoufalec ve virtuálním světě.

Usměju se, až mě zabolí většina obličejových svalů: „Kafe.“

Úsměv servírky je o poznání nenucenější, asi ho používá častěji než já. Připadám si trapně, našťestí jí je to jedno.

Na vedlejší stůl dopadá oknem úzký paprsek slunečního světla. V něm v líném tanci poletuje prach. Ubrus, i když je vypraný, nesnese kritický pohled v prudkém světle, v kontrastním osvětlení vycházejí najevo jeho léta. Jako u stárnoucí ženy. Restaurace by neměly nechávat do sebe vnikat zkoumavé svazky ostrého slunce. Odhalují každý detail. Starý koberec sešlapaný stovkami párů bot, zpola oprýskanou malbu zoufale volající po obnově, zapomenutou pavučinu, popelník s uraženým rohem. Měkké světlo žárovek, do kterého se halí večer, je mnohem shovívavější.

Koberec ztlumil již tak tiché kroky servírky, v hluku večere by možná byly neslyšné. Postaví předě mě šálek presa, usměje se, já jí vrátím ten svůj křečovitý a bolestivý úsměv. Musím se přinutit, abych se jí podíval do očí, pohled mi sám klouže někam mimo ni. Vůně kávy se rozlije a vytlačí jemný pach prachu a slabé, nedefinovatelné závany kuchyně.

Na podšálku balancuje smetana, fádni kelímek standardně podávaný ke každé kávě. Trochu se zastydím při myšlence, že si ho při odchodu vezmu s sebou. Malá pozornost pro dceru, drobnost za korunu, nesmysl nestojící ani za myšlenku, kterou jsem mu věnoval. Kromě cukru, který při

odchodu také nenápadně strčím do kapsy, je na talířku malá sušenka v pestrém obalu. Zvířátku ve mně začnou téct sliny. Probudilo se nedlouho poté, co mi doktorka doporučila vyhýbat se sladkostí, do té doby jsem si jeho přítomnost neuvědomoval. Teď ten malý, hladový a nedisciplinovaný tvor poulí oči na sušenku - jsou to mé oči - a záměrně mě zneklidňuje. Beru sušenku do ruky, trhám obal rádoby klidně a vyrovnaně a předhazuji ji zvířátku. Chňapne po ní mými ústy. Uklidnilo se, zmizelo, znovu šlo, syté, spát. V ústech se rozlévá konejšivá sladkost, vzápětí až nepříjemná. Rychle ji splachuji malým usrknutím kávy. Je horká na hranici snesitelnosti. Bezmyšlenkovitě, automaticky беру do ruky lžičku a pomalu míchám. Je to nesmyslné, není tam ani cukr ani smetana, ale pomalé krouživé pohyby lžičkou ve mně vyvolávají pocit srovnatelný s meditací. Když si to uvědomím, začnu se na ten drobný, precizní pohyb soustředit, upnu k němu na okamžik všechny myšlenky, spojím je v myšlenku jedinou. Stanou se pro mě Teď a Tady. Vnímám nejenom všechny svaly konající precizní souhru, ale i břítška prstů a jejich jemný tlak, jímž svírají lžičku, teplo, rozlévající se z mých prstů do stříbrného kovu a navracejícího se zase zpět.

Konečně lžičku odložím na podšálek a mohu si dopřát závěrečný doušek, jediný, rozhodný, jako kdybych chtěl uposlechnout nevyřčené heslo „do dna“.

Platím, nechávám servírce nesmyslně velké spropitné, nevím, asi je to omluva za tu malou objednávku. Dívám se na její ruku, na ubrus pokládá několik bankovek. Je to štíhlá ruka s dlouhými nehty. Jsou jako drápy. Je to šelma, co nade mnou stojí a usmívá se? Vybírá si někdy svou oběť, čeká, až se k ní otočí zády a pak ji uloví? Zatím ne, snad později, zatím se to jen učí. Hraje si s malými neškodnými zvířátky, neuloví je, jen je zraní.

Zaklapnu počítač, odcházím. Zády se k ní neobracím.

Krátce mně prosím řekněte, o čem ta povídka je. Krátce.

Krátce - o ničem. Na zimní dovolené si jdu do hotelové restaurace přečíst zprávy na internetu, dám si kávu, vypiju ji, zaplatím a odejdu. Vše ostatní jsou jen dojmy, případně postřehy.

Je o smyslné číšnici, která ho zatím nedostane. Zatím.

Takhle jsem to v první fázi nebral, ten konec jsem připsal, aby tam alespoň nějaký konec byl. A máte pravdu, jen jsem to nějak vypudil z hlavy!

V tom je právě ta hra.

Když ale přemýšlím z této stránky, pak chybí větší napětí mezi číšnicí a hostem. Asi by mělo být vyjádřeno beze slov, jinak by se zvrhlo v primitivní flirt a to je nesmysl.

Ona je smyslná, on má rodinu, ví o nebezpečí. Trvalém. Já jsem si dovolil, prosím, neurazte se, vaši povídku trošku poupravit.

P.S. Kavárna zeje prázdnotou – fráze.

A neříkejte, prosím, že je povídka o ničem. Vždycky o něčem musí být.

Káva (JK)

Není divu, že je tady prázdná, doba mezi snídaní a obědem, většina hostů se trápí na svahu. Sníh sice nic moc, jenomže první zimní lyžování je nutno využít do totálního vyčerpání.

Přede mnou je deset prázdných stolů, trochu váhání, je úplně jedno, ke kterému si sednu. Proto to váhání. Neustálé rozhodování mě vyvádí z míry, naštěstí jsou to jen maličkosti - prázdné stoly, jídlo, pití.

Servírka se mě ptá, co si dám. Rád bych řekl, že nic. Přišel jsem si jenom přečíst zprávy na internetu a restaurace je jediné místo, kde je možné se připojit. Jenže zvítězí konvence, nebudu tady přece sedět jen tak, oči vpité do obrazovky, moderní zoufalec ve virtuálním světě.

„Kávu. Prosím...“

Úsměv servírky je o poznání nenucenější, bezesporu ho používá častěji než já. Připadám si trapně. Naštěstí jí je to jedno.

Na vedlejší stůl dopadá oknem úzký paprsek slunečního světla. V něm, v líném tanci, poletuje prach. Ubrus, i když je vypraný, nesnese soudný pohled v prudkém světle, v kontrastním osvětlení vycházejí najevo jeho léta. Jako pleť stárnoucí ženy. Restaurace by neměly nikdy nechávat do sebe pronikat zvědavé svazky ostrého slunce. Odhalují každý detail: starý koberec sešlapaný stovkami párů bot, napůl oprýskanou malbu tiše volající po obnově, zapomenutou pavučinu, popelník s uraženým ostrým rohem. Měkké světlo žárovek, do kterého se ukrývá večer, je mnohem mnohem shovívavější.

Koberec tlumí tiché kroky servírky. V cinkotu příborů by byly zcela určitě neslyšné.

Postaví přede mě šálek presa. Musím se přinutit, abych se jí podíval do očí. Pohled mi sám od sebe klouže někam mimo, má okázale rozepnutý výstřih. Naštěstí vůně kávy se rozlije kolem mne a vyžene jemný pach prachu a slabé, nedefinovatelné závanů kuchyně.

Na podšálku balancuje smetana, nudný kelímek standardně podávaný ke každé kávě. Trochu se zastydím při myšlence, že si ho při odchodu vezmu s sebou. Malá pozornost pro dceru, drobnost za korunu, nesmysl nestojící ani za

myšlenku, kterou jsem mu věnoval. Kromě cukru, který při odchodu také nenápadně strčím do kapsy, je na talířku malá sušenka v pestrém obalu. Zvířátku ve mně začnou téct sliny. Probudilo se ve mně nedlouho poté, co mi doktorka doporučila vyhýbat se sladkostí, do té doby jsem si jeho přítomnost neuvědomoval. Teď ten malý, hladový a nedisciplinovaný tvor poulí oči na sušenku - jsou to mé oči - a záměrně mě ten tvor uvnitř zneklidňuje. Beru sušenku do ruky, trhám obal rádoby klidně a vyrovnaně a předhazuji ji zvířátku. Chňapne po ní nenasytně. Uklidnilo se, zmizelo, znovu šlo, syté, spát. V ústech se rozlévá konejšivá sladkost, vzápětí až nepříjemná. Rychle ji splachuji malým usrknutím kávy. Je horká na hranici snesitelnosti. Bezmyšlenkovitě, automaticky беру do ruky lžičku a pomalu míchám kávu. Je to nesmyslné, není tam ani cukr ani smetana, ale pomalé krouživé pohyby lžičkou ve mně vyvolávají pocit srovnatelný s meditací. Když si to uvědomím, soustředuji se na ten precizní pohyb, upnu k němu na okamžik všechny myšlenky, spojím je v myšlenku jedinou. Stanou se pro mě Teď a Tady. Vnímám nejenom všechny smysly konající precizní souhru, ale i bříška prstů a jejich jemný tlak, jímž svírají lžičku a teplo, rozlévající se z mých prstů do stříbrného kovu a navracejícího se zase zpět.

Nakonec lžičku odložím na podšálek a mohu si dopřát závěrečný doušek, jediný a rozhodný. Jako kdybych chtěl uposlechnout nevyřčené heslo „do dna“.

Platím, nechávám servírce podivně velké spropitné, nevím, asi je to omluva za tu malou objednávku. Dívám se na její ruku, na ubrus pokládá několik bankovek. Je to štíhlá ruka s dlouhými nehty. Jsou jako drápy. Je to šelma, co nade mnou stojí a usmívá se? Vybírá si někdy svou oběť, čeká, až se k ní otočí zády, a pak ji uloví? Zatím ne, snad později, zatím se to jen učí. Hraje si s malými neškodnými zvířátky. Neuloví je, jen je zraní. Poslední bankovku drží nad stolem o trochu déle. A podívá se na mě. Poprvé. Přimhouří oči a jedním koutkem se krátce usměje. Mlčky se otočí. Moc dobře ví, že pozorují její útlé boky.

Zaklapnu počítač, vstanu a pomalu odcházím. Ve dveřích se ještě nepatrně pootočím. Místnost je zcela prázdná, prázdné stoly bez cinkotu příborů.

Teď se pokusíme na povídku zapracovat, aby to nebyla literární fotografie, popis. Ale aby měla napětí. Smyslná živočišná nadržaná číšnice. Ona se mu líbí, ví, že už má svoje rodinné povinnosti, ale uvědomuje si, že taková setkání, jako bylo dnes, ho budou čekat, byť v jiných obměnách, pořád. Celý život.

Dovoluji si vám zaslat další povídku.

Pračka (JL)

Vysmívala se mu. Bezostyšně se mu smála do obličeje a on s tím nemohl nic dělat. Seděl na zemi a přemýšlel, co dál. Přesněji – snažil se přemýšlet. V hlavě mu pořád dokola vířila jen slova:

„Jsi debil, jsi debil...“

Radost z překvapení, které chystal už několik dní, byla najednou pryč. Místo ní zůstal jen pocit vlastní hlouposti.

U branky zastavila dodávka. Konečně. Je to vždycky stejné, řeknou, že přijedou mezi desátou a jedenáctou, člověk si vezme v práci volno, pro jistotu spořádaně čeká už od půl desáté a oni přijedou ve dvanáct. Z práce mu už několikrát volali. Celé dny tam sedí, nikdo ho nepotřebuje, sotva však vytáhne paty, můžou se všichni zbláznit! Doprčic, venku se rozpršelo. Řidič nemá závozníka.

„Pomůžete mi s tím?“ ptá se.

Co mi zbývá. Ale to si nechá pro sebe. Igelitový obal, mokrý od deště, nepříjemně klouže. Krabice má osmdesát kilo, přesně podle internetového katalogu. Už ji nemůže na své straně udržet.

„Počkejte, musím to na chvíli položit.“

Řidič je statný chlapík, jemu stěhování problém nedělá. Tak dále, ještě kousek. Krabice je konečně v chodbě domu, igelitový obal už není jen mokrý, jsou na něm cákance bláta, má je i na kalhotách. Nenapadlo ho, že by se měl převléknout, že bude stěhovat. Zavolal do práce, že si vezme na zbytek dne volno. Musí to dotáhnout do konce. Nožem rozřezává špinavý obal, trhá karton krabice, odhazuje polystyren. Teď! Teď tu stojí před ním v celé své kráse, nová automatická pračka! Stará už čtrnáct dní trčela v opravně, volali mu, že už ani nemá smysl ji opravovat. Ženě nic neřekl, chtěl jí připravit překvapení, už nějakou dobu bylo vidět, že jí nic nebaví, doma dělala všechno bez nadšení, jakoby mechanicky. Mluvila s ním, to ano. Ale byly to fráze stokrát během jejich manželství opakované, nicneříkající.

Byl trpělivý, snažil se každý pohyb dělat precizně a s rozmyslem. Krok po kroku, houpavým pohybem nutil pračku k pohybu ke dveřím koupelny. Napadlo ho, že jeho nová pračka kráčí jako sochy moai na Velikonočním ostrově. Usmál se té myšlence – mám svou vlastní sochu moai!

Byl přede dveřmi koupelny. Ještě několik opatrných kroků a přes práh. Pračka se pojednou zadržela. Pozorně zkoumal příčinu. Nevěřicně zavrtěl hlavou. Zašel do garáže pro metr, změřil pračku, pak rám dveří. Našel brožurku s návodem, nalistoval stránku s rozměry. Znovu změřil pračku a pak rám. Ještě chvilku tomu nechtěl věřit, ale pak rezignoval a připustil si skutečnost, která byla nepochybná. Pračka byla o dva centimetry širší.

Zmocnila se ho naprostá beznaděj. Posadil se na podlahu a začal v duchu probírat všechny možnosti a postupně je zase zavrhoval. Nepobavila ho ani myšlenka průniku hmotou, ale v chvilkovém návalu vzteku se klonil k možnosti vybourat rám. Uplynula půlhodina, stále seděl na podlaze, krásná nová pračka se změnila v osmdesátikilového nepřítele, který se mu do očí smál.

Konečně se rozhodl. Najednou, když přijal řešení, třebaže bylo špatné jako ta ostatní, vrátila se mu jistota. Zase dělal každý pohyb pomalu a s rozmyslem. Zašel do dílny pro náradí a než uvolnil první šroub, zaváhal jen nepatrně.

Odstranil prvních šest šroubů a sňal zadní plastový kryt. Před ním se objevily čisté a lesklé trubičky a hladký kov bubnu. Bude to stačit? Pokusil se opatrně dostat pračku mezi dveře. Ne. Další dva šrouby, horní deska se začala kývat, ale ještě držela na nějakých západkách. Tady? Strčil pod západku šroubovák a jemně zapáčil. Cítil, jak se plast prohýbá, tušil napětí, které v ohybu narůstá. Přenášelo se na něj, měl pocit, že každou chvíli praskne buď plastová západka, nebo jeho plíce zadržující dech. Konečně, horní deska se uvolnila. S úlevou vydechl a opatrně ji opřel o zeď. Z nitra na něj hleděly plošné spoje osazené černými obvody, barevnými odpory a kondenzátory. Změť drátů mizela kdesi v hloubi, displej, zbavený opory horní desky, se propadl a bezmocně visel na pružném páskovém vodiči.

Na chvíli si zase sedl a pozoroval pračku z boku. Snažil se odhadnout své šance na úspěch. Tak jdeme, zavelel v duchu. Zeštíhlená pračka vklouzla mezi futra dveří a po hladké dlažbě poslušně dojela na své místo.

Pečlivost najednou vystřídala horečná a nervózní práce. Báł se. Nevěděl, jestli se mu podaří vše složit, dát stroj do pořádku tak, aby mu nezbyl jediný šroubek, nepřicvakl nikde žádný drátek nebo nezlomil plastovou západku. Dotáhl po-

slední šroubek, zapojil přívod vody a odpad, strčil vidlici do zásuvky. S napětím navolil jeden z programů a stiskl Start. Chvíli se nic nedělo a jemu se až zatmělo před očima zklamáním a hanbou. Konečně, ventil cvakl a začala se napouštět voda.

Když přišla žena domů, opadávaly z něj poslední nánosy nervozity. Pomalu se uklidňoval a čekal, až žena zajde do koupelny, čekal na její „jéé“. A když vyšla a objala ho, věděl, že teď je už zase vše v pořádku.

Pračka (JK)

Seděl na zemi s rozpaleným obličejem v dlaních a přemýšlel, co dál. V hlavě mu pořád dokola vířila jen slova: „Jsi debil! Debil... Totální blbec.“

Radost z překvapení, které chystal už několik dní, byla pryč, místo ní zůstal jen pocit vlastní hlouposti.

U branky zastavila dodávka. Konečně. Je to vždycky stejné, řeknou, že přijedou mezi desátou a jedenáctou, člověk si vezme v práci volno, pro jistotu spořádaně čeká už od půl desáté a oni si přijedou ve dvanáct. Z práce mu už několikrát volali. Celé dny tam sedí, nikdo ho nepotřebuje, sotva ovšem vytáhne paty, můžou se všichni pochopitelně, zbláznit! A k tomu řidič přijel bez závozníka. A začalo přšet.

„Budete mi s tím muset pomoci,“ řekne řidič opatrně.

Co mi zbývá, pomyslí si. Igelitový obal, mokrý od deště, nepříjemně klouže. Krabice má osmdesát kilo, přesně podle internetového katalogu. Ani ji nemůže na své straně pevně udržet.

Řidič je statný chlapík, jemu stěhování problém nedělá. Tak dál, ještě kousek. Krabice je konečně v chodbě domu, igelitový obal už není jen mokrý, jsou na něm cákance bláta, má je i na kalhotách. Nenapadlo ho, že by se měl převléknout, když bude muset stěhovat. Zavolal do práce, že si vezme na zbytek dne volno. Musí to dotáhnout do konce. Nožem rozřezává špinavý obal, trhá karton krabic, odhazuje polystyren na všechny strany. Teď! Teď tu stojí před ním v celé své kráse, nová automatická pračka! Stará už čtrnáct dní trčela v opravně, volali mu, že už ani nemá smysl ji opravovat. Ženě nic neřekl, chtěl jí připravit překvapení, už nějakou dobu bylo vidět, že jí nic nebaví, doma dělala všechno bez nadšení jakoby mechanicky. Byl trpělivý, snažil se každý pohyb dělat precizně a s rozmyslem. Krok po kroku, houpavým pohybem nutil pračku k pohybu ke dveřím koupelny, zatímco řidič vypisoval nějaké papíry, dával tak jasně najevo, že zde není proto, aby montoval cizí pračku. Ale jemu to teď bylo fuk. Pobavila ho myšlenka, že jejich nová pračka kráčí jako sochy moai na Velikonočním ostrově. Usmál se té myšlence – máme svou vlastní sochu moai!

Už stál přede dveřmi koupelny, ještě několik opatrných kroků a přes práh. Pračka se prudce zastavila. Tak tohle by

nečekal ani v nejčernějším snu. Došel do garáže pro metr, změřil pračku, pak rám dveří. Našel brožurku s návodem, nalistoval stránku s rozměry. Znovu změřil pračku a pak rám. Pračka byla skutečně o dva centimetry širší.

Popadla ho naprostá beznaděj. Krásná nová pračka se změnila v osmdesátikilového nepřítel, který se mu do očí smál.

Konečně se rozhodl. Zašel do dílny pro náradí a než uvolnil první šroub, zaváhal jen nepatrně.

Odstranil prvních šest šroubů a sňal zadní plastový kryt. Před ním se objevily čisté a lesklé trubičky a hladký kov bubnu. Bude to stačit? Pokusil se opatrně dostat pračku mezi dveře. Ne. Další dva šrouby, horní deska se začala kývat, ale ještě držela na kovových západkách. Tady? Strčil pod západku šroubovák a jemně zatlačil. Cítil, jak se plast prohýbá, tušil napětí, které v ohybu narůstá. Přenášelo se na něj, měl pocit, že každou chvíli praskne buď plastová západka, nebo jeho plíce zadržující dech. Konečně se horní deska uvolnila. S úlevou vydechl a opatrně ji opřel o zeď. Z nitra na něj hleděly plošné spoje osazené černými obvody, protivnými barevnými odpory a kondenzátory. Změť drátů mizela kdesi v hloubi, displej, zbavený opory horní desky, se propadl a bezmocně se houpal na pružném páskovém vodiči.

Na chvíli si zase sedl a pozoroval pračku z boku. Snažil se odhadnout své šance na úspěch. Tak jdeme, zavelel v duchu. Zeštíhlená pračka vklouzla mezi futra dveří a po chladné dlažbě poslušně doklouzala na svoje místo.

Pečlivost najednou vystřídala horečná a nervózní práce. Báł se. Nevěděl, jestli se mu podaří vše složit, dát stroj do pořádku tak, aby mu nezbyl jediný šroubek, báł se, aby nepřecvakl někde nějaký drátek nebo nezlomil plastovou západku. Dotáhl poslední šroubek. Zapojil přívod vody a odpad. Vsunul vidlici do zásuvky. S napětím navolil jeden z programů a stiskl Start. Chvíli se nic nedělo, bylo úplně ticho, a jemu se až zatmělo před očima zklamáním a hanbou. Konečně! Ventil lehce cvakl a začala se napouštět voda.

Když přišla žena domů, opadávaly z něj poslední nánosy nervozity. Pomalu se uklidňoval a čekal, až žena zajde do koupelny a řekne své obvyklé „jéé!“

A když vyšla a objala ho, věděl s určitostí, že teď bude načas už zase vše v pořádku.

Je to dobrý, je mi jasný ten směr, kterým se úpravy ubírají a kde dělám chybu.

Mám jen dvě drobné poznámky, zdánlivě nedůležité - barevné odpory ve mě nevyvolávají protivný pocit. Naopak, jsem s nimi kamarád celý život.

Poslední větu cítím jinak. Ve vaší verzi je to navození dočasného pocitu pohody a souznění se ženou. Já cítím bezpečí domova, nepatrnou enklávu, kterou obýváme uprostřed nepřátelského světa. Když se z něj na chvíli hrdina nechá vykolejit, potřebuje se ujistit, že teď je zase vše v pořádku a bude to trvat. V tuto chvíli, když jsem nucený to vyjádřit, si to teprve ujasňuji, může to proto znít poněkud chaoticky. A hlavně s takto ujasněným postojem je i pohled na povídku jiný a bylo by ji potřeba trochu přepsat.

Souhlasím. Komický pocit? Žádné chyby neděláte, výkladů je mnoho.

Až budu povídku upravovat, pokusím se zdůraznit myšlenku izolovaného domova, snad to nepřezenu.

Ale teď posílám povídku, kterou jsem dokončil včera. Snažil jsem se neroztahovat příliš věty a jako prioritu jsem si určil pojednat téma bez patosu, věcně. Co myslíte, povedl se záměr?

Vana (JL)

V první chvíli bolest ani necítil. Nelekl se, ne že by se všechno odehrálo tak rychle, ale v poslední době hrozně dlouho trvalo, než mu došlo, co se děje. Jako kdyby se každý podnět zvenčí musel do jeho mysli prodírat stovkami metrů hustého bláta. Jak ten pocit nesnášel! Ležel a snažil se zhodnotit situaci. Bolest se začala probouzet a sílila. Vystřelovala z pravé nohy, nahoře, někde z kyčle. Pokusil se nohou pohnout, bolest zesílila až k hranici nesnesitelnosti. Potichu zaskučel. Najednou si uvědomil, v jak bezvýchodné situaci je. Srdce mu klopytlo strachem. Pocítil záchvěv nenávisti k vlastnímu tělu. Bezmocně ležel na dně vany. Když uklouzl, něco si zlomil a teď se nemůže ani hnout.

Už dávno chtěl nechat koupelnu rekonstruovat, vyhodit starou, místy nenávratně poškrábanou vanu, objednat si krásný sprchový kout, z něhož by se nemusel nemohoucně a potupně drápat. Nemohl se ale rozhodnout, vpustit do svého domu bezohlednou partu řemeslníků, která by koupelnu naplnila hlukem, špínou a sprostým pokřikováním. Špinavými botami by šlapali po podlaze, ani by se neobtěžovali něčím ji zakrýt. Ve vzduchu by byl cítit prach vířený padajícími obklady, kladiva by je drtila na beztvaré střepe.

Nesnášel prach. Pokud jen trochu mohl, každý den jej pečlivě utíral, a když luxoval, měl pocit, jako kdyby se špíně a prachu za něco mstil. Když z knihovny vytáhl některou z knih, jimiž byl obklopen, vždy ji nejprve pečlivě oprášil, pak teprve ji rozevřel a téměř nábožně jí listoval. Nedokázal si představit, jak by mohl snášet to vtrhnutí zedníků a všeho, co představují, do jeho čistého a uspořádaného soukromí. Jak by jim mohl zabránit ve šlapání po čisté podlaze? V duchu slyšel to jejich:

„Nebojte, dědo, to se uklidí!“

Bolest zesílila. Zakňučel jako poraněný pes. Neměl se tady před kým stydět, nikdo ho neuslyší. Pokusil se posadit. Ne, tak to nejde, musí si pomoci rukama. Chytil se okrajů vany a zkoušel se přitáhnout, aby dosáhl alespoň trochu vzpřímenější polohy. Ruce mu ujely. Neměl sílu je sevřít. Vyčerpán pokusem, při němž zvedl jen nepatrně hlavu, sípavě oddechoval. Byla mu zima. Teplá voda dávno zmizela v odtoku a stejně by už asi byla vychladlá. Nahé a mokré tělo

rozechvěl nezvladatelný třes. Hořce si pomyslel, že by mu cvakaly zuby, kdyby nějaké měl. Snažil se ponořit do vzpomínek, aby konečně zastavil ten protivný křečovitý třes. Musel ale pořád myslet na ty chybějící zuby, myšlenka nešla z hlavy vypudit. Když dostal kompletní protézu, cítil se totálně poníženy. To ještě žila jeho žena. Viděla, že je zoufalý, a snažila se s ním mluvit, přesvědčit ho. Ne, to není konečná. Věděl, že není. Jen přestupní stanice, zapomenutá, špinavá a zaplivaná. Zašátral jazykem po bezzubých dásních a uvědomil si, jakou má žízeň.

Žízeň nebyla čím uhasit. Ve vaně už nezbývaly ani stopy vody. Jak dlouho tu asi leží? Alespoň mu už nebyla tak hrozná zima. Nepodařilo by se mu nohou postrčit páku baterie? Zkusil se znovu pohnout, bolestí se mu zatmělo před očima.

„Něco přece vydržíš, jsi chlap!“ říkal si v duchu a pak to řval i nahlas.

Podařilo se mu nohu zvednout snad o deset centimetrů, dál to nešlo. V té chvíli na něj beznaděj dolehla plnou silou. Věděl, že ho pár dní nebude nikdo hledat, nikoho si k sobě nepřipouštěl. Sousedé si zvykli, že se o ně nezajímá a opláceli mu stejným, dcera zavolala jednou týdně, někdy, když neměl náladu, jí telefon ani nebral.

Už nevěděl, jestli mu větší utrpení způsobuje poranění, žízeň nebo poloha, ve které leží a nemůže ji změnit, aby si alespoň trochu ulevil. Sám sebe se snažil přesvědčit, že mu nevadí smrt. Strašně by si přál, aby byla důstojnější, rychlá a ne tak bolestivá. Chtěl se s ní vyrovnat. Nikdy nepřiznal, že by v něco věřil, ale jako každý byl v duchu nejistý. Teď by se rád k něčemu obrátil. K Bohu, ke světlu. S radostí by se vydal do tunelu, kdyby se před ním otevřel.

Z dřimoty, či spíše lehké mdloby ho probudil telefon. Vybavil si přesně, kde leží. Odkládal ho na okraj kuchyňského stolu. V poslední době to tak dělal pravidelně, poté, co ho několikrát hledal na nemožných místech. V tichu prázdného domu se vyzvánění rozléhalo jako dělostřelecká palba. Marnost, podtržená tím vyzváněním, se ho už ani nedotýkala. Vzpomněl si na scénu z Bradburyho Mart'anské kroniky. V prázdném městě čas od času zazvoní telefon. Zvuk přístroje opuštěnost nesetře, naopak. Naznačí, že v dálce prakticky rovné nekonečnu je osamělý člověk. A možná také ne,

může to být jen hra náhodně spojených telefonních vedení. Uvědomil si patos své myšlenky, ale vědomí se mu znovu zastíralo.

Telefon se znovu rozezněl.

Kdyby se před ním tunel otevřel, to by mohlo být myslím lepší. Chybí dopsat předposlední delší větu. Věřte mi. Jinak skvělý, skvělý. Pozdější expozice dědy. Výborné!

Rád bych si zkusil napsat povídku s dialogy. Můžete mi prosím předem poslat několik poznámek k nim?

Pokud v povídce přinese servírka mladému muži, který sedí v prázdné kavárně, kávu a my cítíme, že se dívka nudí a chtěla by flirtovat, je mnoho způsobů, jak mladíkovi naznačí zájem. Smyslově předmětná řeč (není řečená naplno, pod hladinou) by byla, že kávu položí na stůl a místo, aby odešla, vezme zlehka řetízek a strčí si jej mezi zuby, překříží nohy, pramínek vlasů zasune za ucho.

V dialogu se zeptá: „Přejete si ještě něco? Když jste tady tak sám...“

To, co dodá autor, už doplní jasně její úmysly: ...usmála se a dlouze na něho hleděla. Nebo:

„Musíte mít hlad za celý den,“ řekla uštaraně a jemu to bylo příjemné, „nebyl jste tu v poledne. Že jste tu nebyl? V poledne.“

Přikývl a podíval se na ni s mírným pobavením.

„Tak když chvílku počkáte, řeknu kuchaři. Udělá vám minutku?“ Chvilí napjatě čekala. „Máte chuť?“

Lehce ho pohládila: „Že máte chuť...“

Tato ukázka je záměrně přehnaná, záleží na autorovi, jak jemně a vkusně vystaví dialog, nakolik bude dialog křehký a jemný. Mluvili jsme o lascivnosti. Je směšné, když oplzlá postava za každou větou chtivě pomrkává, nebo nedej bože přejíždí si jazykem rty. Opravdu stačí jednou naznačit, čtenář si to zapamatuje. Pokud v expozici o postavě prozradíte vlastnosti, je to to nejlepší. A doufám, že si uvědomujete, že každá postava má svůj jazyk, výrazový prostředek. Pokud jedna postava řekne: „Tak, jak jsme se dnes měli?“ Těžko po pěti stranách řekne druhá postava: „Učili jsme se dnes do školy, že jo?“

Pokud řekneme o postavě, že má zvučné err, nemusíme každé slovo s er zdůrazňovat.

Je dobré napsat si předem deník, poznámky o každé postavě. Vlastní životopis. Vědět o postavě co nejvíc. Chodí na houby? Miluje květiny, respektive nesnáší vůni květin. Tím

vzniká charakteristika postav. Moc se bude hodit v dialogu. Pokud chcete odehrávat děj na chalupě nebo v kavárně, laskavě si tu kavárnu navštivte nebo představte si chalupu, kde jste byli. Celý popis vyjde mnohem věrohodněji. I to patří k umění dialogu. Pokud sedí postava za zataženými záclonami, zmiňte se o nich v dialogu. Budeme ještě o tom hovořit.

Teď něco k nevěrohodnému dialogu, poznáte jej obyčejně tak, že se postavy navzájem oslovují a přitakávají si.

„Už jdeme, Jardo, pomalu dvě hodiny. Bolí mě nohy.“

„To máš pravdu, Mirku. Taky mě bolí nohy. Víc pravá, než levá. Ale i levá bolí jako čert. Jdeme už dvě hodiny. To máš pravdu.“

„Jardo, víš co? Odpočineme si. Taky tě pravá noha víc bolí?“ No, invence na tři knihy. Teď si to budete pamatovat celý život, vidíte, Jiří?

Pokud píšeme dialog nebo trialog, musíme dbát na rytmus postav?

Bezesporu. Dokonce se vyplatí na počítači rozložit text na dvě stránky, pravou a levou, a sledovat napsaný text jako výtvarné dílo. Dvě, natož tři postavy nesmějí používat stejný jazyk, verbálně si být podobné, a rytmus postav musí být nenásilně jiný. Od toho je deník, kdy si autor předem představí charakter postavy, habitus, účes; z toho potom vyplyne monolog postavy. Ortodoxně střídat krátkou větu s dlouhou odpovědí, nebo naopak, se stane napodruhé napotřetí okaté. Postava také nemluví jen ústy. Učiní gesto.

Mějme na paměti, že každá postava si jde za svým záměrem, sleduje svůj cíl.

Připomenu, kdy Hanka (*Lásky jedné plavovlásky*) je přemlouvána na schodech, aby šli spolu nahoru na pokoj. Milda je netrpělivý. Všimne si Hančiny jizvy na zápěstí. „To máte jizvu? Od skla?“ a táhne ji za ruku.

Hanka: „To není od skla.“ (Odmilka). „To jsem si udělala kvůli mamince. Ona... my jsme si nerozuměly.“ Milda (naléhavě): „Já mám taky jizvu, já vám ji ukážu. Pojd'te. Pojd'te na pokoj. Já vám ji ukážu.“

Skvěle napsaný dialog. Dojemný, až srdcervoucí. On chce skončit s dívkou v posteli. Vůbec nedbá, kolik osobních

dramat Hanka asi musela prožít. Diváka mrazí v zádech. A k tomu oba skvělí herci, vedení skvělým režisérem.

Mluvili jsme o tom, že největší škola osvojit si dialog je rozhlasová hra. Tam jiný výrazový prostředek (kromě vyprávěče či postavy, která provází dějem a posunuje jej dopředu) není. Pouze dialog. Jen si prosím nemyslete, že píšete krátké dialogy! Opak je pravdou. Autor napíše postavě do úst čtyři pět řádků a pak nechá stejně tak dlouze odpovědět druhou postavu. To se nedá poslouchat. Dialog, kdy promluví jedna postava, stačí na řádek. Replika druhé postavy také. V knize máte výhodu, že přímou větu můžete doplnit postřehem autora.

Pamatujte, že každá postava má v hlavě své starosti a zájmy a úmysly, ty v dialogu prozrazuje. Znovu opakují: „Představ si, strýčku Willi, že soused má tenisový kurt.“ Po chvíli, kdy už je rozhovor jinde, Willi Loman se optá: „To je jeho vlastní kurt?“ Geniální. Poznáme, co mu šlo celou dobou hlavou a co je pro něj důležité.

Namalujte si šipku a na ni myslíte, když píšete dialog. Pořád dopředu a nové informace. Nevracejte se, pokud to není vědomý úmysl. A neříkejte v dialogu notoricky známé informace, které už všichni protagonisté vědí. Udává se případ, kdy se ženám rybáři týden nevrátili z lovu. Ženy lkají, zoufají si. Lomí rukama. Až jedna žena praví: „To je hrůza, týden jsou už na moři na lovu a ještě se nevrátili!“ Síla, co? Prostá to žena. A prostý autor.

Potom je další příklad, který se udává: dialog pod kavalcem. To si tak večer, než přijdou kamarádi, připravíte magnetofon pod kavalec a spustíte jej, až všichni dorazí a budete mít hustou hru. Bez práce.

Pokud má autor trochu soudnosti, zjistí, že tento záznam nemá nic společného s uměním. Je možné záznam přepsat a škrtnat (protože psaní je škrtnání!), možná z toho něco malého zůstane. Ale moc tomu nevěřím. A *The factory* vznikla v 60. letech, kdy se snímali spáči pět hodin, nebo se spustila kamera a natáčel se bez stříhu polibek.

Poznámky k dialogům jsou opravdu skvělé! Koncepti povídky mám v hlavě, nevím ale, zda jsem si neukousl příliš velké sousto. Mám v tuto chvíli pocit, že se mi ji nepodaří

napsat tak, jak ji cítím. Pustit se do něčeho jiného, nebo riskovat, že téma "zkazím"?

Pracovat a pilovat! V žádném případě nic nezkazíte! Do toho!

Asi to vypadalo, že jsem se na delší dobu odmlčel, ale nějak jsem dával dohromady povídku, ve které by byla přímá řeč. Celkové vyznění se mi ale během psaní několikrát úplně převrátilo naruby, prostě si povídka žila svým vlastním životem. Dnes jsem ji dopsal a posílám.

Kohout (JL)

„Jirko, dones mi pivo, jinak se z toho dneska už...“ křikl na hospodského přes celou místnost, sotva vstoupil do dveří.

„Chlapi, dneska jsem ho málem dostal!“

Obrátil pozornost k několika štamgastům. Ledabyle hodil bundu na věšák a zamířil na místo, které už léta považoval za své.

„Chyběl mi takovýdle kousek,“ názorně ukázal malou mezeru mezi palcem a ukazováčkem.

„Ty vole, o čem mluvíš?“ zeptal se Fanouš a skelným pohledem hleděl kamsi mimo.

„O kohoutovi přece! Tos tu včera spal? Povídal jsem o něm celý večer!“

Spokojeně se rozvalil na židli. Hospodský před něj s bouchnutím postavil půllitr, nacvičeným pohybem vytáhl účtenku a udělal čárku.

„No konečně,“ zabručel, ale opatrně, aby si to hospodský Jirka nevysvětlil špatně, napil se žíznivě, zhluboka. Na ten první doušek se těšil vždycky nejvíc.

„Ty, Jendo, ale já taky nevím, o čem je řeč,“ ozval se soused po pravici, „vypadá to na dojemnou historku, ne?“

„Tak jo, pro ty, co to neslyšeli nebo chrápali, že, Fando? Historka o kohoutovi,“ s radostí se uvolil bavit celý stůl.

„Koupili jsme kohouta, prej aby slépkám nebylo smutno. Větší blbost jsme udělat nemohli. Napřed to nebylo tak hrozné, občas zakokrhal, tak jsme si říkali, že má opravdu zvučný hlas.“

Vyprávěl s rozkoší. Kdyby na tom chlapům záleželo, poznali by, že má celý příběh dopředu připravený. Napíná je, připravuje si půdu pro zápletku a pointu ubohého vesnického vyprávění.

„Ale potom...“ jedním hitem dopil pivo a kývl na hospodského, aby mu donesl další, „...to začalo. Nenápadně. Napřed kokrhal v šest, to mi moc nevadilo, možná tak v sobotu a neděli. Jenže ta mrcha se naučila vstávat ještě za tmy.“

„...ka mcha?“ Fanda se na chvílku probudil z opilecké letargie a asi zachytil jen poslední slova. Artikulace mu už moc nešla.

„Ty už máš taky dost! Zase nebudeš zítra nic vědět! Chrápej dál!“ odbyl ho a pokračoval dále.

„Teď už pravidelně kokrhá o půl čtvrté. Chápeš to?“ rozhlédl se po osazenstvu stolu, jako kdyby hromadně tykal všem, kteří tam seděli.

„Co blbneš, kohouti přece nekokrhaj za tmy,“ pokoušel se s ním přit soused po pravici, očividně ještě střízlivý, „leđa by ho něco probudilo, co třeba kuna?“

„Houby kuna,“ odsekl a přitáhl si k sobě další püllitr, který přistál na stole. Napil se, tentokrát to už nebyl ten první žízňivý doušek, ale labužnický srk, jímž vychutnával říz čerstvě natočeného piva.

„To totiž ještě není všechno!“ rozhlédl se podruhé. Díval se jim do tváří. Už jsou připraveni? Jsou zvědaví, napjatí?

„On totiž nekokrhá z kurníku! On přijde o půl čtvrté, vyskočí na stůl na pergole, čert ví, jak se tam trefí, když potmě prd vidí, a odtamad mi kokrhá přímo do okna. Přimo do postele!“ triumfoval a bušil pěstí do stolu, aby dal svým slovům větší důraz a patřičný rytmus. Zasmáli se více jeho hereckému vystoupení než kohoutí historce, dokonce i Fanda udělal něco jako ha-ha, ale asi ani nevěděl, čemu se jeho kumpáni smějí.

„Hele, nerozbij mi stůl, kecale!“ přátelsky ho napomenul hospodský.

„Dopij ten zbytek, tady máš další, nebudu tady furt běhat.“

„Tak to tu nech, aby ti nohy neupadly,“ poškleboval se.

„No a co slepice, jsou aspoň ty spokojené?“ ptal se souseď, aby zase rozproudil řeč.

„Ále...když ten blb vstává tak brzo, aby mě prudil, tak asi pak někam zaleze a na slepice...“ mávl znechuceně rukou.

„Představ si,“ teď už mluvil potichu a jen k svému souseďovi, „že jsem každý den od půl čtvrté vzhůru. To se nedá vydržet. Vzbudím se, a když se mi náhodou podaří zase zachrápnout, zakokrhá zase. Ten parchant asi ví, jestli spím, nebo ne.“

Chvíli se odmlčel a zadumaně pocučával své pivo, jako kdyby najednou zvald a dobrá nálada ho opustila. Pak zase začal, ale jako kdyby mluvil pro sebe:

„Když přšelo, schovával se v kurníku, nevytáh z něho paty. Já se ti, člověče, těšil na déšť, jako že budu moct spát dýl. To trvalo tak měsíc. Pak si zvyk. Teď chodí i v dešti.“

„Víš, čím mě dostal posledně?“ udělal dramatickou pauzu.

„Jeden den se na to vykašlal. A já se stejně probudil o půl čtvrté a byl jsem celý bez sebe. Čekal jsem, kdy zakokrhá, a když nekokrhal a nekokrhal, dostal jsem takový vztek, že už jsem vůbec nemohl usnout.“

Dopil další pivo. Ani se nestačil opřít do židle a natáhnout si nohy, už tu byl hospodský s dalším.

„To je rychlost, to je rychlost...“ usmíval se, když před ním půllitr přistál.

„Co já? E nevdís?“ pokoušel se z posledních sil Fanda.

„Co chceš? Máš dost!“ smál se mu hospodský.

„Seem u-pně szlivy!“

Komplikovaná věta Fandu vysílila a tak položil hlavu na stůl a dokonale přestal vnímat.

„Když mě v noci probudí a řve a řve, já ti ho v tu chvíli tak nenávidím. Nejraděj bych vstal, chytil ho a zabil. Ale jsem tak nevyspaný a utahaný, že se nemůžu přinutit vstát. Tak tam ležím a nenávidím ho, pořád dokola.“

Také trochu cítil, že mu tuhne jazyk. Nechtělo se mu mluvit dál, seděl a díval se do prázdna.

Jeho soused mlčení přerušil.

„Tak proč ho nechytíš. Sekyrkou... hlavu. A máš parádní polívku.“

Mávl rukou.

„To už jsem párkrát zkoušel. Dneska se mi to málem podařilo, už jsem ho měl na dosah, jenom kousek chyběl. Nevěřil bys, jak dovede kličkovat. A když už ho mám v rohu, tak ulítne. Jednou jsem ho zahnal do slepičárny. Už jsem na sto-pro věděl, že ho mám. Zamával křídla a najednou byl na střeše chlívka.“

V novém zápalu vyprávění předvedl, jak kohout mává křídly a téměř shodil nedopitou sklenici.

„To ho ale nesmíš lovit ožralej!“ smál se soused.

„Dej pokoj, s váma to taky stojí za houby, du domů,“ zvedl se.

„Jirko, napiš mi to a čau!“ rozloučil se a otráveně vyšel z hospody.

I když ještě nebylo tak pozdě, světlo ve vesnici nesvítilo. Měsíc visel nízko nad obzorem, po cestě se táhly dlouhé stíny a v nich se skrývala tajemná zákoutí. V hlavě cítil jen lehkost, žádnou opilost. Uvědomil si ji teprve, když za bran- kou domu vrazil do popelnice. Tiše zaklel. Mnul si naražený prst a lehce se kýval. Krátkou, ale ostrou bolestí se mu zato- čila hlava.

Nechtělo se mu domů. Sedl si na zápraží a civěl do noci. Obloha byla plná hvězd, ale zdálo se mu nepohodlné zaklá- nět hlavu. Žena ještě nespala, za oknem blikala televize. Ni- kdy mu nic nevyčítala. Věděl však, že jí jeho téměř každo- denní chození „na jedno“ vadí. Nedokázal si pomoci, zkoušel večer utlouct různými způsoby – dívat se na televizi, přečíst si noviny. Zoufale ho to nebavilo, otráveně usínal. Někdy se ženou prohodili pár slov, témata hovoru však vždy brzy vy- schla.

Zaslechl tiché zašustění trávy. Zpozorněl. Něco se blí- žilo. V přechodech ostrého měsíčního světla a temných stínů nedokázal nic rozeznat. Tiché ko-ko vyvolalo na jeho tváři úsměv. Kohout se slepě motal po zahradě, nic neviděl, choval se spíš jako náměsíčník. Kohout – náměsíčník, myšlenka ho pobavila. Věděl, že teď by měl konečně šanci ho chytit, ale nemohl se odhodlat. Co by s ním dělal? Kde by teď sháněl pytel, to by ho tam nechal do rána? Nebyl tak opilý, aby ztratil úsudek. Kohout vytušil, že mu nebezpečí nehrozí, došel až k němu. Zastavil se, přídřepl, natočil hlavu a upřel na něj oko. Chvilí seděli oba nehnutě, jako dva soupeři, od- hadující síly toho druhého.

„Zabiju tě,“ zašeptal.

„Nezabiješ,“ odpověděl stejně tiše kohout. „Nemáš na to.“

„Nenávidím tě.“

„Nikdy se mě nezbavíš. A ty to víš.“

Věděl. A záměrně to ignoroval.

Znenadání prudce vyskočil. Pokusil se kohouta popad- nout, sevřít ho v dlaních a snad mu i zakroutit krkem. Ucítil nával adrenalinu, prozatím drímajícího pod konejšivou hla- dinou piva. Kohout však, jako kdyby to předpokládal, posko- čil kousek dozadu a on nahmátl jen prázdný prostor. Na trávě, na všech čtyřech, zíral vztekle na vzdorovitého ptáka. Ten se mu smál. Zřetelně slyšel jeho ha, ha, trochu zdušené

zavřeným zobákem. Oko bezvýrazně hledělo, cítil z něj potměšilý výsměch. Vstal z trávy, oprášil si kolena, a aniž by věnoval kohoutovi poslední pohled, šel domů.

Žena seděla u televize, posté dávali nějaký starý zábavný pořad, který už vůbec zábavný nebyl. Posadil se vedle ní a snažil se chvíli sledovat věčné opakování socialistického odpadu.

„Smrdíš,“ řekla mu mírně.

Vůbec neměl chuť vstát a jít se sprchovat. Pach piva a hospodského kouře mu připadal jako ochranný obal, měkká a hebká deka, do které se mohl zabalit. Nejraději by si lehl do postele tak, jak byl. Špinavý, hnusný, izolovaný od vnějšího světa. Ale něco nesrozumitelného zabručel a šel do koupelny.

A pak už jen: „Jdu spát.“

Věnovala mu krátký pohled, dokonce i letmý úsměv.

Jak dlouho spal? Pět minut? Byla tma, po paměti nahmátl mobil a podíval se na jeho rozsvícený displej. Ani se nemusel namáhat. Číslice 3:30 svítily výsměšně. Zalil ho vztek a při dalším vítězoslavném kykyrykýýý zesílil. Zoufale se mu nechtělo vylézat z teplého pelechu, zvlášť když věděl, že by to bylo zase zbytečné. Přetáhl si deku přes hlavu, aby alespoň částečně ztlumil kohoutí křik. Ještě chvíli spát, třeba jen deset minut. Nebyl vůbec schopný vymyslet, co všechno by za to dal.

Přijel z práce dřívě. Z kufru auta vytáhl nový pytel a pohodil ho na zem. Šel se převléknout a ani pořádně neodpověděl ženě na dotaz, co bude dělat. Nemyslel to zle, ale nechtěl, byť jen myšlenkou, zavadit o své plány. Věřil, že by pak z nich sešlo. Už v okamžiku, kdy vycházel ze dveří, mu srdce tlouklo o poznání rychleji. Byl na lovu, vyzbrojený pytlem a odhodláním. Kohouta zpozoroval už z dálky, ale vůbec ho nepotřeboval vidět. Vnímal ho uvnitř své hlavy. Kořist. Instinkt pravěkého lovce. Blížil se k ptákovi pomalu, lhostejně. Věděl, že to poznal, dobře si pamatoval jejich noční rozhovor. Kohout nedal nic najevo. Jen se na zlomek vteřiny zarazil a pak dál pařátem rozhraboval hlínu. A pak se stalo něco podivného.

Místo, aby se jako vždycky dal na útěk, čekal.

„Čekáš, až tě chytну a zabiju?“ projela mužovou hlavou myšlenka.

„Ty mě nezabiješ, nemáš na to!“

I tato odpověď se ozvala v hlavě, ale vyděsila ho stejně, jako kdyby pták otevřel zobák a vši silou mu ji vpálil rovnou do očí. Už to chtěl mít z krku, skočil, nahmátl tvrdé peří, šhubající se křídla a ve zmatku to vše strčil do pytle a zavázal ho. Rozhostilo se ticho. Kdyby nevěděl, že je vevnitř, mohl by pytel považovat za prázdný. Vevnitř se nic nepohnulo. Sedl si na trávu a těžce oddychoval. Ne námahou, ale přestálým stresem. Uvažoval, co dál. Pohled mu zabloudil ke špalku, do kterého byla zaseknutá sekera. V duchu si představil, jak z kohoutova bezhlavého krku stříká krev, a pařáty, které drží v ruce, se svírají v bezmocné křeči. Teď, kdy jeho několikaměsíční trápení leželo vedle něj v pytli, byl vztek ten tam. Uvědomil si, že opravdu nemá na to, aby zabíjel.

Naložil pytel do auta, už věděl, co s ním udělá. Z vesnicí zastavil a zašel do lesíka. Hned za ním byl plot a přes něj kohouta přehodil. Bažantnice by mohla představovat něco jako drůbeží ráj. Rychle a ledabyly zmuchlal prázdný pytel, musel okamžitě pryč. Nechtěl, aby ho někdo viděl, a hlavně nechtěl, aby mu kohout dal najevo svou převahu. Nebyl zvědavý, jestli zmizel někde v trávě, nebo zda tam stojí u plotu a s pohrdáním na něj hledí.

Už se nemohl dočkat, až bude večer zase v hospodě. Tentokrát ale nevolal rovnou ode dveří na hospodského, jen si sedl ke svému stolu mezi chlapy a usmíval se. Byl nezvykle tichý, čekal, až se před ním objeví půllitr rezavého moku, ještě chvíli otálel, než se zhluboka napil. A teprve pak řekl:

„Chlapi, dnes jsem ho dostal. Nevěřili byste, kolik z něho bylo krve!“

Vyházejte oslovování, prosím proškrtejte a bude to ono!
Nadýchané knedlíky! Psát je umění škrtat.

„Zbavit se zbytečného mramoru.“
Rodin

Proškrťám. A děkuji, že jste mi to připomněl.

Pohádka o kohoutkovi (JK)

„Chlapi, dneska jsem ho málem dostal!“ křikl přes celou místnost, sotva vstoupil do dveří.

Několik štamgastů se k němu otočilo. Ledabyly hodil bundu na věšák a zamířil na místo, které už léta považoval za své.

„Chyběl takovýhle kousek.“ Spokojeně se rozvalil na židli. Hospodský před něho s bouchnutím postavil půllitr. Na ten první doušek se těšil vždycky nejvíce.

„Větší blbost jsme udělat nemohli...“ Kdyby na tom chlapům záleželo, poznali by, že má celý příběh dopředu připravený. Jen je napíná a připravuje si půdu pro pointu svého vyprávění.

„... začalo to nenápadně. Napřed kokrhal v šest, to by mně moc nevadilo. Možná tak v sobotu. A v neděli. Jenže ta mrcha se naučila vstávat ještě za tmy...“

„... Jaká mrcha?“ Jeden ze štamgastů, prost'áček Fanda se na chvíli probudil z opilecké letargie.

„Hele, chrápej dál!“ odbyl ho a pokračoval dál.

„Teď už ta potvora kokrhá už půl čtvrtý. Chápete to?“

„Je to blbost. Kohouti přece nekokrhaj za tmy. Leda by ho něco probudilo, to беру. Co třeba kuna?“

„Kuna!“ odsekl a přitáhl si k sobě další půllitr, který přistál na stole. „To totiž ještě není všechno, pánové!“ rozhlédl se podruhé. Díval se jim do tváří. Už jsou připraveni? Jsou zvědaví a řádně napjatí?

„On totiž,“ pokračoval do ticha, „on totiž nekokrhá z kurníku! Mrcha. On totiž přijde o půl čtvrtý, vyskočí si na stůl, čert ví jak se tam trefí, když potmě prd vidí, a odtamad mi kokrhá přímo do okna. Přímo do mé postele!“ Zasmáli se více jeho hereckému vystoupení než kohoutí historce. Dokonce i Fanda udělal něco jako ha-ha, ale patrně dost dobře ani nevěděl, čemu se jeho kumpáni smějí.

„No a co slepice? Jsou aspoň spokojené?“ mrkl na něho soused, aby zase rozproudil řeč.

„Ále...Když ten blb vstává tak brzo, aby mě prudil, tak asi pak někam zaleze a na slepice...“ mávl znechuceně rukou.

„Představ si,“ teď už mluvil potichu a jen k svému sousedovi, „že jsem každý den od půl čtvrtý vzhůru. To se nedá

vydržet. Vzbudím se, a když se mi náhodou podaří zase zachránout, zakokrhá zase. Ten parchant asi ví, jestli spím, nebo ne.“

Chvilí se odmlčel a zadumaně pocucával své pivo. Jako kdyby najednou zvadl a dobrá nálada ho opustila. „A když přšelo, schovával se v kurníku, nevytáh z něho paty. Já se ti, člověče, těšil na déšť, jako že budu moct spát dýl. To trvalo tak měsíc. Pak si zvyk i na ten déšť... Teď chodí i v dešti.“

Udělal dramatickou pauzu: „Víš, čím mě dostal posledně? Jeden den se na to vykašlal. A já se stejně probudil o půl čtvrté a byl jsem celý bez sebe. Čekal jsem, kdy zakokrhá. A když nekokrhal a nekokrhal, dostal jsem takovej vztek, že už jsem vůbec nemohl usnout.“

Ani se nestačil opřít zády do židle a natáhnout si nohy, už tu byl hospodský s dalším kouskem.

„To je rychlost, to je rychlost...“ usmíval se, když před ním půllitr přistál.

„A coo já?“ tak komplikovaná věta prostáčka Fandu vyčerpala natolik, že položil hlavu na stůl a dokonale přestal vnímat.

„Když mě v noci probudí a řve a řve, já ti ho v tu chvíli tak nenávidím! Nejraděj bych vstal, chytil ho a zabil. Jenže... jsem tak nevyspalý a utahaný, že se nemůžu přinutit vstát. Tak tam ležím a nenávidím ho. Pořád dokola...“

Také trochu cítil, že mu tuhne jazyk. Nechtělo se mu mluvit dál, tak jen seděl a díval se do prázdna.

„Tak proč ho nechytíš?“ Jeho soused přerušil mlčení. „Hezky sekyrkou... pěkně bác! Rovnou do hlavy. A máš parádní polívku.“

Mávl rukou. „Zrovna dneska se mi to málem podařilo. Už jsem ho měl na dosah, jenom ten kousek chyběl. Nevěřil bys, jak dovede ta mrcha kličkovat! A když už ho mám v rohu, tak ulítne. Jednou jsem ho zahnal do slepičárny. Jasná věc, to už jsem věděl na stopro, že je můj. Zamával křídly a najednou byl na střeše chlívka.“

V novém zápalu vyprávění předvedl, jak kohout mává křídly a téměř shodil nedopitou sklenici.

„To ho ale nesmíš lovit ožralej!“ usmál se soused.

„Dejte mi pokoj, s váma to taky stojí za houby,“ těžce se zvedl. „Napiš mi to!“ křikl na hostinského a namáhavě vyšel z hospody.

I když ještě nebylo tak pozdě, světlo ve vesnici nesvítilo. Měsíc stál nízko nad obzorem, po cestě se táhly dlouhé stíny a tajemná zákoutí. V hlavě cítil jen lehkost, žádnou opilost. Uvědomil si ji teprve, když za brankou domu vrazil do popelnice. Tiše zaklel.

Nechtělo se mu domů. Sedl si na zápraží a civěl do noci. Obloha byla plná hvězd, ale zdálo se mu namáhavé zaklánět hlavu. Za oknem blikala televize, žena ještě nespala. Nikdy mu nic nevyčítala. Věděl moc dobře, že jí to jeho každodenní chození „na jedno“ vadí. Nedokázal si pomoci, zkoušel večer utlouct různými způsoby – dívat se na televizi, přečíst si noviny, hrát spolu domino. Zoufale ho to nebavilo a otráveně usínal. Někdy se ženou prohodili pár slov, témata hovoru vždycky velmi brzy vyschla.

Zaslechl tiché zašustění trávy. Zpozorněl. Něco se blížilo. V přechodech ostrého měsíčního světla a temných stínů nedokázal nic rozeznat. Tiché ko-ko vyvolalo na jeho tváři úsměv. Kohout se slepě motal po zahradě, nic neviděl, choval se spíše jako náměsíčník. Věděl, že teď by měl konečně šanci ho chytit. Jenže co by s ním dělal? Kde by teď sháněl pytel, to by ho tam nechal do rána? Nebyl tak opilý, aby ztratil úsudek.

Kohout určitě vytušil, že mu nebezpečí nehrozí, došel až k němu. Potvora. Zastavil se, přidřepel, natočil hlavu a upřel na něj oko. Chvilí seděli oba nehnutě, jako dva soupeři, odhadující síly toho druhého.

„Zabiju tě,“ zašeptal.

„Nezabiješ,“ odpověděl stejně tiše kohout. „Nemáš na to.“

„Nenávidím tě.“

„Nikdy se mě nezbavíš. A ty to víš.“

To věděl. Ale záměrně to ignoroval.

Znenadání prudce vyskočil. Pokusil se kohouta popadnout, sevřít ho v dlaních a snad mu i zakroutit krkem. Ucítil nával adrenalinu prozatím dřímajícího pod konejšivou hladinou piva. Kohout ale, jako kdyby to předpokládal, uskočil kousek dozadu a on nahmátl jen prázdný prostor. Na trávě, na všech čtyřech, zíral vztekle na vzdorovitěho ptáka. Ten se mu smál. Zřetelně slyšel jeho smích, trochu dušený zavřeným zobákem. Oko na něho hledělo, cítil z něj potměšilý

výsměch. Vstal z trávy, oprášil si kolena, a aniž by věnoval kohoutovi pohled, vešel do domu.

Žena seděla u televize, posté dávali nějaký starý zábavný pořad, který už vůbec zábavný nebyl. Posadil se vedle ní a snažil se chvíli sledovat věčné opakování socialistického odpadu.

„Smrdíš,“ řekla.

Vůbec neměl chuť vstát a jít se sprchovat. Pach piva a hospodského kouře mu připadal jako ochranný obal, měkká a hebká deka, do které se mohl zabalit. Nejraději by si lehl do postele rovnou tak, jak byl. Špinavý, hnusný, izolovaný od vnějšího světa. Ale něco nesrozumitelného nakonec stejně zabručel a šel poslušně do koupelny.

Věnovala mu krátký pohled, dokonce i letmý úsměv.

Jak dlouho spal? Pět minut? Byla tma, po paměti nahmátl mobil. Číslice 3:30 svítily výsměšně. Zaplavil ho vztek a při dalším vítězoslavném kykyrykýýý zesílil. Zoufale se mu nechtělo vylézat z teplého pelechu, tím spíš, když věděl, že by to bylo totálně zbytečné. Přetáhl si deku přes hlavu, aby alespoň částečně ztlumil kohoutí křik. Ještě chvíli spát, třeba jen deset minut. Nebyl vůbec schopný vymyslet, co všechno by za to dal.

Přijel z práce dříve. Z kufru auta vytáhl nový pytel a pohodil ho na zem. Šel se převléknout a ani pořádně neodpověděl ženě na dotaz, co bude dělat. Už v okamžiku, kdy vycházel ze dveří, mu srdce tlouklo o poznání rychleji. Byl na lovu, vyzbrojený pytlem a pevným odhodláním. Kohouta zpozoroval už z dálky, ale vůbec ho nepotřeboval vidět. Vnímal ho uvnitř své hlavy. Kořist. Instinkt pravěkého lovce. Blížil se k ptákovi pomalu, lhostejně. Věděl, že to ta mrcha poznala, dobře si pamatovala ten jejich noční rozhovor. Jenže kohout nedal nic najevo; jen se na zlomek vteřiny zarazil a pak dál klidně pařátem rozhraboval hlínu. A pak se stalo něco podivného.

Místo aby se jako vždycky dal na útěk, čekal.

„Čekáš, až tě chytnu a zabiju?“ řekl.

„Ty mě nezabiješ, nemáš na to!“

Ta slova ho vyděsila stejně, jako kdyby pták opravdu otevřel zobák a vši silou mu odpověď vpálil rovnou do očí. Už to chtěl mít z krku, skočil, nahmátl tvrdé peří, šhubající se křídla a ve zmatku to vše strčil do pytle a zavázal ho. A bylo

to. Kdyby nevěděl, že je vevnitř, mohl by pytel považovat za prázdný. Vevnitř se nic nepohnulo. Sedl si na trávu a těžce oddychoval. Ne námahou, ale přestálým stresem. Uvažoval, co dále. Pohled mu zabloudil ke špalku, do kterého byla zaseknutá sekera. V duchu si představil, jak z kohoutova bezhlavého krku stříká horká tmavá krev a pařáty, které drží v ruce, se svírají v bezmocné křeči. Teď, kdy jeho několikaměsíční trápení leželo vedle něho v uzavřeném pytli, byl vztek ten tam.

Naložil pytel do auta, už věděl, co s ním udělá. Hned za vesnicí zastavil a vešel do lesíka. Hned za ním byl plot. Přes něj kohouta přehodil. Bažantnice by mohla představovat něco jako drůbeží ráj. Rychle a ledabyle zmuchlal prázdný pytel, musel okamžitě pryč. Nechtěl, aby ho někdo viděl, a hlavně nechtěl, aby mu kohout dal najevo svou převahu. Nebyl zvědavý, jestli zmizel někde v trávě, nebo zda tam stojí u plotu a s pohrdáním na něho hledí.

Už se nemohl dočkat, až bude večer zase v hospodě. Tentokrát ale nevolal rovnou ode dveří na hospodského. Jen si sedl ke svému stolu a usmíval se.

Byl nezvykle tichý, čekal, až se před ním objeví půllitr. Potom stejně ještě chvíli otálel, než se zhluboka napil. A teprve pak řekl:

„Chlapi, dnes jsem ho dostal. Nevěřili byste, kolik z něho bylo krve!“

Pohádka o kohoutkovi II (JK)

„Chlapi, dneska jsem ho málem dostal!“ křikl přes celou místnost, sotva vstoupil do dveří.

Několik štamgastů se k němu otočilo. Ledabyly hodil bundu na věšák a zamířil na místo, které už léta považoval za své.

„Chyběl takovýhle kousek.“ Spokojeně se rozvalil na židli a rozhlédl se kolem sebe. Hospodský před něho s bouchnutím postavil půllitr. Na ten první doušek se těšil vždycky nejvíc.

„Větší blbost jsme udělat nemohli...“ Kdyby na tom chlapům záleželo, poznali by, že má celý příběh dopředu připravený. Jen je napíná a připravuje si půdu pro pointu svého vyprávění.

„... začalo to nenápadně. Napřed kokrhal v šest, to by mně moc nevadilo. Možná tak v sobotu. A v neděli. Jenže ta mrcha se naučila vstávat ještě za tmy...“

„... Jaká mrcha?“ Jeden ze štamgastů, prostáček Fanda se na chvilku probudil z opilecké letargie.

„Hele, chrápej dál!“ odbyl ho, a pokračoval:

„Teď už ta potvora kokrhá už půl čtvrtý. Chápete to?“

„Je to blbost. Kohouti přece nekokrhaj za tmy. Leda by ho něco probudilo, to беру. Co třeba kuna?“

„Kuna!“ odsekl a přitáhl si k sobě další půllitr, který přistál na stole. „To totiž ještě není všechno, pánové!“ rozhlédl se podruhé. Díval se jim do tváří. Už jsou připraveni? Jsou zvědaví a řádně napjatí?

„On totiž,“ pokračoval do ticha, „on totiž nekokrhá z kurníku! Mrcha. On si totiž přijde o půl čtvrtý, vyskočí na stůl, čertví jak se tam trefí, když potmě prd vidí, a odtamad mi kokrhá přímo do okna. Přímo do mé postele!“ Zasmáli se víc jeho hereckému vystoupení než kohoutí historce. Dokonce i Fanda udělal něco jako ha ha, ale patrně dost dobře ani nevěděl, čemu se jeho kumpáni smějí.

„No a co slepice? Jsou aspoň spokojené?“ mrkl na něho soused, aby zase rozproudil řeč.

„Ále... Když ten blb vstává tak brzo, aby mě prudil, tak asi pak někam zaleze a na slepice--“ mávl znechuceně rukou.

„Představ si,“ teď už mluvil potichu a jen k svému sousedovi, „že jsem každý den od půl čtvrtý vzhůru. To se nedá

vydržet. Vzbudím se, a když se mi náhodou podaří zase zachránout, zakokrhá zase. Ten parchant asi ví, jestli spím, nebo ne.“

Chvilí se odmlčel a zadumaně pocucával své pivo. Jako kdyby najednou zvadl a dobrá nálada ho opustila. „A když přšelo, schovával se v kurníku, nevytáh z něho paty. Já se ti, člověče, těšil na déšť, jako že budu moct spát dýl. To trvalo tak měsíc. Pak si zvyk i na ten déšť... Teď chodí i v dešti.“

Udělal dramatickou pauzu: „Víš, čím mě dostal posledně? Jeden den se na to vykašlal. A já se stejně probudil o půl čtvrté a byl jsem celý bez sebe. Čekal jsem, kdy zakokrhá. A když nekokrhal a nekokrhal, tak jsem dostal tak hroznej vztek, že už jsem tuplem nemohl usnout.“

Ani se nestačil opřít zády do židle a natáhnout si nohy, už tu byl hospodský s dalším kouskem.

„To je rychlost, to je rychlost...“ usmíval se, když před ním půllitr přistál.

„A coo já?“ Tak komplikovaná věta prost'áčka Fandu vyčerpala do takové míry, že položil blaženě hlavu na stůl a dokonale přestal vnímat okolí.

„Když mě v noci probudí a řve a řve, já ti ho v tu chvíli tak nenávidím! Nejraděj bych vstal, chytil ho a zabil. Jenže... jsem tak nevyspalý a utahaný, že se nemůžu přinutit vstát. Tak tam ležím a nenávidím ho. Pořád dokola...“

Také trochu cítil, že mu tuhne jazyk. Nechtělo se mu mluvit dál, a tak jen seděl a díval se do prázdna.

„Tak proč ho nechytíš?“ jeho soused přerušil mlčení, „hezky sekyrkou... pěkně bác! Rovnou do hlavy. A máš parádní polívku.“

Mávl rukou. „Zrovna dneska se mi to málem podařilo. Už jsem ho měl na dosah, jenom ten kousek chyběl. Nevěřil bys, jak dovede ta mrcha kličkovat! A když už ho mám v rohu, tak ulítne. Jednou jsem ho zahnal do slepičárny. Jasná věc, to už jsem věděl na tuty, že je můj. Jenže von zamával křídla a frnk! Byl na střeše chlívká.“

V novém zápalu vyprávění předvedl, jak kohout mává křídly a téměř shodil nedopitou sklenici.

„To ho ale nesmíš lovit ožralej!“ usmál se soused.

„Dejte mi pokoj, s váma to taky stojí za houby,“ těžce se zvedl. „Napiš mi to!“ křikl, namáhavě vyšel z hospody.

I když ještě nebylo tak pozdě, světlo ve vesnici nesvítilo. Měsíc stál nízko nad obzorem, po cestě se táhly dlouhé stíny a tajemná zákoutí. V hlavě cítil jen lehkost, žádnou opilost. Uvědomil si ji teprve, když za brankou domu vrazil do popelnice. Tiše zaklel.

Nechtělo se mu domů. Sedl si na zápraží a civěl do noci. Obloha byla plná hvězd, ale zdálo se mu namáhavé zaklánět hlavu. Za oknem blikala televize, žena ještě nespala. Nikdy mu nic nevyčítala. Věděl moc dobře, že jí to jeho každodenní chození „na jedno“ vadí. Nedokázal si pomoci, zkoušel večer utlouct různými způsoby – dívat se na televizi, přečíst si noviny, hrát s ní domino. Zoufale ho to nebavilo a otráveně usínal. Někdy se ženou prohodili pár slov, jenže témata hovorů vždycky velmi brzy vyschla.

Zaslechl tiché zašustění trávy. Zpozorněl. Něco se blížilo. V přechodech ostrého měsíčního světla a temných stínů nedokázal nic rozeznat. Tiché ko ko vyvolalo na jeho tváři úsměv. Kohout se slepě motal po zahradě, nic neviděl, choval se spíše jako náměsíčník. Věděl, že teď by měl konečně šanci ho chytit. Jenže co by s ním dělal? Kde by teď sháněl pytel, to by ho tam nechal do rána? Nebyl tak opilý, aby ztratil úsudek.

Kohout určitě vytušil, že mu žádné nebezpečí nehrozí, a tak došel až k němu. Potvora. Zastavil se, přidřepl, natočil hlavu a upřel na něho oko. Chvilí seděli oba nehnutě. Jako dva soupeři, odhadující síly toho druhého.

„Zabiju tě,“ zašeptal.

„Nezabiješ,“ odpověděl stejně tiše kohout.

„Nenávidím tě.“

„Nikdy se mě nezbavíš. A ty to víš.“

To věděl. Ale záměrně to ignoroval.

Znenadání prudce vyskočil. Pokusil se kohouta popadnout, sevřít ho v dlaních a snad mu i zakroutit krkem. Ucítil nával adrenalinu, prozatím dřímajícího pod konejšivou hladinou piva. Kohout ale, jako kdyby to předpokládal, uskočil kousek dozadu a on nahmátl jen prázdný prostor. Na trávě, na všech čtyřech, zíral vztekle na vzdorovitěho ptáka. Ten se mu smál. Zřetelně slyšel jeho smích, trochu dušený zavřeným zobákem. Oko na něho hledělo, cítil z něj potměšilý výsměch. Vstal z trávy, oprášil si kolena, a aniž by věnoval kohoutovi sebemenší pohled, vešel do domu.

Žena seděla u televize, posté dávali nějaký starý zábavný pořad, který už vůbec zábavný nebyl. Posadil se vedle ní a snažil se chvíli sledovat věčné opakování socialistického odpadu.

„Smrdíš,“ prohlásila klidně.

Vůbec neměl chuť vstát a jít se osprchovat. Pach piva a hospodského kouře mu připadal jako ochranný obal. Měkká a hebká deka, do které se mohl zabalit. Nejraději by si lehl do postele, rovnou tak, jak byl. Špinavý, hnusný, izolovaný od vnějšího světa. Ale něco nesrozumitelného nakonec stejně zabručel a šel poslušně do koupelny.

Věnovala mu krátký pohled, dokonce i letmý úsměv.

Jak dlouho spal? Pět minut? Byla tma, po paměti nahmátl mobil. Číslice 3:30 svítily výsměšně. Popadl ho vztek, a při dalším vítězoslavném kykyrykýýý ještě víc zesílil. Zoufale se mu nechtělo vylézat z teplého pelechu, tím spíš, když věděl, že by to bylo totálně zbytečné. Přetáhl si deku přes hlavu, aby alespoň částečně ztlumil kohoutí křik. Ještě chvíli spát, třeba jen deset minut. Nebyl vůbec schopný pomyslet, co všechno by za to dal.

Přijel z práce dříve. Z kufru auta vytáhl nový pytel a pohodil ho na zem. Šel se převléknout a ani pořádně neodpověděl ženě na dotaz, co bude dělat. Už v okamžiku, kdy vycházel ze dveří, mu srdce tlouklo o poznání rychleji. Byl na lovu, vyzbrojený pytlem a pevným odhodláním. Kohouta zpozoroval už z dálky, ale vůbec ho nepotřeboval vidět. Vnímal ho uvnitř své hlavy. Kořist. Instinkt pravěkého lovce. Blížil se ptákovi pomalu, lhostejně. Věděl, že to ta mrcha poznala, dobře si pamatovala ten jejich noční rozhovor. Jenže kohout nedal nic najevo; jen se na zlomek vteřiny zarazil a pak dál naoko klidně pařátem rozhraboval hlínu. A pak se stalo něco podivného.

Místo aby se jako vždycky dal na útěk, čekal.

„Čekáš, až tě chytnu a zabiju?“ řekl.

„Ty mě nezabiješ. Nemáš na to.“

Ta slova ho vyděsila stejně, jako kdyby pták opravdu otevřel zobák a vši silou mu ta slova vpálil přímo do očí. Už to chtěl mít z krku. Skočil, nahmátl tvrdé peří, šubající se křídla a ve zmatku to všechno strčil do pytle a zavázal. A bylo to. Kdyby nevěděl, že je kohout opravdu vevnitř,

mohl by pytel považovat za prázdný. Vevnitř se nic nepohnulo.

Sedl si na trávu a těžce oddychoval. Ne námahou, ale přestálým stresem. Uvažoval, co dále. Pohled mu zabloudil ke špalku, do kterého byla zaseknutá sekera. V duchu si představil, jak z kohoutkova bezhlavého krku stříká horká tmavá krev a pařáty, které drží v ruce, se svírají v bezmocné křeči. Teď, kdy jeho několikaměsíční trápení leželo vedle něho v uzavřeném pytli, byl vztek ten tam.

Naložil pytel do auta, už věděl, co s ním udělá. Hned za vesnicí zastavil a vešel do lesíka. Hned za ním byl plot. Přes něj kohouta přehodil.

Bažantnice by mohla představovat něco jako drůbeží ráj. Rychle a ledabyly zmuchlal prázdný pytel, musel okamžitě pryč. Nechtěl, aby ho někdo viděl, a hlavně nechtěl, aby mu kohout dal najevo svou převahu. Nebyl zvědavý, jestli hned zmizel někde v trávě, nebo zda tam stojí u plotu a s pohrdáním na něho hledí.

Už se nemohl dočkat, až bude večer zase v hospodě.

Tentokrát ale nevolal rovnou ode dveří na hospodského. Jen si sedl ke svému stolu a spokojeně se usmíval:

„Chlapi, dnes jsem ho dostal. Nevěřili byste, kolik z něho bylo krve.“

Počkal, až se před ním objeví půllitr. Potom stejně ještě chvíličku otálel, než se zhluboka napil.

Děkuji za verze Kohouta. Jsou hodně proškrtané, ale nezbývá než přiznat, že to povídce právem patří. Udělal bych to sám, i když ne v takové míře. Musím se zbavit pocitu, že když škrtám slova, mrzačím vlastní dítě. To je těžké.

K vaší verzi Kohouta mám osobní připomínku - jako vy nemáte rád některá slova, tak mám já averzi ke slovu "pohádka" v názvu, pokud to není opravdu pohádka, nejlépe B.Němcové. Nevím, kde jsem k ní přišel. A má ještě jeden konec, pokusím se ho krátce naznačit, za chvíli mi už upadne hlava:

...pokračuje hospoda - Vjelo do něj furiantství a pil více než obvykle. Pivo prostřídal několika panáky a o tom, jak se dostal do postele, měl jen mlhavou představu. Žena mu něco říkala, když si pokoušel obléknout pyžamo, ale nebyl schopen vnímat co.

Probudilo ho hlučné kykyryký. Automaticky, jak byl zvyklý, sáhl po mobilu. Ukazoval něco po páté.

„Zabiju tě,“ pomyslel si vztekle. Náhle si ale vzpomněl, že kohouta odvezl do bažantnice. Že by se dokázal vrátit?

„Kde se tu vzal?“ vyhrkl nahlas.

Žena sebou trhla, probudila se z hlubokého spánku.

„Prosím tě, co děláš. Vždyť jsem ti večer říkala, že jsme včera na výstavě vyhráli krásného kohouta.“

„Nikdy se mě nezbavíš!“

Ta věta mu začala dávat jiný smysl.

Ještě jeden dotaz k povídce o kohoutovi - první věta:

„Jirko, dones mi pivo, jinak se z toho dneska už...“

ve vaší verzi není proto, aby povídka začínala větou, kterou i končí, nebo ji považujete za zbytečnou a navíc má v sobě to oslovení?

Otevření povídky jsem vyhozením věty udělal tajemnější: kde je, co chce říct. Až potom zjistíme prostředí. Pointu: „...krve!“ bych nedal jako totální konec, ale zabalil do poslední věty. Tím naznačím větší jemnost. Kromě toho poslední slovo by bylo agresivní. Bacha na hantec! Ať dvě postavy nemají stejný slovník. Postava hostinského skvělá, nepromluví. Nemusí vytáhnout papírek a psát čárku. To všichni stejně víme a známe, jen to retarduje. Napětí před

další větou nebylo v úmyslu. Nakonec, protože citově jsou sblížení (nezabil), jsem použil slovo kohoutkovi. Moc hezká povídka. Manželka nemá „deník“, nic o ní nevím.

Platí v současné literatuře pravidlo (velmi volně podle Čechova), že pokud v první kapitole visí na stěně puška, mělo by se z ní v druhé či třetí kapitole vystřelit? Uznáváte ho vy?

Samozřejmě! Bez výhrady. To je zlaté pravidlo, které platí pořád. Čechov píše v dopise: „...pamatuj, že když je v expozici zmíněná puška na stěně, tak musí v závěru hry vystřelit!“ Jsou to zažitá pravidla. Stejně, jako když se něco v ději opakuje, tak by se mělo vždy opakovat třikrát. Budeme-li důslední, tak by Fanda ve vaší povídce měl promluvit třikrát. Expozice, kolize, krize, peripetie, katarze. To platí. Dlouho. Jak bývá zvykem, v dnešní post postmoderní době nejsou uznávány a priori všechny autority. Eo ipso ani pravidla. Vše se staví na hlavu.

Ladislav Fuks má ve *Vévodkyni a kuchařce*⁵⁴ takovou lahůdku. Od expozice stále opakuje, že u vévodkyně v ložnici něco šustí a šramotí a škrábe. Opakuje to, jak u něho bývá zvykem, až monotónně. Čekáte v románu na poslední odhalené tajemství, na odhalenou záhadu. Byl to červotoč v klekátku. To je vše. Příběh držel pohromadě touto záhadou, záhada byla nicotná, bezvýznamná. Fuksovský humor, má na něj právo.

V jedné mé povídce v *Ikarově monologu* se několikrát ptají hrdiny, co se mu stalo s obočím, proč jej má oholené. Odpovědi se nedočkáte, vysvětlení se záměrně nekoná.

Field, o kterém jsme už hovořili, dokonce na minuty vy počítává, jak dlouho by měla trvat ve filmu expozice, v jaké minutě začíná kolize. Má pravdu. Expozice má být krátká, hutná. A s tím, co je exponováno, má být dál pracováno. Spleteno jako vánočka. Protože mám pod obrazovkou CD přehrávač, mohu pohodlně sledovat, kdy jde expozice a kdy začíná kolize. Někdy je to bolestné sledování plynoucího času o ničem.

⁵⁴ Ladislav Fuks: *Vévodkyně a kuchařka*, Československý spisovatel 1983, 1987, Odeon 2006

Tři opakování, pokud si vzpomínám, je zlaté pravidlo i v reklamě. Zopakujete-li název výrobku třikrát, zákazník si jej zapamatuje. Pokud bude autor striktně dodržovat pravidla, nehrozí nebezpečí, že bude jeho dílo schematické, strnulé? Jaký smysl má dodržování pravidel ve světě, ve kterém je drtivá většina čtenářů nezná?

Mluvili jsme teď o nerepektování pravidel. Ale to jsou pravidla tradovaná staletími. Představte si, že by přišel posluchač na konzervatoři a řekl, že se nebude učit harmonii ani analýzu, protože to nebude potřebovat a chce nadále komponovat jen ve dvanáctitónové řadě. Za prvé by s ním kantor vyrazil dveře, za druhé je hudebník ochuzen, když neumí skladbu analyzovat, rozložit a přijít tak na stavbu skladby. Posluchači, kteří přijdou do koncertní síně, patrně neznají analýzu skladby. Ale citem poznají, že hudebník skladbu hraje fundovaně, že „ví, o čem je.“ Stejně, jako se pozná, zda herec pochopil postavu, kterou hraje. Neptejte se tedy, zda pravidla musí znát čtenář, ptejte se, zda pravidla umí autor. Položil jste mi velmi sofistickou otázku. Ale byla dobrá! Poznámka k milovanému Schoenbergovi, violoncellistovi: jeho *Zjasněná noc* je krásná romantická skladba. Ten uměl analyzovat Dvořáka, Brahmse a Mahlera!

Rád bych ještě chvíli zůstal u dodržování pravidel a jejich porušování. Samozřejmě s vámi souhlasím, pravidla je potřeba znát a umět je používat. Sám nesnáším žvásty (promiňte mi to slovo, ale je výstižné) některých zpěváků populární hudby, kteří jsou hrdí na to, že neznají noty. Ale pamatuji si také zmínku o jednom jazzovém trumpetistovi, který "dokázal zahrát na trubku takové věci jen proto, že mu nikdo nevysvětlil, že se to zahrát prostě nedá". Porušování pravidel je přece cesta, jak jakýkoliv obor, včetně umění, posunout dále, nebo ne?

Já nezastávám ortodoxně pravidla. Jak napsal doktor Kautman v doslovu *Domu*: „...určitě by autora vyhodili v redakci, protože tak se přeci nepíše!“ Takže jsem rozhodně porušoval pravidla a naznačil jsem tím, že slovník a postupy minulé doby už přestávají platit. Stejně jako neplatí slovník, mladí používají záměrně odlišný jazyk, odlišné oblékání,

mají jiný vkus... Už jsme o tom mluvili: chudák strýc Fanta, ten si užil. Ke stáru namaloval dnešní Ministerstvo dopravy s tou velkou svítící kopulí u Vltavy a korespondující s Muzeem a sv. Mikulášem. Interiér je skvostný, když světlo prosvítí vysoký prostor. Sklidil jen posměch. Janák, Gočár, Loos, všichni mladší architekti tvrdili, že se takhle už budova nemaluje. On chtěl statickou pompézní budovu, důstojnou. A oblé kopule jsou i u opraveného Fantova nádraží. A když chtěl, pravidla porušil. Hlahol na nábřeží má v průčelí lunetu mimo osu. Ale těmi znaky typickými pro něho vytvořil rukopis. Nezastupitelný rukopis, jak se říká. I spisovatel má své postupy, jak stavět děj, postupy výstavby postavy, reflexe, slovník. To pro něho začne být nezastupitelné. A také výběrem témat, samozřejmě.

A dvanáctitónová řada, kdy se muselo použít všech dvanácti tónů stupnice, mělo Schoenbergovi zaručit prvenství na dalších sto let. Tvrdil to svému žáku Webernovi. Nestalo se, ale hudbu 20. století silně ovlivnil tím, že vědomě a fundovaně stanovil nová pravidla.

Posílám povídku. Tentokrát jsem se snažil nechat mluvit jen jednu postavu, ostatní přímé řeči jsem se vyhýbal. Takový malý experiment. Děkuji za trpělivost.

Úzkost (JL)

Náraz si neuvědomil hned. V tom okamžiku ho ani necítil, jen koutkem oka zahlédl, že něco není v pořádku. Prudce zastavil. Seděl, nemohl se rozhodnout, co dál. Trvalo to jen chvilku, pak vystoupil a vracel se zpět. Už z dálky viděl vedle silnice ležet cosi, co by tam být nemělo. Zrychloval. Dal se téměř do běhu. Zoufale si přál, aby se právě teď probudil ve své posteli ze špatného snu. Zastavil se, otočil a pomalu šel k autu. Možná se zrovna teď vynoří za zatáčkou světla a už nebude muset nic řešit. Nevynořila. Nasedl do auta, nastartoval a odlepil se od krajnice.

„Už to víš?“ ptal se hlas z mobilu.

Úzkost mu vzala dech, bál se, že ví, o čem Petr mluví.

„...no o Radce přece!“

Nevěděl, co na to říct, zahuhlal něco neurčitého.

„Pojď, zajdem večer na jedno. Mluvil jsem dneska s bráchou, musím ti to říct. V sedm?“

Snažil se uklidnit, aby mohl do sevřených plic nabrat trochu vzduchu a zpomalit rozbušené srdce. Nebo zastavit, napadlo ho hořce.

Čas se táhl, do sedmi zbývalo nekonečné množství vteřin. Zkoušel se znovu a znovu pouštět do nedůležitých mechanických prací, ale myšlenky se nedaly zastavit. Předvčerejší ráno se mu stále vracelo v krátkých útržcích. Vyjel na hlavní cestu. Připadalo mu neuvěřitelné, že tam nebylo jediné auto. Dělal mu problém jet pomalu. Nejráději by se přenesl, teleportoval. Čím blíž byl městu, tím víc si přál, aby ho, jen tak náhodně, nezastavila nějaká rutinní kontrola. Když přijel na firemní dvůr, zaparkoval a okamžitě vyvezl své auto na ulici. V práci zatím nikdo nebyl. Přálo mu štěstí, ale svíravý pocit úzkosti v žaludku sílil. Přece se mu nemůže dařit věčně, někde se to musí pokazit! Běžel zpět k firemnímu autu, prohlížel nárazník, snažil se najít jakékoliv poškození, detail, cokoliv. Tady byl malý škrábanec, něco červeného. Je to krev? Zašel do garáže, donesl si hadr a brusnou pastu. Pokusil se škrábanec zaleštit, kupodivu to šlo úplně bez problémů. Nic jiného nebylo na autě nápadné. Přece se nemohlo nic stát, kdyby někoho porazil, musel by nárazník vypadat úplně jinak. Měl se tam vrátit, nemusel teď takhle zmatkovat.

Šel do kanceláře, uvařil si silnou kávu a zkusil přemýšlet. V hlavě ale cítil zbytky alkoholu z předešlé noci. Napil se horké kávy. Žaludek se mu vzbouřil, musel odběhnout na záchod a tam dlouho a bolestivě zvracel.

„Mluvil jsem s bráchou,“ naklonil se k němu Petr, „ráno jela do práce. Na kole, tou zkratkou u lesa. Tam ji zachytilo nějaké auto, ne moc, spíš ji jen žduchlo, ale spadla a hlavou narazila na ten kámen...patník...hraniční kámen, no však víš, o čem mluvím.“

Seděl, díval se zarputile do piva. Poslouchal Petrovy dychtivé řeči.

„Ani nezastavil a nepomoh jí. Takovej hajzl! Doufám, že půjde sedět, až ho dostanou.“

Ani neměl na to pivo chuť, raději by si dal pár panáků, opít se do bezvědomí a na víc už nemyslet.

Objednal velký rum pro sebe i pro Petra.

„Tak na Radku,“ ťukli si.

Potlačoval v sobě nával vzteku. Kdyby se tam, nána pitomá, nemotala na neosvětleném kole, nemusel jsem být v průseru, myslel si. Koho mi má být líto? Jí? Já jsem tady chudák, řval v duchu a obrátil do sebe druhého panáka.

Pokoušel se tou chabou obhajobou zmírnit Petrovu zlost.

„To je fuk! Nezastavil, nezavolal sanitku. To je to... neposkytnutí pomoci. A řeknu ti, kdybych věděl, kdo to byl, vyřídil bych si to s ním osobně. A co ty? Dyť jste nějakou dobu s Radkou chodili, ne?“

Neurčitě přikývnul.

„A ještě jednu věc ti řeknu. Podle mě to byl někdo z vesnice. A jestli zjistím kdo, rozbiju mu hubu,“ hulákal na celou hospodu bojovně.

Raději se zvedl k odchodu, měl pocit, že se na něj Petr co nevidět vrhne a svou hrozbu splní. Muselo to přece na něm být poznat.

„Stav se zítra, určitě budu vědět zase něco nového!“ slyšel ještě za sebou. Mávl neurčitě rukou a vyšel ze dveří.

Pořád měl chuť se zpít do němoty, sám, jako předevečirem. Přijel ze služební cesty už za tmy, nechal si auto, i když se to nesmělo. Říkal si, že pojede do práce brzo, ještě tam nikdo nebude. Kdo by se to dozvěděl! Chvíli si četl, na stolek si dal láhev slivovice. Byl z cesty unavený, ale spát se mu nechtělo. Za chvíli se mu nechtělo ani číst, písmenka mu

skákala před očima, slova nedávala smysl. Nalil si další skleničku. Bezcílně listoval kanály televize. Tisíc satelitních programů, všechny k ničemu. Zastavil se u nějakého porna. Neměl na sex chuť, ale pohled na nahá těla, zmítající se v jakési zmatené křeči, ho příjemně utupoval. Stejně jako ta slivovice. Myšlenky se mu rozbíhaly, dostával se do příjemného stavu rozmazaného vědomí, kterým občas prošel geniální nezachytitelný záblesk. Miloval okamžiky těsně před totální opilostí, těsně před zlomem vedoucím k bezvědomí.

Mobil začal hrát protivnou melodii budíku. Trhl sebou, snažil se pochopit, kde je. Seděl v křesle, v televizi se pořád zmítala ta nahá těla, jako kdyby si teprve před pěti minutami trochu zdříml. Podíval se na mobil, i když věděl, co na displeji uvidí. Nejraději by zůstal doma, ale musel vrátit služební auto dříve, než si někdo všimne, že ho měl doma. Potichu zaklel a pokusil se vstát. Zapotácel se, točila se mu hlava a zvedal žaludek.

„Seber se,“ poručil si.

Musel si dát sprchu, ale každou minutou zpoždění byl nervóznější. Měl strach, že by ho po cestě mohli zastavit, ani by mu nemuseli dávat dýchnout, výpary slivovice, které okolo sebe šířil, byly víc než výmluvné. Objede hlavní starou cestou. Lesem.

„Mluvil jsem s bráchou,“ naklonil se k němu Petr.

„Co je s tebou? Posloucháš mě vůbec?“ dotíral na něj.

Poslouchal, ale musel se soustředit, aby alespoň některá Petrova slova dokázal poskládat tak, aby jim rozuměl.

„Moc toho nemají. Nebyly tam skoro žádné stopy. Vlastně ji jen tak žduchnul...ztratila rovnováhu a padla hlavou rovnou na ten mezní kámen, však víš, je vedle cesty. Asi by to přežila, kdyby ji našli včas. Kdoví, kolik aut přejelo okolo, každý se bojí. Prý se našlo trochu bílý barvy, ale je to takový šlinc, snad by se ani nedalo podle toho to auto identifikovat. Asi se budou vyptávat všech, co dělají ve městě a jezdí tam autem. Ale kdo by tam jezdil tou starou cestou. Jedině...No, necháme to policajtům.“

Posadil se na posteli, cítil ještě dozvuky podivného snu. Snažil se proniknout přes pocit naplňující celé jeho tělo. Až k jeho podstatě. Jaký sen mohl vyvolat tu obrovskou vlnu něhy, která ho zaplavila? Zachytil letmou iluzi dívčí tváře, rty, vyslovující jeho jméno tak zvláštním způsobem, že je

vnímal nejen sluchem. Hmatal je, čichal, ochutnával, zhmotňovalo se před očima. S určitostí věděl, že to byla Radka. Zahnal zbytek pochybností, zdravý rozum mu říkal, že teprve teď, v bdělém stavu, dal té tváři jméno.

Nikdy nechápal, proč bylo krematorium postaveno podle návrhu Pavla Janáka. Obludně se vyjímal v Herzově Spalovači mrtvol, ale podoba perníkové chaloupky se městu P. vysmívala. Na pohřeb přišel, ale jen proto, že se to sluší. Dorazil na poslední chvíli, nechtěl postávat před vchodem a trousit společenské fráze. Teprve když obřad téměř začínal, vešel dovnitř a zůstal vzadu, vmáčknutý do kouta. Několik pohledů se k němu obrátilo, lehce kývl hlavou na pozdrav. V průběhu obřadu zarýval zrak do podlahy. Neposlouchal žvásty smutečního řečníka. Myslel na ni, snažil se rozloučit. Aby už nikdy nepřišla, aby opravdu spočinula v pokoji. Pohřeb je kýč, útok na city, myslel si.

Mladý policista se tvářil unuděně. Zběžně obhlédl auto, rukou přešel nárazník, prohlédl si doklady a položil několik rutinních otázek. Kdy jel tehdy do práce, kudy jel, jestli něco neviděl. Poznámky si dělal ledabyle a za několik minut se chystal k odchodu. Čekal, že ho budou otázky policie znerčovňovat, byl překvapený, jak klidný byl. Jako by se ho nic netýkalo.

„Už vím, kdo to byl,“ šeptal Petr tajemně.

„Bydlí v tom baráku na kraji, u nádrže. Kdo jiný má bílý auto? A do města jezdí po staré cestě. To MUSÍ být on.“

Snažil se Petrovi vysvětlit, že je to přece věc policie. K ničemu to nebylo.

„Policajti mu nemůžou nic dokázat, stopy se skoro nenášly, a co můžou?“

„Vidíš tam toho?“ pokračoval za chvíli, „musel jsi ho vidět na pohřbu. Radčin brácha.“

Tázavě se na Petra podíval, vůbec nevěděl, kam míří. Začalo se ho ale zmocňovat špatné tušení.

„Půjdeš do toho s námi? Půjdeš, já vím, že půjdeš!“ poplácal ho Petr po rameni.

Od výčepního pultu se otočil muž, na kterého ho Petr upozornil. Radčin bratr. Matně si vzpomínal, že ho na pohřbu viděl. Díval se na něj zezadu, byl mezi těmi, kteří seděli v první řadě, ale poznával ho. Teď se jejich pohledy na ně-

kolik vteřin setkaly a jeho napadlo, že ví... Byl to nesmysl, nikdo nevěděl.

„Když nemůžou policajti, můžeme my. Ne, já nemyslel zabít,“ zasmál se.

„Jsou jiné metody. Ale ty do toho s námi musíš jít, neříkej mi, že je ti Radka úplně ukradená.“

Petr se dostal do ráže. Nekřičel, i když měl už něco vypít, nechtěl to vyřvat na celou hospodu. Snažil se, potlačoval v sobě vztek a byl tou námahou celý rudý. Skloněný k jeho uchu vypadal, jako by šeptal nějaké vášnivé vyznání. Od výčepu se znovu zadíval Radčin bratr, pokynul hlavou a lehce ho pousmál. Pohledem říkal úplně to samé - „pojď do toho“, jako Petr.

Připadal si jako v laciné detektivce. Tři mstitelé s černými kuklami, ledabyle vyrobenými z lyžařských čepic, se potichu plíží ztemnělou vesnicí. Ve skutečnosti se neplížili. Šli rychle, nemluvili spolu. Za ploty se probouzeli psi, ale ani těm se moc nechtělo štěkat. Občas některý z nich bafal, jen tak, aby splnil svou povinnost. Dům, ve kterém bydlel Petrův člověk, byl tmavý a tichý, černal se ve zbytcích světla měsíce schovaného za mraky. Petr otevřel branku. Ani nevrzla. Prosmýkli se do zahrady. Pod čísi podrážkou skřípl písek. Došli k domovním dveřím a jen namátkou, pro jistotu, zkusili kliku. Dveře se otevřely, jako kdyby byli očekáváni. Připadalo mu to celé absurdní, ale neměl čas na dlouhé uvažování. Petr a Radčin bratr šli najisto, tupě je následoval. Z úzké chodbičky se dostali do kuchyně. Na pohovce pod dekou leželo něčí tělo.

Ostré světlo ho zabořilo do očí. Nechápal, co se stalo, ale trvalo to jen malou chvíli. Pak už měl jistotu. Jen tak, protože se to rozumělo samo sebou, zkusil, zda se může pohnout. Nemohl. Jeho vězením byla obyčejná dřevěná židle. Chlapi seděli u stolu, Petr, Radčin bratr a muž, který byl zřejmě majitelem domu. Kouřili, uprostřed stolu stála láhev slivovice. Čekali, až se probere.

„Ty idiote, ty sis myslel, že to projde? My si umíme spočítat dvě a dvě. Myslel sis, že si nikdo nevzpomene, že sis z práce bral auto? Já vím, dokázat se to nedá, stopy nestojí za nic. Mluvil jsem s bráchou.“

Nemohl na to nic říct a ani se nechtěl obhajovat. Ale proč taková šaškárna? Vůbec netušil, proč hráli takovou absurdně složitou hru.

„Chtěl jsem vědět, jak daleko jsi ochotný zajít, jestli jsi taková kurva, že bys to klidně shodil na někoho jiného. Jsi, a větší, než jsem si myslel.“

Pohrdání nebylo to nejhorší, co čekal. Měl strach.

Dovolím si pokorně pár slov upravit.

Úzkost (JK)

Náraz si neuvědomil hned. V tom okamžiku ho snad ani necítil, jen koutkem oka zahlédl, že něco není v pořádku. Prudce zastavil. Trvalo to jen chvíli, kdy hleděl bezmocně před sebe, pak vystoupil a pomalu se vracel zpět. Už z dálky viděl vedle silnice ležet lidské tělo. Dal se téměř do běhu. Zoufale si přál, aby se právě teď probudil ve své posteli ze špatného snu. Zastavil se, otočil a pomalu šel k autu. Možná se zrovna teď vynoří za zatáčkou světla a už nebude muset nic řešit. Nevynořila. Nasedl do auta, nastartoval a odlepil se od krajnice.

„Už to víš?...No o Radce přece! Pojd', zajdem večer na jedno. Mluvil jsem dneska s bráchou, musím ti to říct podrobně. V sedm?“

Snažil se uklidnit, aby mohl do sevřených plic nabrat trochu vzduchu a zpomalit rozbušené srdce. Nebo ho zastavit, napadlo ho hořce.

Čas se táhl, do sedmi zbývalo nekonečné množství vteřin. Zkoušel se znovu a znovu pouštět do nedůležitých mechanických prací, ale myšlenky se nedaly zastavit. Předvčerejší ráno se mu stále vracelo v krátkých útržcích.

Vyjel na hlavní cestu. Připadalo mu neuvěřitelné, že tam nebylo jediné auto. Dělal mu problém jet pomalu. Nejraději by se přenesl, teleportoval. Čím blíže byl městu, tím více si přál, aby ho, jen tak náhodně, nezastavila nějaká rutinní kontrola. Když přijel na firemní dvůr, zaparkoval a okamžitě vyvezl své auto na ulici. V práci zatím nikdo nebyl. Přálo mu štěstí, ale svíravý pocit úzkosti v žaludku sílil. Přece se mu nemůže dařit věčně, někde se to musí pokazit! Běžel zpět k firemnímu autu, prohlížel nárazník, snažil se najít jakékoliv poškození, detail, cokoliv. Tady byl malý škrábanec, něco červeného. Zašel do garáže, donesl si hadr a brusnou pastu. Pokusil se škrábanec zaleštit, kupodivu to šlo úplně bez problémů. Nic jiného nebylo na autě nápadné. Přece se nemohlo nic stát, kdyby někoho porazil, musel by nárazník vypadat úplně jinak. Měl se tam vrátit, nemusel teď takhle zmatkovat.

Šel do kanceláře, uvařil si kávu a zkusil přemýšlet. V hlavě ale cítil zbytky alkoholu předešlé noci. Napil se silné kávy. Žaludek se mu vzbouřil, na poslední chvíli doběhl na záchod.

„Mluvil jsem odpoledne ještě jednou s bráchou,“ naklonil se k němu Petr, „ráno jela do práce. Na kole, tou zkratkou u lesa. Tam ji zachytilo nějaké auto, ne moc, spíše ji jen žduchlo, ale spadla a hlavou narazila na ten kámen... patník...hraniční kámen, no však víš, o čem mluvím. Ani nezastavil a nepomoh. Hajzl!“

Ani neměl na to pivo chuť, raději by si dal pár panáků, opít se do bezvědomí a na víc už nemyslet.

Objednal velký rum pro sebe i pro Petra.

„Tak na Radku.“ Vycítil v Petrově hlase smutek. A bezmoc. A zlost. Potlačoval v sobě nával vzteku. Kdyby se tam nemotala na neosvětleném kole, nemusel jsem být v průseru, myslel si. Pokoušel se tou chabou obhajobou zmírnit Petrovu zlost.

„To je fuk! Nezastavil, nezavolal sanitku. To je to... A řeknu ti, kdybych věděl, kdo to byl, vyřídil bych si to s ním osobně. A co ty? Nějakou dobu jste s Radkou chodili, ne? A ještě jednu věc ti řeknu. Podle mě to byl někdo z vesnice. Přísahám ti, že až zjistím, kdo to byl, rozbiju mu hubu.“

Raději se zvedl k odchodu, měl pocit, že se na něho Petr co nevidět vrhne a svou hrozbu splní. Měl pocit, že je to na něm poznat, že všichni kolem to co nevidět poznají.

„Stav se zítra! Určitě budu vědět něco nového! Přísahám, že toho dobytka dostanu! Vlastnoručně!“ slyšel ještě za sebou.

Pořád měl chuť se zpít do němoty, sám, jako předevčím. Přijel ze služební cesty už za tmy, nechal si auto, i když se to nesmělo. Říkal si, že pojedou do práce brzo, ještě tam nikdo nebude. Kdo by se to dozvěděl! Chvíli si četl, na stolek si dal láhev slivovice. Byl z cesty unavený, ale spát se mu nechtělo. Za chvíli se mu nechtělo ani číst, písmenka mu skákala před očima. Nalil si další skleničku. Bezcílně listoval kanály televize. Tisíc satelitních programů, všechny k ničemu. Zastavil se u nějakého porna. Neměl na sex ani pomyslení, ale pohled na nahá těla, zmítající se v lesklé křeči, ho příjemně otupoval. Miloval okamžiky těsně před totální opilostí, těsně před zlomem vedoucím k bezvědomí.

Mobil začal hrát protivnou melodii budíku. Trhl sebou, snažil se pochopit, kde je. Seděl v křesle, v televizi se pořád dokola zmítala ta nahá těla, jako kdyby si teprve před pěti minutami trochu zdříml. Podíval se na mobil, i když věděl,

co na displeji uvidí. Nejráději by zůstal doma, ale musel vrátit služební auto dříve, než si někdo všimne, že ho měl doma. Pokusil se pomalu vstát.

Musel si dát sprchu, ale každou minutou zpoždění byl nervóznější. Měl strach, že by ho po cestě mohli zastavit, ani by mu nemuseli dávat dýchnout, pach slivovice byl víc než výmluvný. Objede hlavní starou cestou. Lesem.

„Mluvil jsem s bráchou. Co je s tebou? Posloucháš mě vůbec?“ Poslouchal, ale musel se soustředit, aby alespoň některá Petrova slova dokázal poskládat tak, aby jim rozuměl.

„Moc toho nemají. Nebyly tam skoro žádné stopy. Je to absurdní, jen tak o ni lehce zavadil... Ztratila rovnováhu a padla hlavou rovnou na ten mezní kámen, vedle cesty. Asi by to přežila, kdyby ji našli včas. Kdoví, kolik aut přešlo okolo, každý se dnes bojí. Prý se našlo trochu bílý barvy, ale je to takový šlinc, snad by se ani nedalo podle toho to auto identifikovat. Asi se budou vyptávat všech, co dělají ve městě a jezdí tam autem. Ale kdo by tam jezdil tou starou cestou. Jedině... No, necháme to policajtům.“

Posadil se na posteli, cítil ještě dozvuky podivného snu. Jaký sen mohl vyvolat tu obrovskou vlnu něhy, která ho zaplavila? Zachytil letmou iluzi dívčí tváře, rty, vyslovující jeho jméno tak zvláštním způsobem, že je vnímal nejen sluchem. Dotýkal se v duchu té tváře, číchal, ochutnával, zhmotňovala se mu před očima. S určitostí věděl, že to byla Radka. Zahnal zbytek pochybností, zdravý rozum mu říkal, že teprve teď, v bdělém stavu, dal té tváři jméno.

Nikdy nechápal, proč bylo krematorium postaveno podle návrhu Pavla Janáka. Obludně se vyjímal v Herzově Spalovači mrtvol, ale podoba perníkové chaloupky se městu P. vysmívala. Na pohřeb přišel, ale jen proto, že se to sluší. Dorazil na poslední chvíli, nechtěl postávat před vchodem a trousit společenské fráze. Teprve když obřad téměř začínal, vešel dovnitř a zůstal vzadu, vmáčkнутý do kouta. Několik pohledů se k němu obrátilo, lehce kývl hlavou na pozdrav. V průběhu obřadu zarýval zrak do podlahy. Neposlouchal žvásty smutečního řečníka. Myslel na ni, snažil se rozloučit. Aby už nikdy nepřišla, aby opravdu spočinula v pokoji. Pohřeb je kýč, naučená slova řečníka je kýč, jen útok na city, myslel si.

Mladý policista se tvářil unuděně. Zběžně obhlédl auto, rukou přešel nárazník, prohlédl si doklady a položil několik rutinních otázek. Kdy jel tehdy do práce, kudy jel, jestli něco neviděl. Poznámky si dělal ledabyle a za několik minut se chystal k odchodu. Čekal, že ho budou otázky policie zner-vózňovat, byl překvapený, jak klidný byl. Jako by se ho nic netýkalo.

„Už vím, kdo to byl,“ šeptal Petr tajemně. „Bydlí v tom baráku na kraji, u nádrže. Kdo jiný má bílý auto? A do města jezdí taky po starý cestě. To musí být on.“

Snažil se Petrovi vysvětlit, že to je přece věc policie. K ničemu to nebylo.

„Policajti mu nemůžou nic dokázat, stopy se skoro nena-šly, a co můžou? Vidíš ho?“ pokračoval, „musel jsi ho vidět už na pohřbu. Brácha Radky.“ Po chvíli se Petr na něho po-díval a zeptal se:

„Půjdeš do toho s námi?“

Od výčepního pultu se otočil muž, na kterého ho Petr upozornil. Radčín bratr. Matně si vzpomínal, že si ho opravdu na pohřbu všiml. Díval se na něho zezadu, byl mezi těmi, kteří seděli v první řadě, ale teď ho poznával najisto. Teď se jejich pohledy na několik vteřin setkaly a jeho na-padlo, že něco ví... To je nesmysl, nikdo neví.

„Když nemůžou policajti, můžeme my,“ prohodil Petr. „Jsou jiné metody. Ale ty do toho s námi musíš jít, neříkej mi, že je ti Radka úplně ukradená.“

Od výčepu se na něho znovu zadíval Radčín bratr, poky-nul hlavou a lehce ho pousmál. Pohledem říkal úplně to samé. „Pojď s námi do toho,“ stejně jako před chvílí Petr.

Připadal si jako v laciné detektivce. Tři mstitelé s černými kuklami ledabyle vyrobenými z lyžařských čepic se potichu plížili ztemnělou vesnicí. Ve skutečnosti se neplí-žili. Šli rychle, nemluvili spolu. Za ploty se probouzeli psi. Občas některý z nich bafł, jen tak, aby splnil svou povinnost.

Dům, ve kterém bydlel Petrův člověk, byl tmavý a tichý, černal se ve zbytcích světla měsíce schovaného za mraky. Petr otevřel branku. Ani nevrzla. Prosmýkli se do zahrady. Pod čísi podrážkou skřípl písek. Došli k domovním dveřím, a jen namátkou, pro jistotu zkusili kliku. Dveře se otevřely, jako kdyby byli očekáváni. Připadalo mu to celé absurdní, ale neměl čas na dlouhé uvažování. Petr a Radčín bratr šli

najisto, tupě je následoval. Z úzké chodbičky se dostali do kuchyně. Na pohovce pod dekou leželo něčí tělo.

Ostré světlo ho zabolelo do očí. Nechápal, co se stalo, ale trvalo to jen malou chvíli. Pak už měl jistotu. Jen tak, protože se to rozumělo samo sebou, zkusil, zda se může pohnout. Nemohl. Jeho vězením byla obyčejná dřevěná židle. Chlapi seděli u stolu, Petr, Radčín bratr a muž, který byl zřejmě majitelem domu. Kouřili, uprostřed stolu stála láhev slivovice. Čekali, až se probere.

„Ty idiote, ty sis myslel, že to projde? My si umíme spočítat dvě a dvě. Myslel sis, že si nikdo nevzpomene, že sis z práce bral auto? Já vím, dokázat se to nedá, stopy nestojí za nic. Mluvil jsem s bráchou.“

Muž se zmateně rozhlížel a nedokázal, ještě otupělý spánkem, ani kloudně odpovědět. Vůbec netušil, proč před ním hrají tak absurdní hru.

Náhle Petr i Radčín bratr na něho pohlédli. V jejich očích uviděl nenávistnou zlost a pohrdání.

Po chvíli řekl Petr tiše: „Chtěl jsem vědět, jak daleko jsi ochotný zajít. Jestli jseš taková kurva, že bys to shodil na někoho jiného. Jseš. A větší, než jsem si myslel.“

Pohrdání nebylo to nejhorší, co čekal. Dostal strach.

Děkuji za vyškrtnání, mnohem více to vyhovuje koncepci, kterou jsem si stanovil. Na původním textu je vidět, že jsem si ji stanovil až v průběhu psaní, a zapomněl některé věci změnit. Například mi tam zůstala jedna přímá věta, i když jsem chtěl, aby mluvil jen Petr. Vyškrtnuté věty jsou opravdu zbytečné. Ještě se na povídku pečlivě podívám.

Všiml jsem si, že text více členíte pomocí odstavců. Co vás k tomu vede? Zpřehlednění?

Pokud mám pocit, že bych chtěl zbrzdit a donutit čtenáře, aby nečetl následující větu ve stejném tempu, s jakým četl předešlý odstavec.

Posílám vám námět na povídku:

„Když otevíral pozdě odpoledne dveře jejich bytu, nečekal by ani v hloubi duše, co ho doma čeká. Dopisu na stole si všiml ode dveří. Svítil na modrém ubrusu jako varovné znamení.“ Informací už máte dost.

Dovoluji si poslat povídku napsanou k vašim větám. Chtěl jsem se vyhnout nějakému dojemnému příběhu, který by mohl z dopisu vyrůst, volil jsem tedy trochu detektivní zápletku, i když mi tento žánr není úplně sympatický. Vyžaduje hodně pozornosti, aby vše bylo alespoň trochu logické.

Aplikace pro dva mobily (JL)

Když otvíral pozdě odpoledne dveře jejich bytu, nečekal by ani v hloubi duše, co ho doma čeká. Dopisu na stole si všiml ode dveří. Svítil na modrém ubrusu jako varovné znamení. Přišel blíže ke stolu a chvíli se na dopis díval. Násilím odvrátil zrak a potlačil touhu roztrhnout tu neposkvrněnou, zářivě bílou obálku. Neměl tam ležet. Věděl ale, že ten dopis tam položil někdo právě proto.

Začal pomalu a metodicky provádět všechny rituály spojené s příchodem domů. Převlékal se, pečlivě složil a uložil oblečení. Špinavou košili hodil do koše. Upravil se před zrcadlem a pročísl si vlasy. Pokaždé, když přecházel blízko stolu, dával si pozor, aby jeho zrak nepadl na dopis. Uvařil si kávu. Sedl si ke stolu a přemýšlel, co objevení obálky pro něj znamená.

Na byt ještě pořád myslel jako na „jejich“, i když už více než dva roky byl jen jeho. Ohavné dejá vú! Během několika vteřin mu hlavou proletělo vše, co se přede dvěma lety událo.

Když otvíral pozdě odpoledne dveře jejich bytu, nečekal by ani v hloubi duše, co ho doma čeká. Dopisu na stole si všiml ode dveří. Svítil na modrém ubrusu jako varovné znamení. Zvědavě po něm sáhl. Nedočkavě roztrhl obálku. Vypadl složený dopisní papír, na něm několik krátkých vět. Přečetl je a měl pocit, že ho někdo brutálně udeřil rovnou do obličeje. Odložil list, v tváři celý rudý, nemohl popadnout dech. Něco se v něm lámalo, věty drtily celý jeho dosavadní život, vše, co budoval, oč se snažil, se stalo najednou směšné a nepotřebné. Co na tom, že chybu udělal on. Svou hloupou nepozorností a podceněním faktoru hloupých náhod. Exploze manželských problémů jsou většinou iniciovány maličkostí - nevymazanou smskou, zbloudilou emailovou zprávou nebo nesmazanou historií internetového prohlížeče. A stalo se to zrovna jemu, který si zakládal na každém detailu. Musel sice připustit, že jeho žena v dopise používá oslovení „ty prase“ právem, ale pomalu se mu dařilo svou zlost směřovat k ní. Potřeboval ji teď od sebe odvrátit, najít záminku, zdůvodnit si, že špatný není on. Dostával se do varu. Proč by z něj mělo být ženě na zvracení? Přece ona rozbíjela jejich dokonalý domov, vyhazovala ho z jeho bytu. Hlavou se mu mihla představa ženy s jiným mužem. Vybavila se mu scéna se

všemi obscénními detaily a bylo mu, jako kdyby ten cizí hnusný chlap souložil přímo s ním. Cítil se v pasti a nemohl s tím nic dělat. Z těch několika vět poznal, že se jeho žena rozhodla situaci řešit nekompromisně. A on se nechtěl rozhodovat mezi dobrovolným odchodem z bytu a taháním se po soudech. Ale s argumenty, které má žena pevně v ruce, moc šancí neměl.

„Svině,“ ulevil si. Alespoň trochu jí vrátil to prase. Hořečně přemýšlel, všechny varianty ale vedly jen do jednoho bodu. Za chvíli rozpoznal, že se jeho myšlenky točí v nekonečné smyčce. Nenašel žádný důvod, proč by ji neměl zabít.

Vztek náhle zmizel, vrátila se mu schopnost racionálního uvažování. Když se rozhodl, všechno z něj spadlo, před sebou měl zadání problému a teď jej řešil. Jeho žena už nebyla svině a ani ji už nevnímal jako svou ženu. Stal se z ní objekt, jedna z položek plánu. Sbalil si několik věcí na cestu, čisté prádlo, dvě košile, vše naházal do tašky. Dal si pozor, aby nezapomněl její dopis. Vyťukal krátkou smsku: „Jedu na služebku, ozvu se.“ Hlavně nezmatkovat. Zkontroloval peněženku, měl ve zvyku s sebou nosit pár desítek tisíc, budou se hodit. Udělal několik zastávek, na každé něco koupil. Malý notebook, mobil, simku v trafice, v jiné prodejně druhý mobil a zase v jiné trafice další simku. Do města, ve kterém si domluvil práci, to obvykle trvalo dvě hodiny. Jel ostře, nějakou minutu tím ušetřil. Nechtěl zbytečně riskovat, i když měl pořád otevřená zadní vrátka. Cestou si v hlavě několikrát přehrál svůj plán, testoval ho, najde-li v něm nějaké trhliny. Nebyl dokonalý, potřeboval pořádný kus štěstí. Adrenalin vyplavovaný pocitem nebezpečí mu dodával sílu, miloval řešení obtížných problémů.

Ubytoval se v hotelu, auto zaparkoval ve vedlejší ulici. Naprogramovat krátkou aplikaci pro dva mobily mu nezaбрало ani hodinu. Přeložil ji, překopíroval na nový notebook. Připojil k němu svůj a koupený telefon. Druhý nový mobil strčil do kapsy, aby ho nezapomněl. Pečlivě smazal a přepsal zdrojový program. Ještě jednou pohledem přešel hotelový pokoj, snažil se myslet na každý detail. Vyklouzl z hotelu tak, aby ho žena na recepci nezahlédla. Nepředpokládal sice, že by si někdo zapamatoval jeho nenápadnou postavu, ale byl detaily posedlý. Za chvíli byl na cestě zpátky domů, počítače

v hotelovém pokoji nahrazovaly jeho přítomnost. Ten jeho se proháněl po internetu, malý notebook přeposílal sms zprávy.

Spoléhal se na její zvyky, měla velmi pozdní hodinu aerobiku. V oknech se nesvítilo, cítil, že mu štěstí pořád přeje. Potichu vklouzl do bytu, nemusel rozsvěcet, znal každý detail jejich společného domova. Domova, který ona hodlala rozvrátit. Zbývalo už jen trpělivě čekat.

Uměl být trpělivý. Vyšetřování zmizení jeho ženy se nekonečně táhlo, nezdálo se však, že by probíhalo příliš pečlivě. Rutinně porovnali zprávy z jeho mobilu se záznamy operátora, vyslyšeli sousedy, spolupracovníky, zaměstnance hotelu, žádné výsledky to neneslo. Bylo mu jasné, že počítačová kouzla neznamenaají žádné alibi, ale nedařilo se nalézt nic, co by dokazovalo jeho vinu. Zdálo se pravděpodobnější, že žena utekla a důkladně za sebou zametla stopy. Signál jejího mobilu se ztratil večer blízko domu, žádné výběry kartou, osobní věci zmizely také. Slehla se po ní zem. Doslova, napadlo ho občas škodolibě.

Teď seděl u stolu a smířoval se s tím, že je načase dopis otevřít. Dozví se, od koho je, a začne hledat řešení, vždy nějaké existuje. Je to další výzva a on ji hodlá přijmout. Nedočkavě roztrhl obálku. Vypadl složený dopisní papír. Byl úplně prázdný.

Mám otázku, která se týká individuálního stylu psaní. Je styl něco jako "know-how" autora, měl by na něm vědomě pracovat a zdokonalovat? Nebo by se měl snažit o širší záběr, aby nebyl pořád stejný? Je vyhraněný individuální styl psaní to, čím čtenáře získává, nebo je brzdou?

Všimněte si, prosím, že všechny moje knihy mají motto. To je vědomý úmysl. A jeden detail: ve všech knihách se mihne postava Steinmanna. V Bachovi (z roku 1988, psáno 1985) jsou ti dva mladí kariéristé Steinmann a Grosmann. Nebo je motto vymyšlený citát od Erika Steinmanna. Chtěl jsem tím naznačit, že od počátku píšu vědomě. A hlavní téma, know-how byla totalita, ve které žijeme, převedená do rodinných vztahů. Nakonec největší d'ábel je vždy strýc (markantní v *En ten tý ny*). V hororu *En ten tý ny* rodinu strýc uspí a syn vyrůstá v koupelně, kde přijde o nohy a ruku. Pozve si strýce a chce s ním uhořet. Jak to dopadne - katarzí. Velká hyperbola a parabola. Jinak jsou postavy vždy podivně někým uložené na místo - postel a jsou imobilní. O nás také stále někdo rozhoduje, ale stačilo by málo a mohlo by to být všechno jinak. Jenže to by postavy musely být provokativní, a ne jen slepě respektovat daný úzus. To je od začátku v mém psaní dané.

Ve skutečnosti je to prozaické: když měl Picasso první výstavu, namaloval do předsíně Velázquezze, aby naznačil, že umí řemeslo. Až potom se vešlo na výstavu jeho moderních obrazů. Stejně tak vědomě (aniž bych se přirovnával k Picassovi!) jsem nejprve napsal novelu *Rekviem pro kantora Bacha*. O střetu staré doby s dobou osvícenskou, racionální, kariéristickou, o té, která přichází v saku, s knírkem a v bílých ponožkách. Jak jsem se už zmiňoval, knížka se měla jmenovat *Cesty rozumu a srdce*. Cenzor název zakázal, moc dobře věděl proč. A když vyšla tato klasická novela a spousty povídek a rozhlasových her, mohl jsem napsat *Konvikt* nebo *Dům*, kde postavy nemají jméno (až na chlapce, který se jmenuje Id. Ono). Freudovsky řečeno. Všichni se bojí, že střecha spadne, a věří domovníkovi - d'áblovi, který to s nimi myslí laskavě, který jim dobrácky říká, co mají dělat, aby střecha nespadla. Požádají jednu z postav, malíře, aby jim namaloval boha, prý jen tak přežijí, když ho uzří. Malíř boha

namaluje, přijde o zrak a střecha se zřítí. Do prostoru, na svobodu, se dostane jen to původní v nás. Maličký naivní Id.

Ve *Vacantu* (lat. prázdno) se rozhodne městečko nevyvíjet, protože lidé už mají zkušenost s budoucností. Izolují se. Přichází novodobý Mojžíš, který je chce vyvést z města. Všichni doposud poslouchali jen starostu a jeho bratra, kteří se střídali ve vládnutí (Castro a jeho bratr, Medveděv - Putin, Klaus - Zeman). Vše je psáno přísně podle *Starého zákona, Druhé knihy Exodus*. Věděl jsem, že musí skončit příběh katastrofou, jen jsem nevěděl, zda vše shoří (agrese), nebo vše zatopí voda (prapůvod nového života). A jak hezky napsal doktor Vladimír Novotný, vše zakryla milosrdná voda a nad ní zpívají ptáci, začátek nového života.

Takže říkám pokorně, že psaní je věc velmi racionální a vědomá.

Lze tedy říct, že své texty podřizujete koncepci, kterou jste si předem vytyčil? Zapadá do ní i kniha Mezi spánkem⁵⁵ (o ní jste se nezmiňoval)?

Nemluvili jsme spolu o knížkách *Daidalova zoufalství* a *Ikarovy monology*. Je to zamýšlená trilogie. Stejně jako *Dům*, *Konvikt* a *Vacant*. Vcelku se bude jmenovat upravená trilogie *Čas rozpustilých písní*. Povídky jako krátká forma jsou zařazeny do trilogie, jejíž třetí část teprve vzniká, *Mínotaurův ostrov*.

Co se týká novely *Mezi spánkem*, je to travestie na Kafkův *Proces*. Muž zastaví stopaři a ten mu sdělí, že do roka zemře. Je to o odcizení, žádné vztahy. Bezejmenný hrdina komunikuje pouze mobilem, pokud s někým mluví, lže. Utahuje si z druhých. Nakonec je sražen autem v místě, kde se před rokem setkal s tajemným stopařem. Chtěl jsem si odpčinout od všech parabol a symboliky a přál jsem si napsat knížku ze současnosti. Jezdit nočním městem. Benzínové pumpy, vzpomínky na milostné schůzky, volnost a málo zodpovědnosti. V té době mě nemovitosti a soudy velmi obtěžovaly a otravovaly. A tížily. V recenzích hlavní postavu nazývají antihrdinou. To se mi nelíbí. Hlavní postava je vždycky hrdina, i když je zprvu nesympatický. Ale ta hektič-

⁵⁵ Jan Kameníček: *Mezi spánkem*, dybbuk 2004

nost, kdy hrdina se ve dne v noci přemísťuje z místa na místo, věčně nabízí reality a život ho mívá, to se mě opravdu jeden čas dost týkalo. Samozřejmě, že jsem všechno zveličil. To se stává, že se člověk sám sobě vysměje. Raději opět nemluvmé, o kom je Beda Foltýn...

A jedna otázka k samotnému psaní: Pokud chci v povídce - na malé ploše - porušit lineární časovou osu, čeho se vyvarovat, aby nevznikl chaos?

Pokud stříháte film, můžete skákat dopředu a dozadu v čase. Vizuálně máte opěrné body, podle kterých poznáte bezpečně postavu, prostředí, pomůžete si charakteristickým zvukem a hudbou. U literatury je to stejné. Sled obrazů vznikne ve vaší hlavě, představíte si je. Pak můžete porušit lineárnost, charakteristické znaky (motivy) na papíře zůstanou. Ať se charakteristika nevytváří u postav jen oblečením či slovníkem. Chce to víc fantazie, naučit se popis charakteristického prostředí.

Ještě jedna věc, která mi nějakou dobu leží v hlavě. To, co se nedávno stalo ve Frenštátu, má - přes veškerou tragédii - určitý potenciál pro zpracování. Naprosto nemám na mysli nějakou beletrizaci toho, co se stalo. Ale důvodem, proč mi ten případ v hlavě leží, je, že jsem před lety strávil v tom městečku čtyři krásné roky, a přesto, že je to dávno, mám jeho atmosféru pořád zažitou.

Máte na mysli otřesný případ, kdy muž rozmístil zcela racionálně plynové bomby do sklepa a celý dům podpálil. Hrůzná deviace. Patologická agrese. Bývalý bachař, mstivý člověk, zrůda. Mluvíme o soucitu. Každý, kdo se chce zcela vážně zabývat uměním, musí mít nadprůměrně vyvinutou empatii. Všimnete si každého dítěte a domyslíte si jeho osud, těhotné maminky, starého člověka. To všechno se vás týká, je to osud velmi podobný tomu vašemu. Pak přestanete cítit jakýkoliv vztek, hněv. Jen pohlazení zůstane. Pokud se začnete takhle dívat i sám na sebe, dostal jste se už hodně daleko. A pocítíte vděk. Jak je řečeno v Bachovi: „Míň prosím a víc za všechno děkuju.“ Ale trest v tomto případě musí být. Starozákonní. A nezneužitý.

Jaký je váš vztah k detektivkám nebo ke kriminálním románům?

Skvělý. Začal jsem jako mladý samozřejmě Čapkem a *Kapsami*. Napsat tak lidsky povídku *Kupón*, už jsme se o té povídce zmiňovali, nebo *Poslední věci člověka*, to je katarze, kterou umí napsat právě Čapek. Přiznejme si, že jakýkoli román, povídka, i *Aplikace pro dva mobily* či *Úzkost* jsou malé detektivky. *Záhady*. Ty drží děj pohromadě. Moc hezky jste použil monolog Petra. Srazte monolog i Petrovu řeč a nevsouvejte lichá místa, pití piva, naklonění hlavy, retarduje to tok příběhu. Vynikající je *Úzkost*. Nemusí být opakována na konci. Stačí, že dostal strach. Je to metoda smyslově předmětné řeči. Nikde není v povídce explicitně napsáno, že je srab a slaboch, a přesto to vycítíme.

Napište ještě pár – osm - povídek ze současnosti. Jsou to zatím korálky, ale tak se musí začínat, a propojte povídky silnou nití. Bilancí. Vždy je knížka bilanční. Od začátku vztahu mladých lidí, až po dno a katarzi.

O své knize En ten tý ny jste se zmínil jako o hororu. Jaké jsou znaky hororu v literatuře? Díky současným filmům je vnímání hororů dost pokřivené.

Ono to tak dobře vypadá na pultech prodejen! Největší horor tohoto desetiletí, bývá obyčejně psáno. Milostné romány se prodávají méně než horory. A ten rozmach v devadesátých letech, když začaly půjčovny videokazet. Slimáci, mouchy, včely, všechno psáno podle jednoho bodového scénáře. Ale půjčovalo se to. Do hororu měly tyto poloamatérské filmy daleko. Karel Čapek píše v *Marsyas čili Na okraj literatury* o těchto pokleslých žánrech, které stejně jako bájnému Marsyasovi křivilo hraní tvář, tak i tyto okrajové žánry křiví opravdovou literaturu. Nic proti tomu. Čapek četl snad každý večer detektivky. Pravda v cizích jazycích, aby si procvičil řeč.

Víte, před kým mám velikou úctu, i když to nejsou klasické horory? Před velkým mágem Alfredem Hitchcockem. *Psycho* je geniální film. Už vlastní stavbou. Dívka Marion je s milencem v hotelu. Expozice. V realitní kanceláři ukradne

složené peníze a odjede autem z města. Ubytuje se v motelu pana Batese a je kýmsi ubodána ve sprše. Jenže poslední záběr není na výlevku a oko mrtvé dívky, ukončení expozice. Dochází u diváka k šoku. Kamera dojede na noční stolek, kde v novinách jsou schovány ukradené peníze. Geniální. Divák je totálně dezorientován. Netuší, že teprve teď začíná opravdu expozice. A příběh Normana Batese. Úžasné. Krátká odbočka: byla na konci minulého tisíciletí natočena doslovná verze tohoto filmu, obraz po obraze, střih po střihu, snad s jediným odchylením od předlohy, kdy potají Bates sleduje dívku ve sprše a onanuje. Laciné. To všechno nechával A.H. pod hladinou. Originální jeho film graduje až do objevení mumie matky ve sklepe. Vše přesně načasováno, přísně logické. Skvělá kamera, hudba, (skladatel Bernard Herrmann nařídil orchestru ve studiu, aby hráli smyčci za kobylkou, tím dosáhl zatím nepoznaný zvuk secco akordů). Režisér prohlásil, že úspěch tohoto filmu je ze třetiny úspěchem skladatele. A skvělý Anthony Perkins. A o čem je celý film? Pochopitelně o Oidipovském komplexu. To není smyslově předmětná řeč, ani podtext, to je hlavní téma.

Tak jako je *Vacant* o mentální anorexii. Mentální anorexie je o tom, že se člověk nechce vyvíjet, chce stagnovat, nechce dospět. Tak jsem to téma učinil všeobecné a vymyslel městečko, které se bojí vývoje a případných střetů. Tak se píše, vždy pod dějem srozumitelným pro čtenáře, je zakódováno ještě jiné téma. Víte, kde je v české literatuře markantně popsán Oidipovský komplex? V Erbenově *Vodníkovi*. A další film *Ptáci*? Oidipovský komplex. To bylo životní režisérovo téma. Zase skvělá kamera a skvělá hudba.

Tvorba Stephena Kinga nejsou právě horory. *Children of the corn* jsou paraboly, ale nejsou to horory, i když reklama je tak s oblibou nabízí.

Pokud jsem nazval *En ten tý ny* hororem, myslím tím hrůzu a zděšení. Pokud vyrůstá syn v koupelně, kdy mu uřežou strýc s matkou nohy a ruku, aniž hnou brvou, a tím ho zkultivují, je to dostatečný důvod ke zděšení. Tedy - pro mě aspoň ano.

Film Ptáci a Oidipovský komplex? Přiznám se, že to slyším poprvé. Je pravda, že jsem dříve četl povídku Daphne de

Maurier, teprve pak viděl Hitchcockův film, ale takovou interpretaci jsem nehledal.

Zcela vážně. Ptáci zastupují archetyp matky, ovládají okolí a boj proti nim je frustrující a bezvýhodný. Ne náhodou hrdinové na konci filmu nasedají do vozu (veranda je plná ptáků) a pomalu odjíždějí. Rozhodně se nestali vítězi a ptáky neporazili.

Pravda je, že Tippi Hedren⁵⁶, do té doby modelka, podepsala velmi špatnou smlouvu. A pan režisér se k ní choval děsně. Doslova ji mučil. Scéna, kdy je zavřená v telefonní budce, se točila na zemi, krásná Tippi ležela na zádech a on s rozkoší na ni házel zblízka živé havrany. Odnesla to těžkým šokem. Ji ale potřeboval, prý krásné blondýny se vraždí lépe, divákům se to víc líbí. A po skončení filmu jí oznámil, že když mu nebyla po vůli, zničí ji. Měl ještě jednu smlouvu. Potom po letech hrála ještě v několika jiných filmech, ale její krása na velkém plátně se už nemohla opakovat.

Jaký je váš vztah ke sci-fi? Někdo je považuje za pokleslý žánr, ale řada spisovatelů se mu, třeba okrajově, věnovala. Čapka ani jmenovat nemusím, ale co Ladislav Fuks? Myši Natálie Mooshabrové jsou známé (i když označit Myši za sci-fi není úplně přesné). Spíše Oslovení z tmy.

Četl jsem povídky Bradburyho, Clarka, v mládí *Astronauty* od Stanislawa Lema. Mě to neoslovilo. Ani filmy, kromě *Matrixu*, na mě nezapůsobily. Ovšem *Matrix* vydal za sto filmů. Čapek měl velký vzor v H.G. Wellsovi. Vávrův první film s Karlem Högreem byl skvělý. Čapek měl v plánu popsat pět forem lásky, naivní až smyslnou. Ale sci-fi to není, podle mého soudu ani *Oslovení z tmy*. Je to rozhovor dábla s malým chlapcem. Svět už je prázdný, je patrně po velké explozi, tím spíš se jejich dialog ještě zdůrazní a více vyzní. Pomoc pro chlapce není v širokém okolí. Dva archetypy. A *Myši Natálie Mooshabrové*? Miloš Pohorský píše v doslovu, že pointa příběhu je jediná možná. Moos (myš) se také skrývá jako ty myši před diktaturou, bere na sebe masky a hraje důmyslné divadlo na 300 stránkách. Ano, létají stroje

⁵⁶ Tippi Hedren (1930), americká modelka a herečka

do vesmíru, ale je chudoba a myši se hemží městem. To není sci-fi. To je realita dnešního světa. A morálka v románu? Tu prožíváme právě teď.

Podle vás má Oslovení z tmy spíše Faustovské téma? To je také velmi časté. Použil jste ho někde? Oslovení zobrazuje postapokalyptický svět, který je v současné ve sci-fi často hojně používáný.

Fuks byl v začátcích sedmdesátých let, novelu psal v roce 1970 (vyšla 1972), v těžké depresi, a tak celý děj se odehrává po světové jaderné katastrofě a Arjeh, nemocný chlapec, je přemlouván dlouhými a monotónními monology d'áblem, Faustem. Přesto Arjeh v katarzi vítězí, zlomený a slabý. To krásné pero, které má d'ábel v kapsičce saka, nebylo použito.

Rok 1970, kdy se rozhodl ještě knihu napsat, byla doba čistek, vyhazovů z práce, profesori šli do výroby. Zázrak, že knížka vyšla. Dlouho měla také jediné první vydání. Fuks ty roky prožíval jako konec republiky, jako apokalyptický svět. Zničením hodnot, morálky, vítězství lži a kariérismu. Chtěl psát, *Návrat z žitného pole, Křišťálový pantoflíček*. Pravda, ještě stačil detektivku *Příběh kriminálního rady*.

Jestli jsem použil archetyp d'ábla? Jistě, v domovníkovi (*Dům*) a trošičku v *Bachovi* (postava Hellera), a hlavně v *En ten tý ny*. D'ábel je úžasný protihráč. Vděčný. Vzpomínáte na *Mario a kouzelník* Thomase Manna? Kouzelník, ta nestvůra s hrbem, chudáka pikolíka Mária zničí. V sedmdesátých letech vysílali inscenaci ze Slovenska, Milan Kňažko a kouzelník Juraj Kukura. Kéž bych mohl vidět tu inscenaci znovu. Ještě k jedné inscenaci, kterou bych chtěl znovu vidět, je na toto téma: scénář Ivana Hubače podle Zweiga, *Šachová hra*. Doslova Zlatý fond. Je nutné jmenovat jednoho z největších d'áblů světové dramatiky, archetyp: Jago. To je ta hlavní postava dramatu *Otello*. Skvělá studie, geniální! Jen Shakespeare věděl, že nesmí dát postavu Jaga do názvu. Zaprvé blafoval, postavu záměrně potlačil, a jinak není dobré do titulu napsat jméno d'ábla. To by se mohlo vymstít. Na to jsou literáti velmi opatrní.

Když přemýšlíte nad svými hrdiny a přisuzujete jim jejich vlastnosti, jsou to vlastnosti spíše kladné, nebo záporné? Jinými slovy - považujete člověka za spíše dobrého, nebo špatného a promítáte svůj názor na lidi do svých postav? Nebo se snažíte svým postavám přisuzovat vlastnosti, jaké by lidé měli mít?

Jsem génius, proto musím pomalu. Mohl byste, prosím, tuto otázku upravit, aby byla jasnější? A prosím třikrát. Vždy trochu jinak.

Co si myslíte o lidech? Převládají v nich dobré, nebo špatné vlastnosti? Přistupujete stejně ke svým hrdinům? Jsou vaši hrdinové spíše dobří nebo špatní? Jinými slovy: je váš hrdina dobrý člověk se špatnými vlastnostmi, nebo špatný člověk s vlastnostmi dobrými? Myslím si, že v těchto dvou pojetích je rozdíl. Pokud to zjednoduším, dobrý člověk je zlem pokoušen, špatný člověk může být pozvednut dobrými činy.

Tvrdí se, že dobře položená otázka je těhotná odpovědí. Odpověděl jste si sám.

Jinak, zdá se mi, že dnešní mládež se chová hůř, než jsme se chovali my zamlada. Tuším to řekl Platón. Lidi jsou stejní. Bohužel žádný posun k ideálu se nekoná. Přečtěte si Bishopa *Den, kdy zemřel Kristus*. Nic nového pod sluncem. Hrdina, aby byl pravdivý, musí mít mnoho vlastností, nejen dobré, může s těmi špatnými osudově bojovat, ale aby byl opravdu lidský, z masa a krve, obyčejně prohraje. Kladný hrdina, to je nuda. To vám řekne při stavbě postavy každý herec. Kladný hrdina je homunkulus.

Když jsem se rozhodl psát, vyhradil jsem si v pracovním stole jednu zásuvku, pořídil si malé kartičky a na ty jsem si zapisoval nápad, myšlenku, větu, citát. A do rohu jsem napsal datum. Bylo zajímavé po letech pročitat měsíc po měsíci, rok po roce, co jsem bral vážně, co bylo v té době podstatné. A byly tam i některé výroky, které se daly použít. Zdánlivě zbytečnosti.

A taky vám doporučuju najít si nějakou delší židovskou anekdotu (trochu poznáte i práci dramaturga, vyberte příhodu, která je nosná) a vyprávějte ji třemi způsoby:

z pohledu muže, každou větu natáhněte nějakou vsuvkou, postřehem, gnómem, zdánlivou zbytečností, klidně odskočte od hlavního tématu. Potom stejnou příhodu popište také ich formou z pohledu ženy. A nakonec nechte vyprávět nezávislého vypravěče, opět vložte jeho domněnky a příhodu v nejlepším ukončete. Není to tak lehké, ale určitě to půjde. A najděte, kde se příběh v anekdotě láme, kdy nastupuje paradigma.

Pozor, ať nepropadnete chybě, kterou nazývám *Teorie skleněné krychle*. Představte si divadelní scénu. Má svoji výšku, šířku, hloubku. Před ní sedí diváci. Pokud se stane, že v expozici bude dlouho zamlčen hlavní problém dramatu či komedie, bude se chodit kolem „*toho*“ jako kolem horké kaše a nikdo nic dlouho „*o tom*“ neprozradí, nastupuje *Teorie skleněné krychle*. Divák, jako legální součást představení, má právo vstát a zeptat se, o co nebo o koho jde, co se děje. Podobně se tento problém může přihodit i v povídce. Tak prosím, v expozici si nezahrávejte dlouho s diváky, tak jako tak mají málo času a vstupenky také něco stály. Šetřete jejich trpělivost. Pokud to ovšem není váš záměr. I úmyslné prodlužování ve vyprávění může v anekdotě vyznít vděčně.

A ještě těžší úkol. Paradigma. Notoricky známá poučka zní, že je to pohled na stejnou věc jinými brýlemi; totální změna v pohledu na daný stav. Uvádí se příklad. Otec s dětmi jede v metru a děti nepředstavitelně zlobí. Otec je apatický. Cestující otce napomene, aby děti ukáznil. Otec se na cestujícího podívá a řekne: „Promiňte mi, prosím, jedu z nemocnice. Zemřela mně manželka.“ To je paradigma. Zcela nečekaně jiný výklad exponované situace. Slavné paradigma je na konci první třetiny *Občana Kanea*. Ostrá hádka ve sněhu, matka si rezolutně přeje, aby syn odjel a nebyl s otcem. Krutá scéna. Syn nakonec s pláčem popadne sáňky a nechá se odvézt. Matka se s klidem podívá na otce, který syna nechtěl za žádnou cenu pustit, a suše řekne: „Teď už ho bít nebudeš.“

Kolik přípravy a poznámek musí spisovatel mít, než začne psát povídku?

Pokud se už rozhodnete napsat povídku, je nutné vypsát nebo v paměti ujasnit charakterové (i charakteristické) vlast-

nosti postav. Stačí jen v expozici postavu s charakteristickou vlastností (ojedinělou a nenásilnou) zvýraznit, pak už můžete jen jednou za celou dobu vlastnost připomenout. Když si vypíšete pečlivě množství a barvitost postav, nemusíte ani vlastnost zvýrazňovat, čtenář to pozná. Dostojevský dostával takové záchvaty epilepsie, že po probuzení neznal ani jména svých hrdinů, natož jejich vlastnosti. Je vděčné, když dvě postavy, jin a jang, mají odlišné vlastnosti, napětí. Kouzelník je i vzhledem jiný než naivní Mário. Gustav von Aschenbach je zcela odlišný od Tazia, Romeo od Julie, James a Edmund jsou tolik jiní v *Dlouhé denní cestě do noci*. Vocilka a Kalafuna ve *Strakonickém dudákovi*. V romantickém románu Romaina Rollanda jde malý Jan Kryštof s otcem, kterého miluje, do lesa. Otec s ním má hlubokou rozpravu, chlapec zprvu nechápe, oč otci jde. Přichází zvrát, paradigma. Otec spáchá sebevraždu. Jan Kryštof zůstává sám, ale potkává strýce Gottfrieda...

Myslím, že v Tolstém zemře vrchní rada, všichni se sejdou vedle v pokoji, kde je vystavena rakev. Je ticho. Nikdo nemá už co říci. Podivné: jedna židlička pod panem prokuristou, ať udělá sebemenší pohyb, nepříjemně zavrže. Scéna se stává komickou. Nikoho nezajímá nebožtík a hořící svíce, které by potřebovaly vyměnit. Všichni bedlivě čekají s potlačovaným smíchem, kdy se prokurista nakloní nad taburet pro svoji číši vína a židlička směšně zapraská. I tak se dá vytvořit napětí, paradigma.

Jak napsal Stefan Zweig v životopise o Balzacovi: „Balzac přišel na to, že téma je všecko.“ Jakýkoliv detail, slovní obrat, profese, kontrast je tématem na povídku.

Mohu poprosit o radu? Napsal jsem povídku, je orientovaná trochu jako sci-fi, i když to není zcela trefně zařazení. Použil jsem ich formy a připadá mi, že vyjádřit atmosféru touto formou je trochu těžší. Je to jen můj dojem? Nebo opravdu tahle povídka ich formou trpí? Nešetřete mě.

Dobré ráno (JL)

„Už hodinu nespíš. Zapnu televizi.“

Měl jsem chuť říct, ať si tu televizi strčí někam, ale s počítačem se nemá smysl hádat. Stejně mi tu blbou televize zapne, ať si říkám, co chci. A tak jsem mlčel. Tma v pokoji zbledla, přisvit osvětlovacích panelů se smísil se svitem plošné obrazovky a změkčil kontrast mihajících se scén. Právě probíhala nějaká reklama. „Tu znám, ta je dobrá,“ zasmál jsem se bezděčně, ale zároveň jsem se zarazil. Proč mám radost z nějaké nesmyslné reklamy? Ale cítil jsem, že sledovat tuhle reklamu je krásné a příjemné.

„Dobré ráno, je čas vstávat!“

Příjemný alt se mi vkrádal do spánku, přerušil nějaký zmatený sen, který jsem vzápětí stačil zapomenout, a vrátil mě do reality mého pokoje. Ani jsem si nepamatoval, jak jsem včera usnul. Ukolébaný reklamou, nebo konečně zabraly prášky? Delia vypnula televizi, jakmile jsem usnul. Jak to dělá, že to pozná? Všechny domácí počítače to poznaly, stejně jako hlad, nemoc nebo i špatnou náladu.

„Proč mám vstávat? Nikam nespěchám!“

„Máš dnes schůzku na Úřadu pro údržbu lidských zdrojů. Voda na kávu se vaří, laskavě si ji zalij.“

Z postele jsem se hrabal rozmrzele, kdo má rád schůzky na úřadech? Nenávidím je. V televizi začalo ranní zpravodajství. Nezaměstnanost prý poklesla na jednademdesát procent, to je ale jediná pozitivní zpráva, mínil komentátor.

„Dnes je první letní den tohoto roku,“ oznámil slavnostně, ale vzápětí na tváři vykouznil tragickou grimasu.

„Pamětníci by mohli vyprávět, jaké teploty panovaly v tyto dny ještě před dvaceti lety. Pohled na teploměr není povzbudivý a zlepšení je v nedohlednu.“

Padla na mě deprese, venku je stále pošmourno a zima. A také asi přestal působit prášek. Nečekal jsem, až si Delia všimne náhlého propadu nálady a upozorní mě, abych si vzal další antidepresivum. Z krabičky jsem vyklepl dražé jásavé červené barvy. Chutnalo sladce, nálada se mi zlepšila dříve, než mohl lék zapůsobit.

Už jsem se na Korejce nezlobil. Jejich zpackané jaderné hlavice sice nezasáhly New York, jak si přáli, ale změny počasí, způsobené výbuchy někde v Arktidě, byly cítit do-

dnes. S Optimixem v žaludku mi ale bylo blaze a všichni Korejci mi mohli být ukradení.

„Máš telefon, mám hovor přijmout?“ zeptala se náhle Delia.

„Dej mi ho na obrazovku, prosím.“

Televize potemněla, ale kupodivu se na ní neobjevil obličej volajícího, obrazovka byla černá, jako kdyby kameru někdo schválně přikryl.

„Pavle?“

„Ano? Kdo volá?“

„Tady Jakub, nepřerušuj mě, spěchám!“

Měl jsem na jazyku, že se ho nechystám přerušovat, ale naléhavý tón v jeho hlase mě přinutil nechat si vtípnou poznámku pro sebe.

„Prosím tě, přijed' teď hned k Muzeu. Na ulici Vizionáře Klause je taková malá hospůdka, budu tě tam čekat. Pospěš si. Vem si ptéru!“

„Ale já mám schůzku, musím na úřad...“

„Prosím!“

„Pošli mi polohu.“

„Nemůžu, pojed'!“

Zavěsil. Cítil jsem, že se mi do duše vkrádá znepokojení i přes clonu štěstí vyvolanou Optimixem.

„Deli, zobraz ulici Vizionáře Klause. Vyznač restaurace. Je mezi nimi výčep? Nalouduj mi prosím souřadnice do infomu.“

„Hotovo, připomínám schůzku Úřadu pro údržbu lidských zdrojů. Za hodinu.“

„Děkuji, to stihnu. Zavolej mi ptéru.“

„Hotovo, debet na účtu se zvýšil na tisíc padesát tři Erde. Tento týden utrácíš velmi málo, zamysli se nad tím!“

Ptéra dorazila během několika minut, neměl jsem vysloveně odpor k létání, ale nastupování ve výšce desátého poschodí mi nedělalo dobře.

Sedl jsem si k volnému stolu, ostatně bylo jich tam dost. V tuto dobu chodil do hospůdek málokdo. Jakub musel čekat někde opodál, zjevil se vzápětí a přisedl.

„Dáme si pivo?“

Kývl a na stole se objevily dvě sklenice s řídkou pěnou. Byl jsem nesvůj. Snažil jsem se nervozitu zakrývat tlacháním.

„Tohle ředkvové pivo není špatné, ale věř mi, chtěl bych někdy ochutnat to staré, chmelové. Přece musí být ve městě nějaká retro hospoda se starým pivem a snad i s lidskou obsluhou.“

Mlčel a zíral do piva. Pak se na mě podíval. Zděsil jsem se, ty oči byly úplně prázdné. Neměly výraz a já jsem ho najednou nepoznával. Teď mi mé tlachání připadalo trapné. Zmlkl jsem a čekal.

Za chvíli začal mluvit. Nejprve váhavě, pak, jako kdyby se každým slovem uvolňovala nějaká překážka.

„Já jsem utekl. Kdybys věděl... Ani nevím, jak ti to mám říct. Hlavně odsud zmiz!“

„Co blázníš, proč, kam, co se s tebou dělo?“

Ale věděl jsem, že neblázní, jeho oči byly tak přesvědčivé.

„Víš, že každý nezaměstnaný může být povoláný do nějaké reality show? A nemůže odmítnout? Když mi přišel povolávák, tak jsem si ho vůbec nevšiml. Čekali na mě, odvezli mě někam... Vůbec jsem netušil kam.“

Překvapením jsem se málem rozesmál.

„To jsi někde vařil nebo tě odvezli k někomu do bytu jako náhradního manžela?“

Znovu se na mě podíval. Ne, o vaření evidentně nešlo.

„To je úplně něco jiného. Tolik jich tam umřelo. Vůbec jsme o tom nevěděli, zdálo se, že je to nějaká pitomá soutěž, že se snad dá i něco vyhrát. Pak se to provalilo, tak zmasakrovaného chlapa jsem neviděl.“

„Začali nás víc hlídat. To ti vypadalo jako v nějakém starém vězení. Ozbrojená stráž, mříže, ostnatý drát.“

„Ale ty jsi utekl, říkáš.“

„Měl jsem štěstí, došlo k nějakému velkému průšvihy, semlelo to i nějaké chlapy z ostrahy, hrozný zmatek. Zůstal jsem náhodou pozadu a na chvíli na mě zapomněli, vsadím se, že mě hledají někde v té krvavé kaši. To už jsem věděl, kde jsem, není to tak daleko.“

„Můžu ti nějak pomoci?“ Vůbec jsem ale nevěděl jak, padl na mě strach, jen jsem si přál, aby žádnou pomoc nechtěl.

Potřásl hlavou.

„Ne.“

„Hlavně uteč! Pojď se mnou.“

„Kam vlastně půjdeš?“

„Jedno místo znám, nemůžu ti o něm říct. Pokud nepůjdeš se mnou. Nechci, aby se ti stalo něco takového, jako těm, co byli se mnou. Sbal se teď hned!“

Mluvil tiše, ale důrazně. V tu chvíli mě málem přesvědčil. Ale seděli jsme spolu v naprostém bezpečí, u ředkvového piva, před čím jsem měl vlastně utíkat? V bance mi každý týden smazávali debet, měl jsem statut nezaměstnaného spotřebitele.

„Promiň, mám teď schůzku. Kdybys něco potřeboval, ozvi se.“

„Ty to fakt nechápeš,“ rezignoval. „Zaplat' to, chápeš asi, že nemám infom.“

Na dlani, kde byl infom obvykle implantovaný, se mu táhla čerstvá jizva.

Nečekal jsem dlouho, na řadu jsem přišel téměř okamžitě. Úředník, který obvykle ani nezvedl oči od počítače, na mě se zájmem pohlédl.

„Možná budeme mít pro vás co nevidět práci,“ oznámil mi.

„Máte radost?“

Nevěděl jsem, jestli se mi posmívá, nebo si opravdu myslí, že mě zpráva potěšila. Vzápětí mi ale bylo jasno.

„No, stejně nemůžete odmítnout. Ale je to velká pocta. A šance. Využijte ji!“

„Dáme vám vědět,“ propustil mě.

V hlavě jsem měl dokonalý zmatek. Něco se děje a já vůbec netuším co. Je to dobré nebo špatné? Cestou jsem si koupil pár piv. Samozřejmě, chmelové to nebylo, asi ho nikdy neochutnám.

Delia, jako kdyby tušila, že chci být sám, ztišila zvuk televize. Jen reklamy nechala nahlas, zákony je potřeba dodržovat. Po čtvrtém pivu a další tabletě Optimixu jsem začal být malátný. Jako za těžkým závěsem jsem zaslechl upoutávku na zcela novou reality show. Soutěžící si v ní sáhnou na dno svých sil. Upadal jsem do spánku a Delia automaticky vypnula televizi.

„Dobré ráno, je čas vstávat!“

Bolela mě hlava a včerejšek mi připadal jako další zmatený sen, jaké se mi obvykle zdávaly.

„Máte důležitou zprávu z Úřadu pro údržbu lidských zdrojů, mám ji přečíst?“

Srdce se mi sevřelo, bolest hlavy už nebyla důležitá. Jakube, proč jsi mě tu nechal?

„To chvíli počká,“ vypravil jsem ze sebe.

Šel jsem do koupelny, čištění zubů mi připadalo jako něco důvěrně známého, něco, co znamenalo domov a kdo ví proč mě i dojívalo.

Kroky na schodech se ozvaly ve chvíli, kdy jsem se oblékal.

Zatím jsem vaši povídku nečetl. Jen předem pár poznámek. Ich (já) forma je trochu omezující. Je sice sugestivnější pro posluchače, ale čtenář smí říci jen to, co postava sama ví. Er forma popisuje ve třetí osobě a může dodávat vypravěčem informace, které Ich neví. Vzácná je Du forma (viz *Český román*⁵⁷). Vzbuzuje distanc a je hodně neosobní.

Co se týká sci-fi, málokterá povídka je fantastická vědecky, jen používá sugestivních rekvizit.

⁵⁷ Olga Scheinpflugová: *Český román*, Melantrich 1969

Dobré ráno (JK)

„Už hodinu nespíš! Zapínám televizi.“

Měl chuť říct, ať si tu televizi někam strčí, ale s počítačem nemá smysl se hádat. Stejně mu tu blbou televizi zapne, ať si říká, co chce. A tak raději mlčel.

Tma v pokoji zbledla, světlemodré osvětlovací panely se slily se svitem plošné obrazovky a změkčily kontrast míhající se scén. Právě probíhala reklama na Twix.

Zasmál se bezděčně, ale zároveň se zarazil. Proč má radost z nějaké nesmyslné reklamy? Ale cítil, že sledovat tuhle reklamu je uklidňující.

„Je čas vstávat!“

Příjemný alt se mu vrtal do spánku, přerušil nějaký zmatený sen, který stejně vzápětí stačil zapomenout, a vrátil ho do reality pokoje. Ani si nepamatoval, jak včera usnul. Ukolébaný reklamou, nebo konečně zabraly prášky? Delia vypnula televizi, jakmile jsem usnul. Jak dokáže, že to pozná? Všechny domácí počítače to poznají. Stejně jako hlad, nemoc nebo i špatnou náladu.

„Proč mám vstávat? Nikam nespěchám!“

„Máš dnes schůzku na Úřadu pro údržbu lidských zdrojů. Voda na kávu se vaří, je vhodná doba ji zalít.“

Z postele se hrabal rozmrzele, kdo má rád schůzky na úřadech? Nenávidí je.

V televizi začalo ranní zpravodajství. Nezaměstnanost dokonce poklesla na 71%, to je ovšem povýtce jediná pozitivní zpráva, mínil komentátor. A s hraným zármutkem ve tváři dodal, že je dnes první letní den.

„Pamětníci by mohli vyprávět, jaké teploty panovaly v tyto dny ještě před dvaceti lety. Pohled na teploměr není povzbudivý a zlepšení není v dohlednu.“

Padla na něho deprese, venku je stále pošmourno a zima. A také asi přestal působit prášek. Nečekal, až si Delia všimne náhlého propadu nálady a upozorní ho, aby si vzal další anti-depresivum. Z krabičky vyklepl dražé jásavé červené barvy. Chutnalo sladce, nálada se mu ihned zlepšila. Dokonce dřív, než mohl lék zapůsobit.

Už se na Korejce nezlobil. Jejich zpackané jaderné hlavice sice nezasáhly New York, jak si přáli, ale změny počasí, způsobené výbuchy někde v Arktidě, byly cítit dodnes.

S Optimixem v žaludku mu ale bylo náramně blaze a všichni Korejci mu tímto mohli být ukradení.

„Telefon, mám hovor přijmout?“ zeptala se náhle Delia.

„Dej mi ho na obrazovku.“

Televize potemněla, ale kupodivu se na ní neobjevil obličej volajícího. Obrazovka byla černá, jako kdyby kameru někdo schválně přikryl.

„Pavle?“

„Ano? Kdo volá?“

„Tady Jakub. Nepřerušuj mě, spěchám!“

Měl na jazyku, že se ho nechystá ani za nic přerušovat, ale naléhavý tón v jeho hlase ho přinutil nechat si vtipnou poznámku pro sebe.

„Prosím tě, přijed' teď hned k Muzeu. Na ulici Vizionáře generála Klause je taková malá hospůdka, budu tě tam čekat. Pospěš si. Vezmi si ptéru!“

„Ale já mám schůzku, musím na úřad...“

„Prosím!“

„Pošli mi polohu.“

„Nemůžu, pojed'!“

Zavěsil. Cítil, jak mu do prsou řeže podivný strach, i přes clonu štěstí vyvolanou Optimixem.

„Deli, zobraz ulici Vizionáře Klause. Vyznač restaurace. Je mezi nimi výčep? Nalouduj mi prosím souřadnice do infomu.“

„Hotovo, připomínám schůzku Úřadu pro údržbu lidských zdrojů. Za hodinu.“

„To stihnu. Zavolej mi ptéru.“

„Hotovo, debet na účtu se zvýšil na tisíc padesát tři Erde. Tento týden utrácíš velmi málo, zamysli se nad tím!“

Ptéra dorazila během několika minut, neměl vysloveně odpor k létání, ale nastupování ve výšce desátého poschodí mu nedělalo dobře.

Sedl si k volnému stolu, ostatně, bylo jich tam dost. V tuto dobu chodilo do hospůdek málo lidí. Jakub musel čekat někde opodál, zjevil se vzápětí a přisedl.

„Dáme si pivo?“

Kývl a na stole se objevily dvě sklenice s řídkou pěnou. Byl celý nesyv a snažil se nervozitu zakrývat tlacháním.

„Tohle ředkvové pivo není špatné, ale věř mi, chtěl bych někdy ochutnat to staré, chmelové. Přece musí být ve městě

nějaké retro hospoda se starým pivem a snad i s lidskou obsluhou.“

Mlčel a zíral do piva. Pak se na něho podíval. Zděsil se, ty oči byly úplně prázdné. Neměly výraz, najednou ho nepoznával. Teď mu to ustavičné tlachání připadalo trapné.

Za chvíli jeho přítel začal mluvit. Nejprve váhavě, pak, jako kdyby se každým slovem uvolňovala nějaká překážka.

„Kdybys věděl... Já jsem utekl. Ani nevím, jak ti to mám říct. Hlavně ty teď odsud zmiz!“

Věděl, že neblázní, jeho oči byly přesvědčivé.

„Víš, že každý nezaměstnaný může být povoláný do nějaké reality show? A nemůže odmítnout? Když si pro mě přišli, tak jsem si jich nejdřív ani nevšimal a nechal je stát za dveřmi a zvonit. Čekali na mě, odvezli mě někam... Vůbec jsem netušil kam.“

„To tě nutili někde vařit? Nebo tě odvezli k někomu do bytu jako náhradního manžela?“

Znovu se na něj podíval. Ne, o vaření evidentně nešlo.

„To je úplně něco jiného. Tolik jich tam umřelo. Vůbec jsme o tom nevěděli, zdálo se, že je to nějaká pitomá soutěž, že snad se dá i něco vyhrát. Pak se to provalilo, tak zmasakrovaného chlapa jsem neviděl. Začali nás víc hlídat. To ti vypadalo jako v nějakém starém vězení... Ozbrojená stráž, mříže, ostatný drát.“

„Ale ty jsi utekl?“

„Měl jsem štěstí, došlo k nějakému velkému průšvihů, semlelo to i nějaké chlapy z ostrahy. Hrozný zmatek. Zůstal jsem náhodou pozadu a na chvíli na mě zapoměli, vsadím se, že mě hledají někde v té krvavé kaši. To už jsem věděl, kde jsem, není to tak daleko.“

„Můžu ti nějak pomoci?“ Padl na něj strach, aby žádnou pomoc nechťěl.

„Jedno místo znám,“ říkal si Jakub jako by pro sebe, „nemůžu ti o něm říct. Pokud nepůjdeš se mnou. Nechci, aby se ti stalo něco takového, jako těm, co byli se mnou. Sbal se teď hned!“

Mluvil tiše a důrazně. V tu chvíli ho málem přesvědčil. Ale seděli dál spolu v naprostém bezpečí, u ředkvového piva, před čím měl vlastně utíkat? V bance mu každý týden smažávali debet, měl už dávno statut nezaměstnaného spotřebitele.

„Promiň, mám teď schůzku. Kdybys něco potřeboval, ozvi se.“

„Ty to fakt nechápeš,“ rezignoval.

„Zaplat' to, chápeš asi, že nemám infom.“

Na dlani, kde byl infom obvykle implantovaný, se mu táhla čerstvá jizva.

Nečekal dlouho, na řadu přišel téměř okamžitě. Úředník, který obvykle ani nezvedl oči od počítače, na něho se zájmem pohlédl.

„Možná budeme pro vás mít co nevidět práci,“ oznámil mu, „máte radost?“

Nevěděl, jestli se mu posmívá nebo si opravdu myslí, že ho zpráva potěšila. „No, stejně nemůžete odmítnout. Ale je to velká pocta. A šance. Využijte ji. Dáme vám vědět,“ propustil ho.

V hlavě měl dokonalý zmatek. Něco se děje a on vůbec netuší, co. Je to dobré nebo špatné? Cestou si koupil pár piv. Samozřejmě, chmelové to nebylo, asi ho už nikdy neochutná. Delia, jako kdyby tušila, že chce být sám, ztišila zvuk televize. Jen reklamy nechala nahlas, zákony je potřeba dodržovat. Po čtvrtém pivu a další tabletě Optimixu začal být malátný. Jako za těžkým závěsem zaslechl upoutávku na zcela novou realitu show. Soutěžící si v ní sáhnou na dno svých sil. Upadal do spánku a Delia pohotově vypnula televizi.

„Dobré ráno, je čas vstávat!“

Bolela ho hlava a včerejšek mu připadal jako další zmatený sen, jaké se mu obvykle zdávaly.

„Máte důležitou zprávu z Úřadu pro údržbu lidských zdrojů, mám ji přečíst?“

Srdce se mu sevřelo, bolest hlavy už nebyla důležitá. Jakube, proč jsi mě tu nechal?

Šel zamyšleně do koupelny, čištění zubů mu připadalo jako něco důvěrně známého, něco, co znamenalo domov a kdoví proč ho i dojímalo.

Kroky na schodech se ozvaly ve chvíli, kdy se oblékal. Opatrně zavřel vodu. Chvíli bylo ticho. Pak se rozezvučel zvonek. Dlouze. Potom ještě jednou krátce.

Navrhuji přepsat znovu do zcela reálu dneška. Tuto verzi nechat k porovnání. Dnešek bude ještě děsivější. Ich forma skvělá! Nepoužívat slova smísil a vkrádal do spánku – fráze. Jinak skvělý!

Podobnou soutěž dělá snaživá Pazderková na Primě. Mlátí po sobě vajíčky, nechávají si cvakat prsty do myši pasičky, žerou brouky. To je současnost. Moc dobrá povídka.

Nezlobíte se, že vám do toho zasahuju? Názor si musíte stejně udělat svůj a stát si za ním.

Pokud se autor pohybuje ve fikčním světě, který má jiné zákonitosti (nebo zákony, zvyklosti, techniku, cokoliv), než ten náš, narazí nutně na problém, že musí tyto odchylky čtenáři objasnit. Ale nemůže se pouštět do nudných vysvětlovacích pasáží. Jaké prostředky lze k takovému účelu využít?

V žádném případě neobjasňovat! Vzpomeňte na *Minority Report*, prvního *Vetřelce*, anebo, pro pamětníky, *Ikarie XB-1*. Ve *Vetřelci* jste v expozici vržen do děje měkkými světlými obrazy. Astronauté se probouzejí kdesi v lodi. Následuje snídaneň, všichni se dobře baví, dávení u snídaneň a roztržení plic... jste v ději rovnýma nohama, nikde důvod vysvětlovat detaily a tím retardovat děj. Věřte mi, je to účinnější, čtenář si musí domýšlet a zapnout fantazii. Já ani za mák nepátrám, proč váš hrdina bere ráno jakýsi Optimix. Bavím se a velmi mně to připomíná dnešek a současnost.

P.S. Zbyly vám dva kousky Optimixu? Za kolik? Vyměním za tablo prošlého Belasponu.

Nemám. Sám bych často Optimix potřeboval. Navíc jsem dospěl k přesvědčení, že mediální svět budoucnosti (částečně i současnosti) na lidstvo valí nepříznivé zprávy, ovlivňuje klima společnosti a připravuje tak záměrně půdu pro větší odbyt antidepressiv, samozřejmě ve zločinném spolčení s farmaceutickými firmami, kterým z toho kapou nemalé zisky. Pěkná představa, že? Rád bych ji někam zapracoval, v minulé povídce jsem se jí jen lehce dotkl.

To je sci-fi! Výroba léků je už tak promyšlená, že každý lék musí mít v sobě prvek škodící zdraví, takže léky samy o sobě vytvářejí další možnosti léčení. Kanalizace v Bruselu

je prolezlá kokainem a antikoncepčními pilulkami. V roce 1956 vyšel u nás výtečný román *Jdi za zeleným světlem* a napsal jej Edvard Valenta. Kolega Čapkův v Lidových novinách. Hrdina Šimon se schovává za války ve Voznici u Staré Huti u Dobříše a sní sen, že budou existovat prášky na spaní, kdy si určíte, o čem se vám bude zdát. To by bylo téma! U Valenty je to okrajový motiv, nápad, ale domyslet, co by to se společností udělalo, jak by se řešila kriminalita, jaká by byla morálka. Spát, jen spát... To je sci-fi!

V první části, v souvislosti s mladými tvůrci, zazněly pojmy expozice, kolize, krize, peripetie, katarze, hyperbola, parabola, reflexe, regrese. Je pro autora důležité, aby věděl, co tyto pojmy reprezentují, nebo se více hodí pro literární rozbor? Jakým způsobem se mohou v textu použít a co přinesou?

Hyperbola znamená obecně zveličení akce, vyprávění nebo popisu předmětu. „Říkal jsem ti to už snad milionkrát!“ „Měl sílu, že by stromy rukama kácel.“

Parabola podobenství, přirovnání. „Ten strom sahal do nebes, jako by se jich chtěl dotknout.“ „Krásná byla, jako růžička.“ Často používané v Bibli.

Reflexe přemýšlení, přemítání, úvaha, dumání, rozjímání. Zastaví se děj a autor může říct svůj názor.

Regrese ústup. Obyčejně v textu vzpomínání.

Personifikace pojmenování vlastností nebo činů živých bytostí přenášené na neživé předměty. Druh metafory.

Eufemismus zjemnění, zjemňuje výrazy, které by byly jinak nepříjemné nebo vulgární.

Ironie a sarkasmus prostředky, kdy použijeme opačného významu, než se jinak používá. Kousavost. „To tě fakt rád vidím.“ „Už se nemůžu dočkat!“

Alegorie jinotaj.

Anakolut záměrná změna větného schématu, vyšínutí z větné vazby.

Elipsa vypuštění podstatného větného členu, věta neúplná. „My o vlku...“ „A já si říkám...“

Apoziopeze neukončená věta, zpravidla končící třemi tečkami. „Kdyby v tu chvíli věděl...“

Epizeuxis opakování slova. Dost často používám. „Velmi velmi se mi líbí.“

Lyrika dojmy, pocity.

Ěpika vyjadřující děj.

Drama zpravidla na jevišti, rozhlasové hry.

Alegorie utajení skutečného významu.

Apokryf padělek, co by, kdyby. *Knihy apokryfů* Karla Čapka. Kdyby Romeo a Julie zestárlí.

Lyrické žánry píseň, žalmy, elegie, óda, satira, epigram, pásmo.

Epické žánry příběh, pracuje s pointou, bajka, báj, pověst, pohádka, povídka, novela, román.

Dramatické žánry tragédie, komedie, činohra, melodram, opereta, muzikál.

Má v dnešní době relativní svobody slova ještě alegorie své místo v literatuře?

To je stejná otázka jako pochybovat, jestli v dnešní komplikované době má cenu komponovat v písňové formě. Alegorie je symbol, podobenství, které pracuje se dvěma rovinami příběhu. Moderní román a velmi současný je Orwellova *Farma zvířat*. Orwell nebyl nijak vysoce ceněný spisovatel, ale na témata měl cit. Uměl pojmenovat situaci, ve které jsme nebo do které se dostaneme za třicet šest let. Zvolil mistrně alegorii. Jinak se snad ani komunita lidí na jednom dvorku napsat nedá.

Anakolut, záměrná změna větného schématu, vyšínutí z větné vazby - používalo se spíše ve starší literatuře. Nemohu si vybavit, jestli anakolut výrazně používal nebo používá některý ze současných spisovatelů. Vy ano?

Šel jsem polní cestou, nad hlavou zpívali ptáci, a já věděl, že jdu domů. Šel jsem domů (kdo? co?), nad hlavou zpívali ptáci (opět první pád) a já věděl (první pád), že jdu domů (jdu první pád).

Šel jsem polní cestou, a komu zpívali ptáci nad hlavou, také pozná, že jde domů (1.pád, 3.pád, 1.pád, 1.pád).

Vychýlení použiji vědomě na posílení pocitu dramatickosti a dojemnosti. Doporučuji použít jednou v celé knize.

Anakoluty vznikají spíše menší erudicí autorovou. Pokud máte delší větu, hlídejte po sobě, zda dodržíte stejný pád.

Reflexe přemýšlení, přemítání, úvaha, dumání, rozjímání. Zastaví se děj a autor může říct svůj názor. Jde o reflexi pouze v případě, kdy přemítá autor, nebo i tehdy, přemítá-li hlavní hrdina?

Oboje je reflexe. Rozjímání. Dřív, v době obrozenecké, plnila reflexe didaktickou úlohu, byly to poučné statě, dlouhé a nezázivné. Jak říkám, nedozírné dálky. Tyto chvíle zastavení používal i film. V době protektorátu se děj zastavil a kamera sledovala krajinu, kostely, kroje. Dnes *Pantáta Bezoušek* vypadá doslova dojemně. Byl to jinotaj. Cenzor to moc dobře věděl, ale také věděl, že lidé půjdou do kina a na chvíli zapomenou na ty hrůzy kolem a nevědomky si připomenou svoji identitu.

Geniální kniha z let šedesátých je od Saula Bellowa *Herzog*. Intelektuál, který (jak pochopíme dodatečně) je v blázinci a posílá všem známým dopisy. „Nakonec i samotnému Bohu.“ Kniha byla světový bestseller, kultovní čtení. Bellowovi se tímto nápadem vzkazů podařilo nenásilně sepsat reflexe, promluvit o tom, co ho – hrdinu trápí. Co tíží celou Ameriku šedesátých let. Úžasné dílo. Za pozdější *Humboldtův dar* dostal Pulitzerovu cenu. Ruský Žid, sám toužící po společenství, po komunitě a přátelství, snažící se o přátelství. Následovník Dostojevského a Tolstého, duchovní bratr Vladimíra Nabokova. Od takového autora čtete úvahy s tužkou v ruce. To jsou reflexe hrdiny. Takže jak vidíte, obojí je možné.

Další kniha (z mnoha jiných), která využívá reflexí, je opět kultovní hrdina Salingerova románu *Kdo chytá v žitě*, Holden Caulfield. Této knížky se ročně prodá kolem čtvrt miliónu výtisků. Je to roztomilá knížka, kdy autor mluví a přemýšlí jazykem dospívajícího chlapce, který se snaží zachránit všechny děti, aby nespadly ze srázu, když se ztratí v žitném poli. Úžasné reflexe, vděčné pro studenty k přijímačkám na hereckou školu. (Knižka osudově spjatá s Markem Davidem Chapmanem, vrahem Johna Lennona.)

Zvláště Bellow byl velmi poučen Shakespearem, v klasickém dramatu jsou reflexe (sentence) zcela běžná věc.

Děj se zastavil a herci se mohli připravit na další výstup. Od toho tu byl jokulator, kejklíř a zpěvák a průvodce dějem. Pamětníci si vzpomenu na televizní *Popelku*, kdy průvodce dějem byl Jan Tříska s loutnou.

Ještě bych zmínil oblíbený literární žánr 19. století, román v dopisech. Hrdinové se obvykle nesetkají, vše se odehrává v domněnkách a rozjímání obou postav. Dopisy jsou plné reflexí.

Regrese - ústup. Obyčejně v textu vzpomínání. V povídkách má regrese také své místo. Je potřeba používat ji opatrně? Nezpomaluje tok textu?

Jestli retarduje tok textu? Ano. Retarduje. Zcela záměrně. Dva největší filmy naší kinematografie používají metodu regrese:

Pan režisér Otakar Vávra spolu s Františkem Hrubínem napsali *Romanci pro křídlovku*. Básník vzpomíná, jak se tady kdysi zamiloval do Terky (Zuza Cigánová), mladičké vitální dívky, která přijela s cirkusem. Prožívají spolu první letní lásku. Mladého Františka hraje skvěle Jaromír Hanzlík, kterého v reálu (přítomném čase) hraje nedoceněný slovenský herec Julius Vašek. A vynikající výkon podává polský herec Janusz Strachocki (který podle paměti Otakara Vávry byl nejdisciplinovanější ze všech herců), na rozdíl od mladých představitelů (s dětmi je vždycky kříž při natáčení). Skvěle polského herce namluvil Bohuš Záhorský.

Druhý film, snad nejlepší, který má česká kinematografie, je *Zlatá reneta*. Báseň Františka Hrubína, režie opět Otakar Vávra. Slabošský intelektuál se vrací zavzpomínat do rodné vesnice, uvidět znovu svoji lásku. Nic není, jak bylo. Nic neplatí. I ta reneta, to sladké jablko chutná hořce...

Oba filmy pracují s reminiscencí, s regresí. S bilancováním. Musíte ukázat daný stav a potom regrese má ten účinek. Není dobré vyprávět příběh jakoby od začátku. Je to tak, každé drama je bilanční. Uzavírající nějakou životní etapu. Bilancující s odstupem stárí život. Příběh se má vyprávět od začátku. Jenže kde je začátek? V přítomnosti. Proto retrospektiva.

Hyperbola znamená obecně zveličení akce, vyprávění nebo popisu předmětu. Lze říct, že hyperbola přibližuje psaný text běžné hovorové mluvě? V běžném hovoru často zveličujeme - z různých důvodů.

Řekl jste to velmi přesně. Hyperbola a parabola (podobství) je základ vyprávění příběhu. Koření. Esence. Když jsme mluvili o příběhu, který vypráví babička dětem, mluvíme právě o hyperbole. Základ anekdoty je hyperbola, nadsázka. Každý, kdo vypráví příběh druhému, použije vědomě či nevědomě hyperbolu. Nadsázku chápeme jako styl uvolnění. Pozorujte děti, když sledují grotesku. Myš utíká před kočkou, kočka spadne z padesáti metrů a rozplácne se. Otrepe a vyrazí znovu na lov myši. Dítě se tomu nárazu na zem ze srdce zasměje. Hyperbola ho uvolnila. V rétorice smíte použít hyperbolu jako legální a férovou přehnanost, která má posluchače na chvíli uvolnit. A Bible? Stále používá ve vyprávění podobenství a nadsázku. V pátek ve tři hodiny nebe ztmavlo, moře se rozevělo a zbarvilo se do ruda, mana padala z nebe, tolik ryb bylo nachytáno, takže všichni se najedli a chléb byl pro všechny...

Čímž končím tuto odpověď. Jsem sedřený jak mezek, vaše otázka mně dala fakt zabrat.

Chápu, že vám dala zabrat, ale stojí za to. Děkuji.

Není zač. Takový trik, jak předvést hyperbolu v praxi.

Ano, nedostatek nonverbálních prvků v mailové komunikaci přivádí pisatele k občasným omylům.

To je velká pravda. Pokud posluchač mluví s autoritou nebo člověkem, kterého dobře nezná, implicitně se staví do submisivní role (samozřejmě, že ne vždy). Pokud řečník použije vědomě nonverbální výraz, ulehčí si práci. U psaného slova je to těžší. Proto lid brzy vymyslel u esemesek tzv. smajlíky. U psaného textu knihy musíte vtip předem připravit, nebo musí vycházet z kontextu textu, nebo musí být komentován. Jinak čtenář tápe a takovou hru nemá rád. Neorientuje se.

Smajlíky a emotikony opravdu nemám rád a nepoužívám je. Někdy ale chybí. Povídka napsaná za použití takových prostředků by byla zajímavá, určitě ji ale už někdo napsal.

To by byl laciný nápad. Autor komentářem nebo vysvětlením věty v dialogu musí uváženě čtenáře vést. Nestačí s dodatkem v dialogu opakovat: „Řekl, podivil se, zamumlal či pousmál se.“ Někdy je vděčné vůbec nic nedodávat. Ale i delší dialog, z důvodů napětí, je nutné zastavit a komentářem čtenáře napnout.

Ale už jsme o tom mluvili, o románu v dopisech a o *Dopisech Felice B.* od Franze Kafky. Jistě znáte *Lidský hlas* od Jeana Cocteaua. Žena volá svému milenci. Tuto povídku jsem přepracoval a upravil pod názvem *Milovaný hlas*, vyšla v *Ikarových monolozích*. Napište povídku jen v sms zprávách, pište jen za sebe. Dbejte na to, aby zprávy gradovaly, aby si čtenář musel domýšlet, co asi druhý/druhá odepisuje. Skvěle tuto techniku zvládla jako rozhlasovou hru Nataša Tánská v *Hodině angličtiny*.

Eufemismus znamená zjemnění. Zjemňuje výrazy, které by byly jinak nepříjemné nebo vulgární. V současné literatuře zaznamenávám snahu o šokování čtenáře různými vulgarizmy, o tom jsme už také mluvili. Zdá se tedy, že eufemismus není příliš žádán a může působit poněkud ironicky. Vy ale patříte spíše ke skupině autorů, která eufemismy pro zjemnění využívá, že?

Stravinský má překrásné paměti. Začíná je vzpomínkou na svoji chůvu, která ho, když byl maličký, líbala hlasitě na břicho. Znělo to, píše, „řečeno eufemisticky, jako by ten zvuk dělala podpažím.“ On nepoužije sprosté slovo, tím by celou situaci pošpinil a zavedl jinam. Chce nám říci, že to byla kojná, která si s ním v mládí hrála, ne matka. Další vzpomínka je ještě drastičtější. Malý Igor sedí u stolu s dospělými a otec se ho nahlas zeptá, zda se dnes učil francouzsky. Igor rádoby vtipně odpoví „pourquoi?“ („parkva“ místo „purkva“). Všichni se rozesmějí. Od té chvíle, píše Stravinský, si v duchu škrtá každého, kdo právě zemřel a tehdy se mu smál. Víme, že takové memoáry se nepiší jen tak, že autor své vzpomínky uvádí s rozmyslem. Autor nám

naznačí, že chůva mu byla bližší než rozšířená rodina. Použije slovo eufemismus, aby podprahově naznačil, že i přesto všechno bude laskavý a plný pochopení... Eufemismus zmírňuje. Každá skupina vytváří a ztotožňuje se se svým jazykem, argotem. Komunisté doslova znásilnili velkou skupinu lidí svým vulgárním a šroubovitým jazykem. Rozhodně na eufemismus nezbylo místo. Dnešní jazyk je obhroublý, zastírající cit nebo dokonce jemnost. Pokud spisovatel chce pracovat s detailem, podrobnostmi, a jak jsme říkali tropismy, musí používat eufemismus. Aniž by vyzněl dekadentně či deviantně.

Jaké máte vy zkušenosti s vydáváním knih a hledáním vydavatele? Já samozřejmě žádné.

Pokud šlo o samizdat, kdosi knížku přepsal, jistý pan Bálek, to je jediné jméno, které si pamatuju, knihu svázal a já dostal telefonem od někoho zprávu, že mám přijít v pátek ve čtyři hodiny do recepce hotelu vedle Bílé labutě. Čekal jsem tam asi pět minut, vešla paní, položila k nohám stolku útlý balík. Já jí předal bonboniéru. Poděkovala a popřála hodně štěstí. Ať prý chvíli počkám. Podali jsme si ruce a dáma odešla. Za pár minut jsem vstal a nesl si hrdě sluncem osvětlenou Prahou balík svých knížek. Později jsem se dozvěděl, že hned po distribuci mých knih z tiskárny někdo udal, že mizí papír, vyšetřovali to, ale na nic se nepřišlo.

Po roce 1990 jsem začal spolupracovat s nakladatelem Primusem s tím, že budu participovat malým dílem finančně, sice se o můj díl nepostará v distribuci, ale já měl aspoň přehled, jak to s knížkou vypadá. Nevěřte na granty. Ty se rozdělují zcela jiným klíčem. Musíte propočíst náklad, stránky, vazbu, přebal, popř. ilustrace, aspoň frontispis a shánět peníze. Anebo se vrátit k samizdatu. Ještě je jedna možnost: www.knihovnicka.cz v Brně, redakci mají i na Gorkého náměstí v Praze. To je na internetu. Také vzniklo vydavatelství *bezvydavatele*, ti produkují e-knihy. Ale stejně velmi doporučuji publikaci *Jak se dělá kniha* od Vladimíra Pistoria, aby autor alespoň něco věděl o výrobě klasické knihy. Vůbec by nebylo na škodu poprosit v knihařství o dvoudenní praxi. Rádi pomůžou a poučí vás.

Ono napsat knihu není zas tak těžké, ale nabízet rukopis stojí nervy. Do obálky napíšete krátký dopis a přiložíte originál rukopisu (bez jediné chyby!), na to si redaktoři velmi potrpí, poznají, jak berete práci vážně. Rozhodně neposilejte naráz několika nakladatelstvím ve stejné době svůj román. Je to nanejvýš neslušné. V prvním kole buďte připraveni, že nějaký čas potrvá, než se vůbec redaktor ozve. Když sám po třech měsících zavoláte a zeptáte se, zda si váš rukopis přečetli, dozvíte se, že nic takového nedorazilo, ale po chvíli asertivního chování se dozvíte, že to tady je, ale má to kolegyně a právě vám chtěla volat. Takže další měsíc a znovu zavoláte. Dozvíte se, že se zrovna rukopis na další tři roky nehodí, protože je redakce totálně zasekaná a máme jinou představu o filosofii nakladatelství. Tak to už si raději pro rukopis dojděte, ale patrně jej nedostanete, protože redaktor je dlouhodobě nemocný. Prostě zmar a cítíte, jak se vám dělá čistě somaticky špatně od žaludku.

Zajímavé, že velký Karel Gott, ke kterému mám velkou úctu, se rozhodl poslední desku produkovat zcela sám. Dřív se doprošoval Supraphonu, čekal na obal, na Loděnice, na studio v Karlíně, ono to ani jinak nesmělo být. Dnes se nestydí prohlásit, že peníze na studio, na platy hudebníků, na remasterování nahrávky a hlavně dramaturgii vybraných písní má na starosti jen on sám. Má celý projekt pod kontrolou. Je svým pánem. Jenže to každý nedokáže. Ani s knihou. A v tom je ten vtíp. Dokážou to jen ti umanutí a vytrvalí.

Další věc je reklama. Mluvil jsem o tom jednou s panem Eduardem Cupákem, bylo to mezi natáčením mého hry, a on ke mně měl podivnou úctu. Mluvili jsme o pokoře a o tom nedbat a nestarat se o reklamu. Pro něho by bylo nemyslitelné jít vařit do televizního pořadu nebo házet míčkem do klobouku. Pište a nestarejte se, řekl. Od toho jsou tady druzí, ti pomohou. Jinými slovy: „Pracujte, všeho se dočkáte.“

Doslov první

Mezi první, nenápadně klíčí myšlenkou, že chcete něco sdělit světu, a uveřejněním povídky či celé knihy zpravidla uplyne dlouhá doba. Autor se musí obrnit velkou trpělivostí. Těž pokora je na místě. Nevím, jestli někdo dokáže s určitostí prohlásit, že v něm dřímá spisovatel. Jsem však přesvědčený o tom, že málokdo může jistě říct, že v něm potenciální spisovatel není. Stejně tak nevím, jak se spisovatel rodí. Jediné, s čím se podělit mohu, je zvláštní zkušenost, kterou jsem díky Janu Kameníčkoví získal. Už jsem se zmínil, že jsem nikdy o psaní neuvažoval a v hlavě mi nevířily stovky příběhů, které bych mohl jen přenášet na papír. Hovory o psaní a hlavně praktické rady jak začít ve mně vyvolaly zvědavost. Může se do tvorby pustit kdokoliv? Zjistil jsem několik věcí – tou nejvýraznější je, že psaní je návykové. Jakmile napíšete první, krátký a třeba nepodařený příběh, přichází další. A další.

Ten druhý poznatek - jakkoliv si myslíte, že jste nad věcí, je nesmírně těžké své „dílo“ někomu dát k přečtení. A čekat, jak dotyčný zareaguje. Kritika bolí. Racionální já ví, jak nezbytná je. Přesto se v koutku duše stále cosi staví do opozice a sverpě hájí každý, i očividný nesmysl. Ve všem, co děláme, na nás číhají slepé uličky, do nichž díky svým omylům vstupujeme. Je jich neuvěřitelně mnoho a je štěstí, pokud nás na ně něco či někdo upozorní. Pozor nevstupovat! Jan Kameníček mi na některé z nich pověsil cedulky s varovným nápisem. Na jiné zase „Vstup na vlastní nebezpečí“. Některou zkušenost musí člověk prodělat sám. Doufám, že to, čemu jsem porozuměl já, porozumí i jiný čtenář a že i jeho bude pokoušet zvědavost.

S panem Kameníčkem bychom si mohli o psaní a všem, co s ním souvisí, povídat ještě dlouho. Nevěnovali jsme se novele ani románu, těchto témat jsme se jen zlehka dotkli. Myslím si však, že pokud kniha vyprovokuje několik čtenářů k pokusu o vlastní tvorbu, splnila svůj účel. Pokud se mně týká, při jejím vzniku jsem se bavil. Pane Kameníčku, děkuji.

Doslov druhý

Chtěl bych mnohokrát poděkovat panu redaktorovi Jiřímu Lojínovi, který se mnou měl mnoho měsíců velkou trpělivost a byl nadprůměrně disciplinovaný. Každý den, obvykle v noci, mě čekal na internetu dotaz a já si jej do rána promyslel.

A vám moc přeju, abyste našli odvahu a energii a začali psát. A nebáli se! A nenechali se vysmívat. A byli trpěliví. A tak jako jazzoví hudebníci pracovali s inspirací a nutnou improvizací, a abyste opustili obraz, který jste chtěli malovat, a pokračovali v tom, co vám vzniká pod rukama.

Až si řemeslo osvojíte a začnete se na každodenní psaní těšit, poznáte, že inspirace se nedá vynutit, ale že doopravdy přijde sama. Odjinud, než jsme zatím byli zvyklí ji hledat. Tak jak zní motto mojí první knížky:

Zaslechl jsem zvuky cembala.
Byl to koncert.
Pro hoboj, cembalo a smyčce.
Odkud zazníval – to nevím.
Ale ze země to nebylo.

Jaroslav Seifert

Rozumíte už? Hodně štěstí!

Jan Kameníček Jiří Lojín
Zdánlivé zbytečnosti
Obálka Jan Jiří Kalo
Korektury Petra Lojínová a Eliška Kopecká
Vydal Powerprint, Praha
Tisk Powerprint s.r.o.,
Brandejsovo nám. 1219/1, 16500 Praha 6 - Suchdol
roku 2013
Vydání první
ISBN 978-80-87415-76-4